

การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

นางสาวปิยะพร มุ่งวัฒนา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

INFORMAL LABOUR PREPARATION FOR ECONOMIC SECURITY IN AGING LIFE LIVING

Miss Piyaporn Mungwattana

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development

(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอก
	ระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ
โดย	นางสาวปิยะพร มุ่งวัฒนา
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร.อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ชูตินธรานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ชาติานิติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.นฤมล บรรจงจิตร)

ปิยะพร มุ่งวัฒนา : การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ (INFORMAL LABOUR PREPARATION FOR ECONOMIC SECURITY IN AGING LIFE LIVING) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร.อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย, 118 หน้า.

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความตระหนัก และปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ภายใต้แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะ เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลได้แก่แบบสอบถาม ประชากรในการวิจัย ได้แก่ แรงงานนอกระบบที่มีอายุระหว่าง 18-59ปี แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มีนายจ้าง และ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรแบบจำนวนประชากรไม่แน่นอน และใช้การสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย(Simple Random Sampling) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (T-test) และ การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : ANOVA)

ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมของแรงงานนอกระบบยังไม่มี ความมั่นคงในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ เนื่องจากไม่มีการออม เป็นผลมาจากการมีรายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย และขาดความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันตามลักษณะการจ้างงานทั้งสองกลุ่ม สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ การมีหลักประกัน ระดับการศึกษา รายได้ การรับรู้ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเตรียมความพร้อม ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ในขณะที่ปัจจัยด้านจำนวนบุตร เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับการเตรียมความพร้อม ที่ระดับนัยสำคัญ .05 สำหรับความตระหนักของแรงงานนอกระบบต่อการเตรียมความพร้อม ภาพรวมพบว่า มีความตระหนักในระดับของการรับรู้เท่านั้น (ค่าเฉลี่ย 3.35) และไม่มีพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงการเตรียมความพร้อม (ค่าเฉลี่ย 1.09) ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะ คือ ส่งเสริมการออม โดยส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเงิน(financial literacy) ร่วมกับยกระดับการศึกษา เพื่อเพิ่มค่าตอบแทนและความมั่นคงในอาชีพให้สูงขึ้น พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน สร้างอาชีพเสริม เพิ่มช่องทางและโอกาสในการเข้าถึงหลักประกันให้แก่แรงงานนอกระบบ และให้ความสำคัญต่อการจัดสวัสดิการของรัฐให้แก่บุตรของแรงงานนอกระบบ

คำสำคัญ : การเตรียมความพร้อม แรงงานนอกระบบ สังคมสูงอายุ ผู้สูงอายุ ความมั่นคงของมนุษย์

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2559

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5787190020 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS: PREPARATION / INFORMAL LABOUR / AGING LIFE SOCIETY / HUMAN SECURITY / AGING PEOPLE

PIYAPORN MUNGWATTANA: INFORMAL LABOUR PREPARATION FOR ECONOMIC SECURITY IN AGING LIFE LIVING. ADVISOR: UNRUAN LEKNOI, Ph.D., 118 pp.

This quantitative research was conducted in order to study the awareness and factors which influence the informal labour preparation for economic security in aging life living under the concept of human security with the purpose to provide suggestions. The data was collected by questionnaires completed by informal labours aged between 18- 59 years. The sample population was divided into 2 groups: employees and freelancers. The calculation of the sample size was carried out by using the infinite population formula and simple random sampling. The statistic used for data analysis came from T-test and ANOVA. The study found that the overview of informal labours is unreliable for the preparation for economic security in aging life living due to lack of savings, unbalance between incomes and expenses, and lack of work stability. The tendency of unreliability can be noticed in both employees and freelancers. The factors which positive relationship to the preparation are insurances, educational levels, incomes, and awareness towards the proper time of preparation at the significance level of .05 whereas the factor about children number is considered negative relationship to the preparation at the significance level of .05. Regarding the informal labours' awareness for the preparation, it was found that the sample group is only aware (mean= 3.35) but the group does not show the behavior of preparation (mean= 1.09). Therefore, it is suggested that savings should be encouraged by supporting financial literacy along with educational amelioration in order to increase incomes and stability. Vocational skills should be improved and secondary job should be supported. Moreover, informal labours should have an opportunity to reach the insurance prioritizing their children welfare.

Field of Study: Human and Social
Development

Student's Signature

Advisor's Signature

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เกิดขึ้นได้จากความกรุณาของอาจารย์ดร.อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา สละเวลาเพื่อช่วยเหลือข้าพเจ้าตั้งแต่เริ่มคิดหัวข้อ และแนวทางในการศึกษา และออกแบบเครื่องมือในการวิจัยเป็นอย่างดี และช่วยปรับแก้งานให้ดีและสมบูรณ์มากขึ้น อีกทั้งยังให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าสู้ต่อไปในยามข้าพเจ้ารู้สึกท้อแท้หรือกังวล ข้าพเจ้าจึงขอขอบพระคุณอาจารย์ดร.อุ๋นเรื่อน เล็กน้อยมา ณ ที่นี้ นอกจากนี้ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ ผู้ซึ่งเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ดร.นฤมล บรรจงจิตร ที่ได้สละเวลาอันมีค่า มาร่วมรับฟังและเสนอข้อคิดเห็นให้แก่งานของข้าพเจ้า ส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากขาดผู้ตอบแบบสอบถาม ถึงแม้ว่าอาจทราบชื่อของพวกท่านทั้งหมด แต่ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่านด้วยใจจริง ข้อมูลที่ท่านสละเวลาในการตอบและมอบให้มานั้น มีคุณค่าในการศึกษาเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบเป็นอย่างมาก ซึ่งมีส่วนช่วยให้สังคมเข้าใจลักษณะและปัญหาที่เกิดขึ้นจริงของแรงงานนอกระบบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมให้เกิดความเท่าเทียมและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

รวมทั้งต้องขอขอบพระคุณคุณลุง คุณป้า เพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ทุกคน ที่ร่วมช่วยเหลือข้าพเจ้าทั้งการเก็บข้อมูล การช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ และเป็นกำลังใจในการทำงานเสมอมา ขอขอบคุณพี่น้อง นายอัครกิตต์ สินธุงศ์ศรี ที่ช่วยเหลือในเรื่องของการใช้โปรแกรมทางสถิติ และแนะนำข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณเพื่อนเอ นายอภิเดช เตปิน ที่ช่วยเหลือในเรื่องของขั้นตอนต่างๆในการทำวิทยานิพนธ์ ทำให้การทำวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าสำเร็จและเป็นไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณพ่อและแม่ของข้าพเจ้า นายอภิรักษ์และนางอารีย์ มุ่งวัฒนา คอยช่วยเหลือ สนับสนุน และเป็นกำลังใจที่ยิ่งใหญ่ให้ลูกสามารถฝ่าฝืนอุปสรรคได้เสมอมา และขอขอบคุณตัวเอง ที่ไม่ย่อท้อต่อความเกียจคร้านและความท้อแท้ เอาชนะใจตนเองจนสามารถทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จ สร้างความภาคภูมิใจ และความปลาบปลื้มให้แก่ข้าพเจ้าและครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	5
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	37
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	40
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	107
รายการอ้างอิง	112
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	118

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนแรงงานนอกระบบ 10 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่พ.ศ.2548-2558.....	15
ตารางที่ 2 จำนวนและอัตราของผู้สูงอายุต่อประชากร100คน ในพ.ศ.2537-2557.....	25
ตารางที่ 3 ข้อมูลข้อมูลส่วนบุคคล	44
ตารางที่ 4 จำนวนปีที่ประกอบอาชีพหลักและการประกอบอาชีพเสริม	46
ตารางที่ 5 รายได้ทั้งหมดต่อเดือน	47
ตารางที่ 6 จำแนกรายได้จากอาชีพหลัก อาชีพเสริม และการลงทุน	47
ตารางที่ 7 รายจ่ายต่อเดือน.....	49
ตารางที่ 8 จำนวนสมาชิกในครอบครัวและจำนวนผู้ที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู	50
ตารางที่ 9 การถือครองที่อยู่อาศัย.....	51
ตารางที่ 10 การมีหนี้สิน	51
ตารางที่ 11 การออม.....	52
ตารางที่ 12 สาเหตุที่ไม่ออม	53
ตารางที่ 13 ระดับการออม.....	53
ตารางที่ 14 รูปแบบการออม.....	54
ตารางที่ 15 หลักประกันทางสุขภาพ	55
ตารางที่ 16 การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย	56
ตารางที่ 17 การประเมินภาพของตนเองเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ	57
ตารางที่ 18 การตระหนักรู้ในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ	59
ตารางที่ 19 ช่วงเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ.....	59
ตารางที่ 20 อายุที่คาดว่าจะเลิกทำงานหรือเกษียณอายุ	61
ตารางที่ 21 ระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ.....	61

ตารางที่ 22	จำนวนเงินที่เพียงพอในวัยเกษียณหรือเลิกทำงานแล้ว	62
ตารางที่ 23	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านเพศ	63
ตารางที่ 24	การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านอายุ.....	63
ตารางที่ 25	การวิเคราะห์ความแตกต่างของการเตรียมความพร้อมด้านสถานภาพสมรส.....	64
ตารางที่ 26	การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านจำนวนบุตร	65
ตารางที่ 27	การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านระดับการศึกษา.....	66
ตารางที่ 28	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านภาวะสุขภาพ	67
ตารางที่ 29	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านลักษณะการจ้างงาน.....	67
ตารางที่ 30	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพเสริม.....	68
ตารางที่ 31	การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านรายได้.....	68
ตารางที่ 32	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านหนี้สิน.....	70
ตารางที่ 33	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ.....	70
ตารางที่ 34	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีบทบาทภายในชุมชน	70
ตารางที่ 35	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการออมเงิน	72
ตารางที่ 36	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	73
ตารางที่ 37	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีหลักประกันทางสุขภาพ	73
ตารางที่ 38	การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านฐานะการเงิน	74
ตารางที่ 39	การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว	75
ตารางที่ 40	การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านนายจ้าง	76
ตารางที่ 41	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการเกื้อหนุนภายในชุมชน/สังคม	77
ตารางที่ 42	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมการใช้หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	77
ตารางที่ 43	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีหลักประกันโดยรัฐ	78
ตารางที่ 44	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านความรู้การเป็นสังคมสูงอายุ.....	79
ตารางที่ 45	การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านความจำเป็นในการเตรียมพร้อม.....	79

ตารางที่ 46 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านเวลาที่ควรเตรียม	80
ตารางที่ 47 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านเพศ	82
ตารางที่ 48 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านอายุ	82
ตารางที่ 49 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านสถานภาพสมรส	84
ตารางที่ 50 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านจำนวนบุตร	85
ตารางที่ 51 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านด้านระดับการศึกษา	87
ตารางที่ 52 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านภาวะสุขภาพ	88
ตารางที่ 53 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพเสริม	89
ตารางที่ 54 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านรายได้	90
ตารางที่ 55 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านหนี้สิน	91
ตารางที่ 56 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ	92
ตารางที่ 57 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีบทบาทภายในชุมชน	93
ตารางที่ 58 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการออมเงิน	94
ตารางที่ 59 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการทำบัญชีรายรับ-จ่าย	95
ตารางที่ 60 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีหลักประกันทางสุขภาพ	95
ตารางที่ 61 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านฐานะทางการเงินของตนเอง	96
ตารางที่ 62 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการก่อหนี้ภายในครอบครัว	98
ตารางที่ 63 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมการก่อหนี้ในชุมชน/สังคม	99
ตารางที่ 64 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมการใช้หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	100
ตารางที่ 65 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการได้รับหลักประกันโดยรัฐ	101
ตารางที่ 66 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านความรู้เกี่ยวกับสังคมสูงอายุ	102
ตารางที่ 67 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านความจำเป็นในการเตรียมพร้อม	103
ตารางที่ 68 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อม	104

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“แรงงานนอกระบบในประเทศไทย” เป็นกลุ่มแรงงานขนาดใหญ่และมีจำนวนมาก ซึ่งมีบทบาทเป็นเสาหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเสมอมา (สมภูมิ แสงกุล, 2553a) จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ.2558 พบว่า ผู้มีงานทำมีจำนวน 38.3 ล้านคน เป็นแรงงานนอกระบบ 21.4 ล้านคนหรือร้อยละ 55.9 นอกนั้นเป็นแรงงานในระบบ จึงจะเห็นได้ว่ามีแรงงานนอกระบบเป็นจำนวนมากกว่าครึ่งของผู้มีงานทำทั้งหมด ถึงแม้แรงงานนอกระบบจะมีเป็นจำนวนมาก แต่กลับพบว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบเหล่านี้ได้ประสบปัญหาความไม่มั่นคงในชีวิต จากแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” ได้อธิบายไว้ว่ามนุษย์ควรมีอิสรภาพจากความหวาดกลัว อิสรภาพจากความขาดแคลน และศักดิ์ศรีของมนุษย์ รวมทั้งมนุษย์ทุกคนควรได้รับสิทธิ การเข้าถึง และโอกาสที่เท่าเทียมกัน จากแนวคิดดังกล่าวจึงพบว่า แรงงานนอกระบบถือเป็นผู้ประสบกับปัญหาความไม่มั่นคงของมนุษย์ที่ไม่มีอิสรภาพจากความขาดแคลนหรือยากจน อันหมายความว่าถึงในมิติของความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เนื่องจาก “ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ” นั้นขึ้นอยู่กับรายได้ที่เพียงพอและเสถียรภาพของการมีงานทำ กล่าวคือ พื้นฐานสำคัญของความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือการทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน ค่าตอบแทนที่ครอบคลุมความจำเป็นขั้นพื้นฐานและไม่ควรผันผวนมากเกินไป การทำงานควรมีเสถียรภาพและปราศจากอันตราย ทั้งนี้ความสามารถที่จะทำงานได้รับค่าตอบแทนดังกล่าว ขึ้นอยู่กับการศึกษาและฝึกอบรมควบคู่กับการมีสุขภาพและโภชนาการที่ดี รวมถึงการเข้าถึงแหล่งเงินทุนอีกด้วย (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2553) โดยปัญหาความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากเงื่อนไขและลักษณะเฉพาะของแรงงานนอกระบบหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น การไม่มีหลักประกันสังคม ไม่มีการคุ้มครองภายใต้กฎหมายแรงงาน ไม่มีสวัสดิการ รวมทั้งการที่แรงงานนอกระบบมักเป็นผู้ที่มีฐานะ ยากจน สภาพการทำงานที่ไม่แน่นอน มักไม่มีนายจ้าง รายได้ไม่สม่ำเสมอ (สมชัย ฤชุพันธุ์และสุรัสวดี หุ่นพยนต์, 2548) สภาพการทำงานไม่มีเสถียรภาพ สภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่เหมาะสม ขาดการส่งเสริมพัฒนาเพื่อยกระดับฝีมือ ได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนในการทำงานต่ำ เป็นต้น (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) ดังนั้นแรงงานนอกระบบจึงเป็นกลุ่มเปราะบาง ผู้ซึ่งตกอยู่ในความเสี่ยงและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้

จากปัญหาความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบ ประกอบกับสถานการณ์ “สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society)”¹ ของไทย สังคมไทยได้เริ่มก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเมื่อปีพ.ศ.2548 เป็นต้นมา จนถึงขณะนี้จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ประชากรรวมกลับมีลดลง อีกทั้งยังเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอีกด้วย (สำนักนโยบายและแผน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), 2558) นอกจากนี้ จาก การคาดการณ์ของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ได้คาดการณ์ว่า ประเทศไทยกำลังจะ กลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์”² ในปีพ.ศ.2564 และคาดว่าจะเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุด ยอด”³ ในอีกไม่ถึง 20 ปีข้างหน้านี้ ถือว่าเป็นการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว มาก ซึ่งในอนาคตอันใกล้นี้สังคมไทยจะเต็มไปด้วยผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ขณะที่ประชากรวัยเด็ก และวัยแรงงานจะมีจำนวนน้อยลง เมื่อวัยแรงงานมีจำนวนน้อยลงจึงทำให้ปัจจัยการผลิตลดลง ระบบ เศรษฐกิจตกต่ำและไม่สามารถพัฒนาได้เท่าที่ควร นอกจากนี้สัดส่วนอัตราการพึ่งพิงของคนที่ทำงาน ต่อผู้สูงอายุก็มีสูงขึ้น วัยทำงานต้องรับภาระการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ซึ่งล่าสุดในปีพ.ศ.2557 มี อัตราการพึ่งพิงเท่ากับ 22.3 ซึ่งหมายความว่า คนวัยทำงาน 100 คนจะต้องรับภาระการเลี้ยงดู ผู้สูงอายุจำนวน 22 คน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย(มส.ผส.), 2558) อีกทั้งภาครัฐต้อง รับภาระในการดูแลผู้สูงอายุจำนวนมาก นอกจากนี้ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้ ขนาดครัวเรือนเล็กลงหรืออยู่คนเดียวตามลำพังมากขึ้น อาจเกิดปัญหาในด้าน การดูแลเอาใจใส่จาก ครอบครัว ความเป็นอยู่ หรือการถูกทอดทิ้งได้ในช่วงวัยชรา ซึ่งผลกระทบต่างๆจากการเข้าสู่วัยสูงอายุ ยังมีอีกมากมาย หากไม่มีการเตรียมความพร้อมที่ดีตั้งแต่ก่อนจะเกษียณหรือเลิกทำงาน จึงอาจทำให้ ปัญหาต่างๆเหล่านี้ไม่สามารถแก้ไขได้อีกต่อไป

เมื่อปัญหาของแรงงานนอกระบบบอกรับกับปัญหาสังคมสูงอายุ ผู้ใช้แรงงานทุกคนจึงต้องมอง ให้ไกลไปกว่าการมีงานทำ คือ ต้องมองถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งในเวลาที่เกิดวิกฤติส่วนบุคคล และหลังเกษียณอายุ โดยความไม่แน่นอนของรายได้หรือการทำงานเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ ความสามารถของมนุษย์ในการปกป้องความจำเป็นขั้นพื้นฐานจากความไม่แน่นอนเช่นนี้ ขึ้นอยู่กับ

¹ องค์การสหประชาชาติ ได้นิยามไว้ว่า สังคมผู้สูงอายุ คือ การที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า ร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศ

² องค์การสหประชาชาติ ได้นิยามไว้ว่า สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ คือ การที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึงร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศ

³ องค์การสหประชาชาติ ได้นิยามไว้ว่า สังคมสูงวัยระดับสุดยอด คือ การที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ในสัดส่วนถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ

การออม การเข้าถึงแหล่งเงิน การสนับสนุนทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นจากครอบครัว ชุมชน หรือรัฐ (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2553) ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นการเตรียมความพร้อมทั้งสิ้น หากแรงงานนอกระบบจำนวนมากไม่มีการเตรียมความพร้อม อาจทำให้สังคมไทยในอนาคตเต็มไปด้วยผู้สูงอายุที่ยากจน ขาดแคลน และส่งผลกระทบต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติได้

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยต้องการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องปัจจัยและความตระหนักในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อนำผลการศึกษาดังกล่าวจัดทำเป็นข้อเสนอแนะในการเตรียมความพร้อมทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

1.2.2 เพื่อศึกษาความตระหนักในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

1.2.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร คือ แรงงานนอกระบบ ที่มีอายุ 18-59 ปี

1.3.2 ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตในการศึกษา คือ การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ภายใต้แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ทางด้านเศรษฐกิจ

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

1.4.1 ทราบปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

1.4.2 ทราบถึงความตระหนักในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

1.4.3 ได้ข้อเสนอแนะในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

1.5 คำจำกัดความ

1.5.1 แรงงานนอกระบบ หมายถึง คือ ผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการที่ไม่มีสัญญาจ้างงาน การไม่มีนายจ้างตามกฎหมายแรงงาน หรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ ไม่ได้ทำงานอยู่ในสถานประกอบการของนายจ้าง รวมถึงการไม่ได้รับการคุ้มครองด้วยกฎหมายแรงงานและกฎหมายประกันสังคม ทำให้ไม่ได้รับสิทธิหรือสวัสดิการต่างๆเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ ทำให้แรงงานนอกระบบเกิดความไม่มั่นคงในการทำงาน ทั้งการไม่มีความมั่นคงด้านรายได้ ค่าตอบแทน และเสถียรภาพการทำงาน เป็นผู้ที่ตกอยู่ในความเสี่ยงในการดำรงชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคต

1.5.2 การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ คือ การมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย มีหลักประกันทางด้านรายได้ ทั้งการมีหลักประกันด้านตนเอง การเกื้อหนุนภายในครอบครัว การเกื้อหนุนภายในชุมชน และหลักประกันโดยรัฐ รวมทั้งมีหลักประกันทางสุขภาพ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาเรื่อง“การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ” มีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

2.1 แนวคิดแรงงานนอกระบบ

2.1.1 ความหมายของแรงงานนอกระบบ

ความหมายของคำว่า “แรงงานนอกระบบ” นั้นมีด้วยกันหลายความหมาย โดยความหมายจะแตกต่างกันตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งความหมายในทางสากล องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) (อ้างถึงใน ธนวัฒน์ รื่นวงศ์, 2552) ได้นิยาม”แรงงานนอกระบบ”ว่าไม่ได้หมายถึงแรงงานที่ไม่มีนายจ้างเท่านั้น แต่หมายถึงทั้งนายจ้างและลูกจ้างในสถานประกอบการขนาดเล็ก ลูกจ้างในครัวเรือน ลูกจ้างในกิจการที่ไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย หรือมีกฎหมายคุ้มครองแต่ยังไม่ได้รับสิทธิการดูแลเท่าที่ควรด้วย เช่น ลูกจ้างในงานเกษตรกรรม และลูกจ้างงานบ้าน รวมถึงแรงงานที่ทำงานตามสัญญา ซึ่งอาจถูกเอารัดเอาเปรียบอันเนื่องมาจากไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิ และไม่มียุติธรรมเพื่อการเจรจาต่อรอง

ส่วนความหมายของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย สำนักงานประกันสังคม ได้ให้ความหมายว่า แรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้ใช้แรงงานที่ไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายประกันสังคมเป็นบุคคลที่ไม่ใช่ข้าราชการ และไม่มีเงินเดือนประจำ (กุลล สุนทรธาดา, 2550) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับที่ สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข กล่าวว่า แรงงานนอกระบบ คือ ผู้ใช้แรงงานที่ทำงานโดยไม่มีสัญญาการจ้างงาน หรือไม่มีนายจ้างตามกฎหมายแรงงาน หรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ ไม่ได้ทำงานอยู่ในสถานประกอบการของนายจ้าง ไม่มีค่าจ้างหรือค่าตอบแทนที่แน่นอน (แผนงานติดตามสถานการณ์ความเป็นธรรมด้านสุขภาพ, 2556) สอดคล้องกับ กระทรวงแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (2558) ซึ่งให้ความหมายของแรงงานนอกระบบว่า เป็นกลุ่มคนทำงานที่ส่วนใหญ่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยการแรงงานสัมพันธ์ และกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม ส่งผลให้ประสบปัญหาในการทำงาน อาทิ ขาดความมั่นคงในการทำงาน ไม่ได้รับความเป็นธรรม ขาดโอกาสในการฝึกอบรมและพัฒนาฝีมือ ขาดความปลอดภัยในการทำงาน ตลอดจนขาดโอกาสในการรวมกลุ่มจัดตั้งผู้แทนหรือสหภาพเพื่อสิทธิในการต่อรอง เป็นต้น

ดังนั้น แรงงานนอกระบบ คือ ผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการที่ไม่มีสัญญาจ้างงาน การไม่มีนายจ้างตามกฎหมายแรงงาน หรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ ไม่ได้ทำงานอยู่ในสถานประกอบการของนายจ้าง รวมถึงการไม่ได้รับการคุ้มครองด้วยกฎหมายแรงงานและกฎหมายประกันสังคม ทำให้ไม่ได้รับสิทธิหรือสวัสดิการต่างๆเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ ทำให้แรงงานนอกระบบเกิดความไม่มั่นคงในการทำงาน ทั้งการไม่มีความมั่นคงด้านรายได้ ค่าตอบแทน และเสถียรภาพการทำงาน เป็นผู้ที่ยังตกอยู่ในความเสี่ยงในการดำรงชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคต

2.1.2 ประเภทของแรงงานนอกระบบ

แรงงานนอกระบบในประเทศไทย พบว่ามีเป็นจำนวนมากเกินกว่าครึ่งของผู้มีงานทำ อีกทั้งการสำรวจจำนวนแรงงานนอกระบบเป็นไปได้ยากเนื่องจากเป็นผู้ที่ไม่ได้อยู่ในเศรษฐกิจในระบบ จึงไม่มีการบันทึกเป็นหลักฐานอย่างชัดเจน แต่หลายองค์กรหรือหน่วยงานก็ได้มีการแบ่งกลุ่มใหญ่ๆ เพื่อจัดหมวดหมู่ให้กับแรงงานนอกระบบ ดังนี้

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ(ILO) (อ้างถึงใน สมภูมิ แสงกุล, 2553b) ได้แบ่งแรงงานนอกระบบออกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ ผู้รับงานไปทำที่บ้านและผู้รับจ้างทำของ สหกรณ์เครดิตยูเนียน เกษตรกรและชาวประมง คนขับยานพาหนะรับจ้างนอกระบบ ผู้ประกอบอาชีพอิสระในและนอกภาคเกษตร ลูกจ้างของนายจ้างที่ไม่ได้ทำงานทั้งปี และลูกจ้างทำงานบ้าน

ส่วนสถาบันทรัพยากรมนุษย์ (2550) ได้แบ่งประเภทของแรงงานนอกระบบจากลักษณะการทำงานเป็น 3 ประเภท คือ

1) แรงงานนอกระบบภาคการเกษตร ได้แก่ แรงงานรับจ้างในเกษตรกรรมที่รวมถึงการทำนา ทำไร่ ทำสวน ประมง และเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งเกษตรกรพันธะสัญญา

2) แรงงานนอกระบบภาคการผลิต ได้แก่ ผู้รับงานมาทำที่บ้าน ผู้ประกอบอุตสาหกรรมในระดับครัวเรือนหรือธุรกิจการผลิตขนาดเล็ก และกลุ่มผู้ผลิตสินค้า เป็นต้น

3) แรงงานนอกระบบภาคการบริการ ได้แก่ แรงงานที่ประกอบอาชีพอิสระ เช่น หาบเร่ สามล้อรับจ้าง พ่อค้าแม่ค้า และคนเก็บขยะ เป็นต้น

คล้ายคลึงกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [สศช.] (อ้างถึงใน สมภูมิ แสงกุล, 2553b) ได้จำแนกแรงงานนอกระบบตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 4 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มการผลิต เช่น เกษตรกรรายย่อย แรงงานรับจ้างภาคเกษตร ผู้รับงานมาทำที่บ้าน ผู้รับจ้างรายย่อย ธุรกิจระดับครัวเรือน ธุรกิจชุมชน ผู้ประกอบอาชีพอิสระ

2) กลุ่มการค้าและบริการ ได้แก่ หาบเร่แผงลอย การรับซื้อของเก่า

3) กลุ่มบริการขนส่ง เช่น มอเตอร์ไซด์รับจ้าง รถตู้โดยสาร รถแท็กซี่

4) กลุ่มกิจกรรมภาคครอบครัว เช่น การทำงานบ้าน การดูแลคนชรา

ในบางหน่วยงานได้แบ่งประเภทของแรงงานนอกระบบตามลักษณะการจ้างงาน ซึ่งมีส่วนที่แตกต่างกันอยู่บ้างเล็กน้อย สำนักงานสถิติแห่งชาติ จำแนกแรงงานนอกระบบออกเป็น 2 กลุ่ม (กระทรวงแรงงานและสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2555) ดังนี้

1) กลุ่มที่ทำงานรับจ้างและมีรายได้ประจำหรือไม่ประจำ ได้แก่ แรงงานที่รับจ้างเอางานไปทำที่บ้าน แรงงานรับจ้างทำของ แรงงานรับจ้างทำการเกษตรตามฤดูกาล แรงงานประมง คนรับใช้และคนทำงานบ้าน คนขับรถ(ส่วนตัวตามบ้าน) เป็นต้น

2) กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระทั่วไป ได้แก่ คนขับรถรับจ้าง เกษตรกร ชาวสวน ชาวสวน แม่ค้าหาบเร่แผงลอย ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม เจ้าของร้านอาหารของชำขนาดเล็ก เป็นต้น

ส่วนสำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน ได้จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คล้ายคลึงกับสำนักงานสถิติแห่งชาติอยู่หลายประการ แต่มีความแตกต่างในรายละเอียดเล็กน้อย (กระทรวงแรงงานและสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2555) ได้แก่

1) กลุ่มที่มีการทำงาน หรือรับจ้าง และมีรายได้ เช่น ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้รับจ้างทำของ ลูกจ้างของกิจการเพาะปลูก ประมง ป่าไม้ และเลี้ยงสัตว์ ลูกจ้างของนายจ้างที่จ้างไว้เพื่อทำงานอันมีลักษณะเป็นครั้งคราว หรือเป็นฤดูกาล ลูกจ้างซึ่งทำงานเกี่ยวกับงานบ้าน อันมิได้มีการประกอบธุรกิจรวมอยู่ด้วย

2) ผู้ประกอบการอาชีพอิสระที่ไม่มีลูกจ้าง เช่น คนขับรถรับจ้างทั่วไปทั้งที่เป็นรถของตนเองหรือรถเช่า หาบเร่แผงลอย ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม ช่างซ่อมรองเท้า เจ้าของร้านชำหรือร้านขายยา ทนายความ แพทย์ เป็นบุคคลที่ไม่ได้รับราชการ และไม่มีเงินเดือนประจำ

ทั้งนี้ ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่ง ประเภทของแรงงานนอกระบบ เป็น 2 กลุ่มตามลักษณะการจ้างงาน ดังนี้

1) กลุ่มการทำงานที่มีนายจ้าง ได้แก่ แรงงานนอกระบบที่รับจ้างเอางานไปทำที่บ้าน แรงงานรับจ้างทำของ ลูกจ้างของนายจ้างที่จ้างไว้เพื่อทำงานอันมีลักษณะเป็นครั้งคราว ผู้รับจ้างรายย่อย ลูกจ้างซึ่งทำงานเกี่ยวกับงานบ้าน อันมิได้มีการประกอบธุรกิจรวมอยู่ด้วย

2) กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระทั่วไปซึ่งไม่มีนายจ้าง ได้แก่ แรงงานนอกระบบที่ขับรถรับจ้างทั่วไปทั้งที่เป็นรถของตนเองหรือรถเช่า แม่ค้าหาบเร่แผงลอย ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม ช่างซ่อมรองเท้า เจ้าของร้านอาหารของชำขนาดเล็ก

2.1.3 ปัญหาและลักษณะเฉพาะของแรงงานนอกระบบ

ปัญหาและลักษณะเฉพาะโดยรวมของแรงงานนอกระบบต่างๆเหล่านี้ มีความคล้ายคลึงกันคือ มีความไม่มั่นคงในชีวิตโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของแรงงานนอกระบบไว้ว่า แรงงานเหล่านี้มีทักษะและทุนน้อย งานที่ทำมีค่าตอบแทนต่ำ ไม่มีสวัสดิการ ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองในการทำงาน สภาพการทำงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานไม่เหมาะสม และไม่มีความปลอดภัยเพียงพอ ดังนั้นลักษณะของแรงงานนอกระบบ ก็คือ กลุ่มคนงานที่ยังยากจนและไม่มีความเสมอภาคทางสังคม เมื่อเทียบกับแรงงานในระบบซึ่งเป็นคนทำงานเช่นเดียวกัน เมื่อประสบปัญหาในระดับบุคคล ต้องพึ่งพาครอบครัว ญาติ เพื่อน หรือแหล่งเงินนอกระบบทำให้มีความเสี่ยงเพิ่มขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของธวัชชัย มุสิตัง (2552) ซึ่งได้อธิบายถึงสภาพปัญหาของแรงงานนอกระบบในกลุ่มอาชีพอิสระส่วนใหญ่ มีสภาพการจ้างงานไม่แน่นอน ปัญหาด้านสุขภาพ นอกจากนี้ยังต้องทำงานในที่ที่ไม่มีความปลอดภัย มีรายได้ที่ไม่แน่นอน และไม่มีคุณภาพของชีวิตที่ดี ขณะเดียวกันแรงงานนอกระบบในกลุ่มนี้ยังไม่การรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนที่ชัดเจน จึงทำให้ขาดอำนาจต่อรองในการเรียกร้องสิทธิต่างๆตามกฎหมายแรงงาน อีกทั้งในเรื่องของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบยังพบอีกว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มักมีขนาดเล็ก สามารถก่อตั้งหรือยกเลิกกิจการได้ง่าย มีเงื่อนไขในการทำธุรกิจน้อยและผลิตสินค้าที่ไม่มีความซับซ้อนในกระบวนการผลิต ตลอดจนอาศัยการใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำ(สมภูมิ แสวงกุล, 2553b) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ(ILO) (อ้างถึงใน ธนวัฒน์ รื่นวงศ์, 2552) ที่ได้กล่าวถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบว่า เป็นแรงงานที่อยู่ในการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจการที่ตั้งได้ง่าย มีลักษณะเป็นธุรกิจในครัวเรือนขนาดเล็ก ใช้วัตถุดิบในประเทศ เน้นการใช้แรงงานเข้มข้น มีการดัดแปลงเทคโนโลยีง่ายๆมาใช้ในการผลิต มีความเชี่ยวชาญที่เกิดจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน เป็นตลาดที่มีการแข่งขัน และไม่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของภาครัฐ โดยงานของ สมชัย ฤชุพันธุ์และสุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2548) ได้มีการสรุปลักษณะพิเศษของแรงงานนอกระบบ ดังนี้

- 1) ไม่มีนายจ้าง/มีการจ้างงานไม่แน่นอน
- 2) ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน
- 3) มีลักษณะที่กระจุกกระจายอยู่ทั่วประเทศ
- 4) ไม่มีการจดทะเบียนหลักฐานของทางราชการอย่างเป็นระบบ
- 5) ไม่อยู่ในระบบภาษี เนื่องจากการจัดตั้งสถานประกอบการของแรงงาน

นอกระบบไม่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอนและไม่มีการจดทะเบียนตามกฎหมาย จึงทำให้การจัดเก็บภาษีเป็นไปได้ยาก

ดังนั้น ปัญหาและลักษณะเฉพาะของแรงงานนอกระบบ สามารถสรุปได้ว่า เป็นกลุ่มผู้มีงานทำที่ทำงานหนัก ค่าตอบแทนน้อย รายได้ไม่มั่นคงเนื่องจากไม่มีรายได้ประจำ ทำให้ส่วนมากจึงมีฐานะที่ยากจน แรงงานเหล่านี้มักมีปัญหาสุขภาพ ปัญหาความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี นอกจากนี้แรงงานนอกระบบมีลักษณะที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีการก่อตั้งและยกเลิกกิจการได้ง่าย จึงทำให้การรวบรวมรายชื่อกับทางราชการอย่างมีระบบเป็นไปได้ยาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แรงงานนอกระบบไม่มีหลักประกันสังคม ไม่ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย และสวัสดิการต่างๆที่พึงได้รับอีกด้วย รวมทั้งแรงงานเหล่านี้ไม่มีการรวมกลุ่มและไม่สามารถต่อรองในข้อเรียกร้องต่างๆได้เช่นแรงงานในระบบ ดังนั้นแรงงานนอกระบบจึงถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตต่ำ ไม่ได้รับความคุ้มครองทั้งในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ ความปลอดภัยในการทำงาน รวมทั้งการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงานเมื่อแรงงานนอกระบบมีลักษณะเฉพาะดังกล่าว จึงควรเตรียมความพร้อมเพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต

แม้ว่า ภาพรวมของแรงงานนอกระบบจะมีลักษณะเฉพาะดังกล่าวข้างต้น แต่ได้มีผู้ที่อธิบายลักษณะงานและปัญหาของแต่ละอาชีพของแรงงานนอกระบบไว้ ซึ่งธนวัฒน์ รื่นวงศ์ (2552) ได้กล่าวว่า แรงงานนอกระบบมีลักษณะการทำงานที่หลากหลายอาชีพ โดยในแต่ละกลุ่มอาชีพมีสภาพการทำงานที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถในวิชาชีพของแต่ละบุคคล ดังนั้น จะอธิบายถึงลักษณะงานและปัญหาของแต่ละอาชีพ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะการจ้างงาน ดังนี้

1) กลุ่มการทำงานที่มีนายจ้าง มีลักษณะงานและปัญหา ดังนี้

(1) กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน

ลักษณะของการรับงานไปทำที่บ้าน เป็นงานที่ไม่ใช้เทคโนโลยีซับซ้อนในการผลิต มีการตัดชิ้นตอนบางชิ้นตอน หรือชิ้นส่วนของงานบางชิ้นไปทำการผลิตหรือผลิตทั้งหมด ลักษณะงานที่ส่งให้ทำเป็นงานที่สามารถเรียนรู้ได้ง่าย เป็นงานที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มักใช้แรงงานคนทำการผลิตมากกว่าใช้เครื่องจักร สำหรับประเภทของการรับงานไปทำที่บ้าน มีทั้งประเภทงานที่ผลิตหรือประกอบขึ้นเพื่อใช้ภายในประเทศ หรือเพื่อการส่งออก เช่น การทำกระเป๋า รองเท้า เข็มขัด ของโทรศัพท์มือถือ ประกอบไฟแช็ค วิกผม ตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป ดอกไม้ประดิษฐ์ เจียรระโนพลอย แหวน และประกอบเครื่อง อุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นต้น (กระทรวงแรงงาน, ม.ป.ป.) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2550) ได้แบ่งประเภทผู้รับงานออกเป็น 3 ประเภท คือ ผู้รับงานด้วยตนเอง ผู้ช่วยรับงานและผู้รับช่วงงาน จากการสำรวจพบว่า การรับงานของผู้รับงานส่วนใหญ่รับงานจากเจ้าของกิจการโดยตรง และส่วนใหญ่ใช้บ้านเป็นสถานที่ทำงาน โดยทำงานเฉลี่ยประมาณ 7.6 ชั่วโมงต่อวัน และผู้ว่าจ้างเป็นผู้กำหนดค่าตอบแทนให้ถึงร้อยละ 84.7 ส่วนรายได้ พบว่า ผู้รับงานมาทำที่บ้านมีรายได้เฉลี่ย

40,555บาทต่อปี ซึ่งเกือบทุกบ้านผู้รับงานเกือบทุกภาคเห็นว่ารายได้จากการรับงานเป็นรายได้รอง ที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือน ยกเว้นกรุงเทพมหานครและภาคกลางที่ผู้รับงานส่วนใหญ่เห็นว่าป็นรายได้หลักของครัวเรือน ในด้านปัญหา ส่วนใหญ่พบกับปัญหาความไม่ปลอดภัยจากการทำงาน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยด้านชีวอนามัยและสิ่งแวดล้อมในการทำงาน เช่น ปัญหาด้านสายตา ผื่น ละเอียด อิริยาบถในการทำงาน การใช้เครื่องจักร เครื่องมือ สารเคมี เป็นต้น ปัญหารองลงมา คือเรื่อง ของค่าตอบแทน ได้แก่ การได้รับค่าตอบแทนต่ำเกินไป ค่าเช่า อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องงานไม่ต่อเนื่อง และชั่วโมงการทำงานมากเกินไป

ซึ่งสอดคล้องกับที่คทาฑูร ชุนสูงเนิน (2554) ได้สรุปสภาพปัญหาของผู้รับงานไปทำที่บ้านว่า ผู้รับงานไปทำที่บ้านต้องประสบปัญหามากมายจากการรับงานไปทำที่บ้าน เช่น อัตราค่าตอบแทนต่ำและได้รับค่าตอบแทนล่าช้า โดยผู้รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่มักถูกผู้ว่าจ้างที่รับไปทำที่บ้านหรือคนกลางเอารัดเอาเปรียบ และผู้รับงานไม่มีอำนาจต่อรองกับผู้ว่าจ้างหรือคนกลางมากนัก เพราะพวกเขาอาจไม่ส่งมอบงานให้ทำได้ รวมทั้งการส่งมอบงานยังต้องผ่านคนกลางอีกหลายทอด ส่งผลให้ค่าตอบแทนที่ผู้รับงานไปทำที่บ้านได้รับลดลงไปด้วย รวมทั้ง สภาพการทำงานที่ไม่มีเสถียรภาพ ผู้รับงานไปทำที่บ้านไม่สามารถกำหนดได้ว่าได้รับงานมาทำแต่ละครั้งมากน้อยเท่าไร ต้องขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างหรือคนกลางที่รับงานมา จึงถือว่าเป็นงานที่ไม่แน่นอน ไม่มั่นคง อีกทั้งยังไม่มีหลักประกันใดๆจากผู้ว่าจ้างหรือคนกลางว่าจะได้รับงานมาทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม ผู้รับงานไปทำที่บ้านใช้บ้านหรือบริเวณใกล้เคียงเป็นสถานที่ทำงาน ก่อให้เกิดปัญหาความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยในการทำงานได้ เช่น ปวดหลัง เหน็บชา ปวดเมื่อยร่างกาย ปัญหาด้านสายตาจากการเพ่งมองเป็นเวลานาน แสงสว่างไม่เพียงพอ เป็นต้น ทั้งยังขาดการส่งเสริมพัฒนาเพื่อยกระดับฝีมือ การได้รับความคุ้มครองด้านแรงงาน ประกันสังคม และสิทธิประโยชน์ทางกฎหมายที่ไม่เพียงพอ รวมถึง หน่วยงานของภาครัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบงาน โดยตรงมีอยู่จำกัด

(2) กลุ่มคนทำงานบ้าน แม่บ้าน หรือคนรับใช้ในบ้าน

จากงานของสมบุญ ยมนา และคณะ (2549) ได้การสรุปภาพรวมลักษณะงานและปัญหาของกลุ่มคนทำงานบ้านว่า การเข้าสู่อาชีพคนรับใช้ในบ้าน เกิดจากความยากจน ไม่มีโอกาสทางการศึกษา มีภาระต้องอุปการะบุคคลในครอบครัว อีกทั้งผู้เข้าสู่อาชีพนี้มักเป็นผู้หญิงถึงร้อยละ 90 โดยงานที่ต้องทำมีตั้งแต่งานทำความสะอาด ทำอาหาร เลี้ยงเด็ก ดูแลคนชราและคนในครอบครัว ดูแลความเรียบร้อยในบ้าน ตลอดจนงานอื่นตามคำสั่งของนายจ้าง ไม่มีวันหยุด แต่อาจหยุดงานในช่วงเทศกาล ปัญหาในการทำงานของคนทำงานบ้านคือ การไม่มีเวลาทำงานที่แน่นอน งานจำเจ หรือถูกนายจ้างตำหนิ ใช้อภัยคำหยาบคาย ถูกโกงค่าจ้าง และทำร้ายร่างกาย นอกจากนี้เมื่อกลุ่มคนทำงานบ้านเจ็บป่วย กลุ่มตัวอย่างครึ่งหนึ่งกล่าวว่านายจ้างจะพาไปพบแพทย์และจ่ายค่า

รักษาพยาบาลให้ ส่วนการรวมกลุ่มพบว่า เนื่องจากงานที่ต้องอยู่ในบ้านเรือนเป็นส่วนใหญ่ การรวมกลุ่มแบบความสัมพันธ์ในกลุ่มอาชีพจึงไม่มี แต่จะมีการพบปะกับบ้านใกล้เคียง หรือในหมู่ญาติพี่น้องจากภูมิลำเนาเดียวกัน

ในงานของชนิกานต์ นุ่มบัว (2555) ได้กล่าวถึงสภาพของงานที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่งานเกี่ยวกับงานบ้านนั้นไม่ได้มีการตกลงร่วมกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้างในการกำหนดหน้าที่หรือรับผิดชอบของงาน โดยนายจ้างมักเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขและข้อกำหนดต่างๆ อีกทั้งไม่มีสัญญาจ้างหรือคำชี้แจงอันชัดเจน จนถึงชั่วโมงการทำงานในแต่ละวัน และลูกจ้างทำงานบ้านมักถูกคาดหวังจากนายจ้างให้ต้องปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลาตามแต่นายจ้างต้องการ และมีข้อสังเกตว่า ลูกจ้างทำงานบ้านที่พักอาศัยอยู่กับนายจ้าง จะมีชั่วโมงการทำงานมากกว่าผู้ที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่กับนายจ้าง อีกทั้งผู้ที่พักอาศัยอยู่กับนายจ้างเป็นสิ่งที่ยิ่งทำให้ลูกจ้างทำงานบ้านมีการทำงานที่ยาวนานติดต่อกันหลายชั่วโมงจนเกินควรโดยไม่ได้รับค่าล่วงเวลาตามกฎหมาย มักมีการทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน สำหรับเวลาพักระหว่างทำงานในแต่ละวันก็ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน

(3) กลุ่มแรงงานรับจ้างทั่วไป

แรงงานในกลุ่มนี้ วิทยากร เชียงกุล (2546) กล่าวไว้ว่า เคยเป็นกลุ่มอาชีพผู้ประกอบการอิสระรายย่อยที่ใหญ่กลุ่มหนึ่ง แต่ความเป็นอาชีพอิสระของคนกลุ่มนี้เริ่มลดน้อยลงตามการขยายตัวของการผลิตแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงช่างและแรงงานรับจ้างให้กลายเป็นลูกจ้าง หรือทำงานตามสัญญาแบบรับไปทำงานที่บ้าน หรือทำงานได้ผลตอบแทนเป็นชิ้นมากขึ้น รายได้ของพวกเขาจากจะไม่แน่นอนและต่ำลงจากเมื่อก่อน เนื่องจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ทำให้พวกเขามีโอกาสหรืออำนาจต่อรองลดลง ไม่มีการรวมกลุ่ม ไม่มีการช่วยเหลือด้านพัฒนาฝีมือจากภาครัฐ พวกเขาส่วนใหญ่ยังไม่มีการประกันสังคม สวัสดิการสังคม เหมือนคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งพวกที่รับงานไปทำที่บ้านยังเป็นงานแบบตามสัญญาผูกมัด ถูกลดความเป็นอิสระ ความภาคภูมิใจในผลการทำงานของตนที่เคยมีสมัยเป็นช่างอิสระลงด้วย

ดังนั้น จากลักษณะงานที่มีนายจ้าง ชี้ให้เห็นจุดร่วมที่สำคัญคือ การที่นายจ้างหรือผู้ที่รับงานรวมทั้งคนกลางที่รับงานมาให้ เป็นผู้ที่มิบทบาทหลักในการกำหนดเงื่อนไขในการทำงาน มักไม่มีสัญญาว่าจ้างที่ชัดเจน ไม่มีการตกลงร่วมกันและไม่สามารถทราบปริมาณงานที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการทำงาน อีกทั้งค่าตอบแทนก็ไม่มั่นคง ทั้งการถูกหักค่าหัวคิวจากผู้รับงานหรือคนกลางที่หางานมาให้ อีกทั้งไม่มีค่าล่วงเวลาหากต้องทำงานล่วงเวลา สภาพการทำงานไม่มีเวลาที่แน่นอน ชั่วโมงการทำงานเยาะ ไม่มีวันหยุด รวมทั้งยังไม่ได้รับการคุ้มครองด้านแรงงาน ประกันสังคม และสิทธิประโยชน์ทางกฎหมายที่ไม่เพียงพอ

2) กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระทั่วไปซึ่งไม่มีนายจ้าง

จากผลการศึกษาของวิทยากร เชียงกูล (2546) สรุปภาพรวมของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระรายย่อยว่า ส่วนใหญ่จะอยู่ในเมือง ชานเมือง หรือเขตชนบทใกล้เมือง ในหลายกรณีคนที่เคยอยู่ภาคเกษตรมักต้องดิ้นรนทำงานหลายอย่างควบคู่กันไป หรือทำงานสลับไปมา เช่น เป็นเกษตรกร รับจ้างทั่วไป หรือประกอบอาชีพอิสระประเภทต่างๆในบางฤดูกาล หรือบางช่วงของชีวิต นอกจากนี้ มักต้องอยู่ในชุมชนแออัดหรือบ้านเช่าราคาถูก เพราะที่อยู่อาศัยในเมืองใหญ่มีราคาสูงเกินกว่าที่พวกเขาจะหาบ้านที่ถูกสุขลักษณะในเกณฑ์ค่อนข้างดีอยู่ได้ ทำให้คนจนเหล่านี้ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานต่างๆ หรือต้องเช่าซื้อค่าบริการบางอย่าง เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ในราคาที่สูงกว่าราคาปกติถึง 2-3 เท่า หรือมากกว่านั้น ทั้งยังต้องอยู่อาศัยและทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีมลภาวะ ไม่ถูกสุขลักษณะ หรือมีความเสี่ยง มีโอกาสเจ็บป่วยได้ง่ายกว่าในชนบท อีกทั้งยังไม่อาจหาหรือผลิตอาหารได้เองเหมือนคนในชนบท ต้องใช้เงินซื้อส่วนใหญ่ คนจนในเมืองเป็นหนี้กันมาก ส่วนใหญ่เป็นหนี้รายทุนเงินกู้เอกชนที่ต้องเสียดอกเบี้ยอัตราสูง มีปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการใช้ชีวิตแบบสำมะเลเทเมา เล่นการพนัน ทะเลาะเบาะแว้ง เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีและความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน

จากการวิเคราะห์ลักษณะงานและปัญหาของแต่ละอาชีพ ของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2551) ซึ่งได้กล่าวว่า รายได้จากการทำงานของแรงงานนอกระบบ ส่วนใหญ่เป็นรายได้ที่มาจากการทำงานเต็มเวลาเท่าที่สามารถทำได้อยู่แล้ว ดังนั้น จึงแทบไม่มีโอกาสที่จะหาทางเพิ่มรายได้ให้มากกว่าที่สามารถหาได้ในปัจจุบันได้เลย จึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้แรงงานนอกระบบขาดความมั่นคงด้านรายได้สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานในระบบ อีกทั้งแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เช่น กลุ่มหาบเร่แผงลอย กลุ่มซักรับจ้าง ซึ่งมีแหล่งรายได้จากการขายสินค้าหรือบริการของตน แทบจะไม่มีโอกาสที่จะเพิ่มรายได้สุทธิของตนเองได้ แม้ว่าจะสามารถปรับเพิ่มราคาของสินค้าและบริการของตนก็ตาม เนื่องจากการปรับราคาสินค้าและบริการเพิ่มนั้น มักปรับไปตามต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น ราคาน้ำมัน ราคาวัตถุดิบในการผลิตอาหาร ดังนั้น จึงไม่ได้ทำให้รายได้สุทธิของแรงงานเพิ่มขึ้นด้วย ส่วนความต่อเนื่องของรายได้ที่ได้รับ พบว่า กลุ่มแรงงานนอกระบบที่มีรายได้ประจำทั้งเป็นรายวันและรายเดือนซึ่งก็คือกลุ่มที่มีลักษณะเป็นแรงงานรับจ้าง จะประสบปัญหาเรื่องความต่อเนื่องของรายได้น้อยกว่าแรงงานนอกระบบกลุ่มอื่นๆ

โดยสามารถแบ่งกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้างได้ ดังนี้

(1) กลุ่มผู้ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง แท็กซี่ หรือขับรถรับจ้างทั่วไป

จากผลการศึกษาของณคร วัฒนชีวินปกรณ์ (2541) พบว่า กลุ่มตัวอย่างอยู่อาศัยในกรุงเทพฯมากกว่า20ปี เพื่อทราบเส้นทางเดินรถ และไปมาระหว่างภูมิภาคกับกรุงเทพฯเพื่อกลับไปทำอาชีพเกษตรกรในฤดูกาล และมักพบกับปัญหาในด้านสุขภาพ พบว่า

คนขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง แท็กซี่ หรือขับรถรับจ้างทั่วไป มักปวดเมื่อยตามแขน ขา เวียนศีรษะ อ่อนเพลีย โรคกระเพาะอาหาร โรคทางเดินหายใจ และโรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ เนื่องจากประกอบอาชีพที่ต้องรับส่งผู้โดยสารตลอดทั้งวัน รับประทานอาหารไม่เป็นเวลา อั้นปัสสาวะ และมักจะรักษาพยาบาลโดยการซื้อยามารับประทานเอง ส่วนระยะเวลาที่ประกอบอาชีพขับรถรับจ้าง ส่วนใหญ่จะขับรถรับจ้างมาเป็นเวลา 1-3 ปี พบว่า ส่วนใหญ่ยึดอาชีพขับรถรับจ้างเป็นอาชีพหลัก หรือประกอบอาชีพขับรถรับจ้างเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเห็นว่า เป็นอาชีพอิสระ หรือไม่มีอาชีพอื่นๆ ที่ดีกว่านี้ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า คนขับรถรับจ้าง ส่วนใหญ่ยังไม่แน่ใจว่าจะยึดอาชีพรับจ้างตลอดไปหรือไม่ แต่หากเลิกอาชีพขับรถรับจ้าง กลุ่มตัวอย่างอยากทำอาชีพค้าขาย เพราะเป็นอาชีพอิสระ ส่วนรถรับจ้างที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นรถประเภทนิติบุคคล ในลักษณะเช่าขับ สำหรับรถเช่าซื้อหรือเป็นของตนเอง จะพบเฉพาะรถยนต์รับจ้าง เมื่อถามถึงจำนวนวันที่ขับรถรับจ้าง พบว่า คนขับรถรับจ้างส่วนใหญ่ขับรถรับจ้างเดือนละ 26-27 วัน (หยุดขับรถรับจ้างเดือนละ 3-4 วัน และขับรถรับจ้างวันละ 11-12 ชั่วโมง นอกจากนี้ วิทยากร เชียงกูล (2546) ยังพบอีกว่า ผู้ที่ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง มีต้นทุนสูง ทั้งค่าผ่อนส่งรถ ค่าเช่าที่ หรือที่นิยมเรียกว่าค่าเสื่อวิน ซึ่งต้องจ่ายให้กับเจ้าพ่อท้องถิ่นในอัตราค่าที่ค่อนข้างสูง ขณะที่คนขับเองมีรายได้ไม่แน่นอน นอกจากนี้ผู้ประกอบอาชีพขับขี่รถประเภทอื่นก็มีปัญหาที่คล้ายกันคือ เป็นอาชีพที่ต้องทำงานยาวนาน เสี่ยงภัย สภาพแวดล้อมไม่ดี และรายได้ไม่แน่นอน

จากการสรุปลักษณะอาชีพผู้ที่ประกอบอาชีพขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง และแท็กซี่ หรือขับรถรับจ้างทั่วไปของ สมบุญ ยมนา และคณะ (2549) พบว่า ผู้ที่ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างทุกคนจะผ่านการประกอบอาชีพอื่นมาแล้วอย่างน้อยหนึ่งอย่าง โดยเหตุผลที่เข้าสู่อาชีพนี้ คืองานเดิมรายได้น้อย นายจ้างมีกฎระเบียบมาก ถูกเลิกจ้าง หางานใหม่ได้ยากเพราะสูงอายุ อีกทั้งเห็นว่าอาชีพนี้รายได้ดีกว่า เป็นอาชีพอิสระ มีความยืดหยุ่นเวลาทำงาน สามารถดำเนินชีวิตครอบครัวได้อย่างปกติ รับผิดชอบครอบครัวได้ แต่ในอาชีพขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างก็มีปัญหาคือ การต้องเสียส่วยให้เจ้าของวินและผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ในรูปของค่าเสื่อวิน ส่วยรายวัน ส่วยรายเดือน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านสุขภาพเนื่องจากต้องทำงานบนท้องถนนตลอดเวลา เสี่ยงกับการทำผิดกฎจราจร และเกิดอุบัติเหตุ ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพขับรถแท็กซี่ พบว่า ที่ทำอาชีพขับรถแท็กซี่เนื่องจาก มีรายได้ดี ได้เป็นรายวัน เป็นงานอิสระและสบาย สภาพการทำงานพบว่า ต้องทำขับรถบนท้องถนนตลอดเวลาเพื่อหาลูกค้า ใช้เวลาในการทำงานประมาณ 12 ชั่วโมงต่อวัน เกิดปัญหาความเครียดจากปัญหาการจราจรที่ติดขัด พักผ่อนไม่เพียงพอ มักมีปัญหาไม่มีเวลาให้ครอบครัว ส่วนมากพึงพอใจกับอาชีพนี้ แต่คิดว่าถ้าเก็บเงินได้พอจะกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านต่างจังหวัด มีเพียงส่วนน้อยที่คิดว่าจะขับแท็กซี่ไปตลอดชีวิต

(2) ทาบแร่แฝงลอย ผู้ค้าขายรายย่อย

วิทยากร เชียงกุล (2546) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกิจการของตนเอง สินค้าที่ขายมักเป็นพวกอาหาร พืชผัก ผลไม้ เครื่องดื่ม ดอกไม้ พวงมาลัย ลีोटเตอร์ ของใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องประดับ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ อาชีพค้าขายรายย่อยขยายตัวมากกว่าอาชีพอื่นๆ ส่วนหนึ่งเพราะสังคมเมืองขยายตัว มีความต้องการสินค้า อาหาร และของใช้ในชีวิตประจำวันมา และเป็นอาชีพที่ไม่ต้องการความรู้ ทักษะ หรือทุนมากนัก รวมทั้งยังเป็นอาชีพที่ผู้ทำรู้สึกมีอิสระ ไม่ต้องเป็นลูกจ้างใคร แต่ก็ยังเป็นอาชีพที่มีการเข้าออกสูง เพราะบางสถานการณ์มีรายได้ไม่แน่นอน รายได้สุทธิอยู่ระหว่างวันละ 10-300 บาท ซึ่งหลายรายก็ช่วยกันขายทั้งสามภรรยา และต้องทำงานวันละมากกว่า 10 ชั่วโมง คนที่ค้าขายแล้วขาดทุนต้องไปทำงานรับจ้างหรือทำงานอื่นๆก็มี คนจนจำนวนมากต้องดิ้นรนเปลี่ยนอาชีพการงานไปอยู่เรื่อยๆ หรือบางคนอาจจะทำงานเป็นผู้ค้าขายรายย่อยเป็นบางเวลา เช่น เฉพาะหน้าแล้งซึ่งไม่มีงานการเกษตรให้ทำ นอกจากนี้ ผู้ค้าขายรายย่อยส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายดูแลครอบครัวสูง และรายได้อยู่ในระดับพอหากินหาใช้ไปวันๆ อาจต้องเป็นหนี้ด้วย เนื่องจากนอกจากจะมีจำนวนผู้ขายมากแล้ว กิจการใดที่ขายดีก็มักจะมีนายทุนที่ใหญ่กว่าฉลาดกว่าเข้ามาแย่งชิงกำไร บางคนล้มเหลวก็ต้องหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น เก็บของเก่าจากกองขยะขาย หรือรับจ้างเบ็ดเตล็ด อาชีพค้าขายอิสระรายย่อยมักจะต้องทำงานยาวนาน บางคนทำติดดินถึงเช้า สภาพแวดล้อมการทำงานไม่ดี

จากการสรุปของสมบุญ ยมนา และคณะ (2549) พบว่า ผู้ประกอบอาชีพทาบแร่แฝงลอยมักประกอบอาชีพในแหล่งชุมชน ริมนนสาธารณะ จึงมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ความเครียด จากความไม่มั่นใจในอาชีพ ทั้งไม่ได้รับสวัสดิการจากรัฐ ส่วนปัญหาจากการประกอบอาชีพ คือ มีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีเงินทุนสะสมหมุนเวียนมากนัก มีผู้แข่งขันในการประกอบอาชีพมาก จึงต้องกู้ยืมเงินนอกระบบ ไม่สามารถกู้ยืมจากรธนาคารพาณิชย์ซึ่งอัตราดอกเบี้ยถูกได้ เนื่องจากมีหลักแหล่งไม่แน่นอน นอกจากนี้ การทำงานจะต้องใช้ที่สาธารณะ กีดขวางทางจราจร จึงเป็นอาชีพที่ก้ำกึ่งระหว่างอาชีพสุจริตหรือผิดกฎหมาย หากไม่ได้รับการผ่อนผันก็มักจะถูกไล่ที่ ผู้ประกอบอาชีพจึงรู้สึกว่าจะไม่มีความมั่นคง ขาดการพัฒนาทางด้านทักษะอาชีพ การควบคุมมาตรฐานความสะอาด และสุขภาพอนามัยของผู้ประกอบอาชีพด้วย

2.1.4 สถานการณ์แรงงานนอกระบบของประเทศไทย

จากการรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติทั้ง 10 ปี (พ.ศ.2548 ถึง พ.ศ. 2558) เกี่ยวกับสถานการณ์แรงงานนอกระบบในประเทศไทย สามารถสรุปได้ว่า จำนวนของแรงงานนอกระบบมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ แต่ในช่วง 2 ปีหลัง (พ.ศ.2557-2558) แรงงานนอกระบบเริ่มมีจำนวนลดลง เนื่องจากในช่วงปีพ.ศ.2557 ที่ผ่านมานโยบายของภาครัฐที่ต้องการผลักดันผู้

ทำงานในตลาดแรงงานจากผู้ทำงานที่เป็นแรงงานนอกระบบให้เข้าสู่ในระบบ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557b) แต่จากตัวเลขยังถือว่าแรงงานนอกระบบมีเป็นจำนวนมากเกินครึ่งของผู้มีงานทำทั้งหมด

ตารางที่ 1 จำนวนแรงงานนอกระบบ 10 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่พ.ศ.2548-2558

ปีพ.ศ	จำนวนผู้มีงานทำ (ล้านคน)	จำนวนแรงงานนอกระบบ (ล้านคน)	จำนวนแรงงานนอกระบบ (ร้อยละ)
2548	36.3	22.5	62.1
2549	35.5	21.8	61.5
2550	37.1	23.3	62.7
2551	37.8	24.1	63.7
2552	38.4	24.3	63.4
2553	38.7	24.1	62.4
2554	39.3	24.6	62.6
2555	39.6	24.8	62.6
2556	39.1	25.1	64.2
2557	38.4	22.1	57.6
2558	38.3	21.4	55.9

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ.2548-2558

ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติทั้ง 10 ปี สรุปได้ว่า แรงงานนอกระบบ มักจบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาและต่ำกว่ามากที่สุด และมักประกอบอาชีพทางภาคเกษตรกรรม ภาคการค้าและบริการ และภาคการผลิต อีกทั้ง แรงงานนอกระบบมักไม่ได้รับความปลอดภัยและมีปัญหาในการทำงาน จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า แรงงานนอกระบบได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุในการทำงานเพิ่มสูงขึ้นอยู่เรื่อยๆ ทั้งการถูกของมีคมบาด พลัดตกหกล้ม การชนและการกระแทก ไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก อุบัติเหตุจากยานพาหนะ ได้รับสารเคมีเป็นพิษ และไฟฟ้าช็อต อีกทั้งการประสบปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม เช่น อิริยาบถในการทำงาน การประสบฝุ่นควันและกลิ่น และการมีแสงสว่างไม่เพียงพอ โดยปัญหาสำคัญที่แรงงานนอกระบบต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือและแก้ปัญหามากที่สุด 3 ด้าน คือ ค่าตอบแทน การทำงานหนัก และงานที่ไม่ได้รับการจ้างอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นก็ยังมีปัญหาอื่นๆ เช่น ไม่มีสวัสดิการ ไม่มีวันหยุด ทำงานไม่ตรงเวลาปกติ ชั่วโมงทำงานมากเกินไปและลาพักผ่อนไม่ได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ กระทรวงแรงงานและสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2555) ได้คาดการณ์จำนวนแรงงานนอกระบบภาพรวมไว้ว่า จำนวนแรงงานนอกระบบในอนาคตมีแนวโน้มเพิ่ม

สูงขึ้นประมาณร้อยละ 1-2 ต่อปี และจะเป็นแรงงานเพศชายเพิ่มขึ้นเร็วกว่าเพศหญิง แต่สัดส่วนแรงงานนอกระบบต่อแรงงานทั้งหมด จะคงที่หรือลดลงเล็กน้อยไปจนถึงปีพ.ศ. 2559 โดยเฉพาะแรงงานเพศหญิงมีแนวโน้มกลับเข้าสู่แรงงานในระบบมากขึ้น นอกจากนี้โครงสร้างของแรงงานนอกระบบกำลังจะเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว แรงงานอายุมากกว่า 45 ปีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรที่เข้าสู่วัยสูงอายุ และเมื่อประชากรใกล้ถึงวัยเกษียณ อายุประมาณ 50 ปีขึ้นไปที่ร้อยละ 60 หรือมากกว่าจะกลายมาเป็นแรงงานนอกระบบทั้งสิ้น รวมถึงอุตสาหกรรมที่สำคัญมีแนวโน้มจำนวนแรงงานนอกระบบเพิ่มขึ้น เช่น ภาคการเกษตรกรรม สาขาการขนส่งชายปลึก สาขาการโรงแรมและภัตตาคาร เป็นต้น

2.2 แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์

หลังจากช่วงสงครามเย็นสิ้นสุดลง โลกได้เริ่มหันมาสนใจถึงชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มากขึ้น จึงเกิดเป็น “แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ (Human security)” ซึ่งต้องการให้มนุษย์ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับสิทธิ ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันและมีความปลอดภัย ปราศจากความกลัว (Freedom from fear) และปราศจากความขาดแคลน (Freedom from want) ซึ่งจะทำให้มนุษย์เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆต่อไปได้อย่างไม่สิ้นสุด

2.2.1 ความหมายของความมั่นคงของมนุษย์

มีการให้นิยามความหมายจากกลุ่มต่างๆมากมาย ซึ่งให้ความสำคัญกับมนุษย์เป็นเป้าหมายหลัก ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่มหลัก คือ

1) การให้ความหมายจากกลุ่มองค์กรต่างๆ

United Nations Development Programme (UNDP) (อ้างถึงใน สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2553) ได้ออกรายงาน *Human Development Report 1994* ซึ่งเป็นรายงานฉบับแรกที่ได้กล่าวถึงเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ โดยได้สรุปไว้ว่า “ความมั่นคงของมนุษย์ คือ เด็กที่ไม่ตาย คือโรคที่ไม่แพร่ระบาด คืองานที่ไม่ถูกเลิกจ้าง คือความตึงเครียดทางด้านเชื้อชาติที่ไม่กลายเป็นความรุนแรง คือผู้ที่ไม่เห็นด้วยแต่ไม่จำเป็นต้องเป็นเป้า” และยังได้เสนอนิยามความมั่นคงของมนุษย์อย่างเรียบง่ายไว้ว่า “ความมั่นคงของมนุษย์มี 2 มิติ มิติแรก คือ ความปลอดภัยจากภาวะคุกคามที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนาน เช่น ความหิวโหย โรคภัยไข้เจ็บ และการกดขี่ปราบปราม มิติที่สอง คือ การได้รับการปกป้องคุ้มครองจากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นต่อการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ในการทำงาน หรือในสังคม”

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ [UNDP] (อ้างถึงใน สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) ได้แบ่งองค์ประกอบของความมั่นคงของมนุษย์ออกเป็น 7 องค์ประกอบ ดังนี้

(1) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic security) หมายถึง ประชาชนมีรายได้พอเพียงแก่การยังชีพ และมีหลักประกันการมีงานทำ หรือมีรายได้จากการประกันสังคม ซึ่งควรเป็นทางเลือกสุดท้าย และเป็นความมั่นคงในด้านที่มีความเสี่ยงมากขึ้น เนื่องจากความมั่นคงในการจ้างงานเริ่มลดลง ประชาชนจำนวนมากหันเข้าสู่การทำงานในเศรษฐกิจนอภาคทางการ และการประกอบอาชีพอิสระ อันเป็นผลให้การประกันสังคม เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงพื้นฐานมีความสำคัญมากขึ้น

(2) ความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food security) หมายถึง ประชาชนสามารถมีอาหารเลี้ยงชีวิตได้อย่างเพียงพอจากรายได้ที่เกิดขึ้น หรือจากทรัพย์สินที่มีอยู่

(3) ความมั่นคงทางด้านสุขภาพ (Health security) หมายถึง ประชาชนมีสุขภาพดี ปลอดภัยจากโรคติดต่อต่างๆ และความเจ็บไข้ได้ป่วยอื่นๆ รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงบริการด้านการรักษาพยาบาล ความไม่มั่นคงด้านสุขภาพพบว่ามีมาจากภาวะทุพโภชนาการ และสภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย ผู้หญิงจำนวนมากตกอยู่ในความเสี่ยงจากการคลอดบุตร

(4) ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental security) ความสมบูรณ์ของทรัพยากรบนแผ่นดิน ในอากาศ และแหล่งน้ำ อันทำให้มนุษย์สามารถสร้างถิ่นฐานอยู่ได้

(5) ความมั่นคงส่วนบุคคล (Personal security) หมายถึง ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยจากอาชญากรรมและความรุนแรงต่างๆ เช่น สงคราม ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ การฆ่าตัวตาย และการใช้ยาเสพติด อุบัติเหตุจากการจราจร อุบัติภัยจากการทำงาน และความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงและเด็ก ซึ่งเป็นกลุ่มที่อ่อนแอกว่า

(6) ความมั่นคงของชุมชน (Communities security) หมายถึง ความมีเกียรติและศักดิ์ศรีในวัฒนธรรมของชุมชนที่ประชาชนอาศัยอยู่ มีสันติภาพสงบสุขภายในชุมชน และระหว่างชุมชนใกล้เคียง

(7) ความมั่นคงทางการเมือง (Political security) หมายถึง การมีสิทธิและความเสมอภาค ตลอดจนได้รับการคุ้มครองสิทธิทางการเมือง

Annan (อ้างถึงใน สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) ได้ให้ความหมาย “ความมั่นคงของมนุษย์” ว่ามีความหมายมากกว่าประเด็นทางการทหาร เพราะความมั่นคงของมนุษย์ต้องหมายรวมถึง การพัฒนาเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางสังคม การปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การพัฒนาประชาธิปไตย การปลดอาวุธ การเคารพสิทธิมนุษยชนและหลักแห่งนิติธรรม” อีกทั้ง “ความมั่นคงของมนุษย์ในความหมายที่กว้างขวางที่สุด ต้องมีความหมายมากกว่าการไม่มีความขัดแย้งที่รุนแรงและต้องรวมถึงสิทธิมนุษยชน ธรรมชาติ การเข้าถึงการศึกษาและการสาธารณสุข และยังหมายรวมถึง การประกันว่ามนุษย์ทุกคนมีโอกาสและทางเลือกที่จะบรรลุศักยภาพของตน ดังนั้น การสร้างความมั่นคงของมนุษย์จึงหมายถึง การแก้ไขปัญหาความยากจน, การสร้าง

ความเจริญทางเศรษฐกิจและการป้องกันความขัดแย้ง อิสระภาพจากความขาดแคลน (Freedom from want) อิสระภาพจากความหวาดกลัว (Freedom from fear) รวมทั้งอิสระภาพของมนุษย์รุ่นต่อๆไปที่จะมีชีวิตในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งหมดนี้คือองค์ประกอบของความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงของชาติ”

Ogata (1998) อดีตข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติด้านผู้ลี้ภัย ได้กล่าวไว้ว่า “ความมั่นคงของมนุษย์ มีองค์ประกอบจำนวนมาก *องค์ประกอบสำคัญประการแรก* ได้แก่ การที่พลเมืองทุกคนสามารถมีชีวิตโดยสันติและมีความมั่นคงในดินแดนของตน อันหมายความว่า ทั้งรัฐและพลเมืองของรัฐมีความสามารถที่จะป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติและโดยปราศจากการใช้ความรุนแรง และเมื่อความขัดแย้งได้รับการแก้ไขแล้วยังสามารถเข้าสู่กระบวนการอยู่ร่วมกันโดยสมานฉันท์ *องค์ประกอบที่สอง* คือการที่ประชาชนได้รับสิทธิและพันธกรณีที่พึงได้ต่างๆโดยไม่เลือกปฏิบัติ อันได้แก่ สิทธิมนุษยชน สิทธิทางการเมือง สิทธิทางสังคม สิทธิทางเศรษฐกิจ และสิทธิทางวัฒนธรรม ซึ่งพลเมืองทุกคนพึงได้รับ *องค์ประกอบที่สาม* ได้แก่ การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social inclusion) หรือการมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าถึงกระบวนการกำหนดนโยบายทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันจากนโยบายเหล่านี้ *องค์ประกอบที่สี่* คือการสร้างหลักนิติธรรมและการสร้างกระบวนการยุติธรรมที่เป็นอิสระ ประชาชนทุกคนในรัฐควรมีสหสิทธิและพันธกรณีต่างๆเท่าเทียมกัน และอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน องค์ประกอบเหล่านี้ซึ่งในความเป็นจริงเป็นองค์ประกอบที่ประชาชนต้องได้รับเท่าเทียมกันตามหลักนิติธรรม จะเป็นเครื่องป้องกันความเสี่ยงซึ่งจะปรากฏในรูปของการเลือกปฏิบัติ การเอารัดเอาเปรียบ และการกดขี่

นอกจากนี้ UNITED NATIONS (2005) ได้กล่าวถึง สิทธิของความมั่นคงของมนุษย์ในการประชุม UN World Summit Outcome ในปี2005ไว้ว่า ประมุขของรัฐและรัฐบาลเน้น "สิทธิของประชาชนทุกคนที่จะมีเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นอิสระจากความยากจนและความสิ้นหวัง และทุกคนโดยเฉพาะผู้ที่อ่อนแอควรได้รับสิทธิที่จะมีอิสระภาพจากความกลัวและอิสระภาพจากความขาดแคลน โดยมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการได้รับสิทธิและการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ของพวกเขาอย่างเต็มที่ ความมั่นคงของมนุษย์มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความมั่นใจในการอยู่รอด การดำรงชีวิต และศักดิ์ศรีของมนุษย์ เพื่อการตอบสนองต่อสถานการณ์ปัจจุบันและภัยคุกคามที่เกิดขึ้นใหม่

Commission on human security (2003) ได้นิยาม “ความมั่นคงของมนุษย์” ไว้ว่า เป็นการปกป้องหลักสำคัญของชีวิตมนุษย์ที่จะช่วยเพิ่มเสรีภาพและความสำเร็จของมนุษย์ ดังนั้น “ความมั่นคงของมนุษย์” จึงหมายถึง การปกป้องคุ้มครองเสรีภาพขั้นพื้นฐานอันถือว่าเป็นเสรีภาพที่สำคัญของชีวิต การปกป้องคุ้มครองผู้คนจากวิกฤต ภัยคุกคาม และสถานการณ์ที่รุนแรงและแพร่กระจายไปทั่ว อีกทั้งยังหมายถึงกระบวนการสร้างคนให้เข้มแข็งและมีแรงบันดาลใจ รวมถึงการ

สร้าง การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การทหาร และระบบวัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อให้มนุษย์มีชีวิตรอด สามารถดำรงชีวิตได้ และมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

เครือข่ายความมั่นคงของมนุษย์ [Human Security Network] (อ้างถึงใน สุภชัย สาระจรัส, 2545) ให้คำนิยาม“ความมั่นคงของมนุษย์”ว่าหมายถึง สภาพที่ประชาชนปลอดภัยจากความหวาดกลัว (Freedom from fear) ปลอดภัยจากความขาดแคลน (Freedom from want) และการได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน (equal opportunities) เพื่อเป็นการพัฒนามนุษย์ (Human Development) ควบคู่ไปกับความมั่นคงของมนุษย์อีกด้วย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อ้างถึงใน สำนักมาตรฐาน การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558) ให้ความหมายว่า “ความมั่นคงของมนุษย์ หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการ พัฒนาศักยภาพตนเอง รวมทั้งยังได้กล่าวอีกว่า การพัฒนาสังคมถือเป็นวิธีการที่จะช่วยสร้างความ มั่นคงของมนุษย์ เป็นกระบวนการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การ ปกครอง วัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพอนามัย การมีงานทำ มีรายได้เพียงพอในการครองชีพ ความเสมอภาค และความยุติธรรม โดย คณะผู้วิจัยของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ทำการสำรวจและกำหนด นิยาม กรอบแนวคิดมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับ สถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ออกเป็น 12 มิติด้วยกัน ดังนี้

(1) มิติที่อยู่อาศัย หมายถึง การมีที่อยู่อาศัยและสิทธิในการถือครองที่ ถูกต้องตามกฎหมาย และสิทธิในการครอบครอง มีการจัดระบบสาธารณูปโภคให้แก่สมาชิกใช้ร่วมกัน ได้อย่างพอเพียง มีความคงทนถาวร เป็นสัดส่วน ถูกสุขลักษณะ และปลอดภัย

(2) มิติสุขภาพ หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีหลักประกันด้านสุขภาพ ที่เหมาะสม เข้าถึงบริการทางสุขภาพได้ พฤติกรรมการดำเนินชีวิตมีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยต่อ ร่างกายจิตใจน้อย

(3) มิติอาหาร หมายถึง การได้รับประทานอาหารปลอดภัย มีความรู้และ พฤติกรรมในการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดโรคที่รุนแรง

(4) มิติการศึกษา หมายถึง การได้รับการศึกษาทั้งในระบบหรือนอกระบบ อย่างน้อยไม่ต่ำกว่าภาคบังคับ ตลอดจนการศึกษาต่อไปในระดับที่สูงขึ้นไป สามารถใช้ความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ การสื่อสาร และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

(5) มิติการมีงานทำและรายได้ หมายถึง การได้งานทำที่ก่อให้เกิดรายได้ เพียงพอต่อรายรับ รายจ่าย ไม่ก่อหนี้สิน มีการออมที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต มีความพึงพอใจต่อรายได้และงานที่ทำ

(6) มิติครอบครัว หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวรับรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ดี มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรง

(7) มิติชุมชนและการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การมีโครงสร้างของชุมชนที่ชัดเจน เข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนมีทุนทางสังคมที่ใช้ประโยชน์และสนับสนุนทางสังคม มีการช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ชุมชน มีความสงบสุขและปลอดภัย

(8) มิติศาสนาและวัฒนธรรม หมายถึง การที่มีกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม การอนุรักษ์ และส่งเสริมให้เห็นคุณค่า รวมถึงการสืบทอดภูมิปัญญาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดย

(9) มิติความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หมายถึง การมีวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตที่ปกติสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่ได้รับความเดือดร้อนหรือผลกระทบจากภัยทางสังคมและภัยธรรมชาติ

(10) มิติสิทธิและความเป็นธรรม หมายถึง การได้รับความเสมอภาคเท่าเทียม และความเป็นธรรมตามสิทธิทางกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนต่อตนเอง สามารถใช้สิทธิของตนเองอย่างถูกต้องตามสถานภาพ บทบาทและโอกาส

(11) มิติการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ได้รับการปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักธรรมาภิบาล

(12) มิติสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร/พลังงาน หมายถึง การดำรงชีวิตที่ปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า การมีกิจกรรมอนุรักษ์ค้นหาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และพลังงานทดแทน

2) การให้ความหมายจากนักวิชาการและเอกสารทางวิชาการ

Alkire (2003) ได้กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ของความมั่นคงของมนุษย์ คือ การรักษาและป้องกันหลักสำคัญของชีวิตมนุษย์ทั้งหลายจากวิกฤติภัยที่คุกคามและแพร่ขยาย ซึ่งเป็นหนทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของมนุษย์ได้ในระยะยาว และยังได้เสนอคำจำกัดความ “ความมั่นคงของมนุษย์” ซึ่งมีจุดยืนสำคัญ 5 ประการ คือ

- (1) การรักษาจุดเน้นร่วมเรื่องความยากจนและความรุนแรงทั้งสองจุด ไม่ใช่เลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง
- (2) ให้ความสำคัญต่อประชาชนหรือประชาชนต้องเป็นศูนย์กลาง
- (3) ความมั่นคงของมนุษย์มีหลายมิติ
- (4) กำหนดขอบเขตคำจำกัดความให้แคบลงเป็น “ภัยคุกคามที่วิกฤติและกว้างขวางต่อแก่นแกนสำคัญของชีวิตมนุษย์”
- (5) ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์อย่างเป็นทางการเป็นวัตถุประสงค์ และเป็นบรรทัดฐานเพื่อกำหนดเป็นนโยบายและโครงการต่อไป

Shahrbanou Tadjbakhsh และ Anuradha M. Chenoy (2006) “ความมั่นคงของมนุษย์” หมายถึง การปกป้องปัจเจกชนจากความเสียหายทั้งทางร่างกายและจิตใจ ศักดิ์ศรี และความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งจะนำพาปัจเจกบุคคลไปอย่างมีเสถียรภาพ การกำหนดชีวิตที่แน่นอน”

แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545-2549) (อ้างถึงใน สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2556) “ความมั่นคงของมนุษย์” หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิความปลอดภัย การตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ประสบปัญหาความยากจน ไม่สิ้นหวัง และมีความสุข ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

ดังนั้น ความหมายของความมั่นคงในยุคหลังสงครามเย็นนั้น จะเน้นการให้ความสำคัญที่มนุษย์หรือความต้องการของมนุษย์เป็นหลัก “ความมั่นคงของมนุษย์” จึงเป็นการปกป้องคุ้มครองมนุษย์จากภัยคุกคามและวิกฤติต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งทางกายและจิตใจ โดยต้องการให้มนุษย์ทุกคนได้รับการตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีงานทำมั่นคง สุขภาพแข็งแรง โรคต่างๆสามารถรักษาให้หายได้ อีกทั้งบ้านเมืองจะต้องมีความสุขสงบ ปราศจากความรุนแรง ผู้คนได้รับความปลอดภัย มีสิทธิ เสรีภาพ โอกาสในการเข้าถึง และมีทางเลือกในการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านต่างๆได้ รวมถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อีกด้วย เมื่อมนุษย์ผู้ซึ่งเป็นปัจเจกบุคคลได้ปราศจากความกลัว (Freedom from fear) และปราศจากความขาดแคลน (Freedom from want) ย่อมทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต และทำให้เกิดความมั่นคงแก่กลุ่มคน สังคม และประเทศชาติต่อไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก

ความตระหนัก (Awareness) เป็นแนวคิดเชิงจิตวิทยา (Psychological Approach) ผสมผสานกับแนวคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavior Science) ซึ่งได้มีผู้ศึกษาให้ความหมาย ดังนี้

2.3.1 ความหมายของความตระหนัก

Bloom, 1971 (อ้างถึงใน วิมลพรรณ อภาเวทและฉันทนา ปาปัดถา, 2554) ความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกใคร่ครวญว่ามีความจำเป็นต้องทำ หรือเห็นด้วย หรือคล้อยตามจนแสดงออกได้ในลักษณะการปฏิบัติ เป็นขั้นต่ำสุดของภาคอารมณ์และความรู้สึก ความตระหนักเกือบคล้ายความรู้ ทั้งความรู้และความตระหนักไม่เป็นลักษณะของสิ่งเร้า ความตระหนักไม่จำเป็นต้องเน้นปรากฏการณ์หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความตระหนักจะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้าให้เกิดความตระหนัก

Good, 1973 (อ้างถึงใน วิมลพรรณ อภาเวทและฉันทนา ปาปัดถา, 2554) ให้ความหมายเกี่ยวกับความตระหนักไว้ว่า ความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกที่แสดงถึงการเกิดความรู้ของบุคคล หรือการที่บุคคลแสดงความรับผิดชอบต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น

Koffka, 1978 (อ้างถึงใน วิมลพรรณ อภาเวทและฉันทนา ปาปัดถา, 2554) กล่าวว่า ความตระหนักมีความหมายเหมือนกับความสำนึก(Consciousness) ซึ่งเป็นสภาวะทางจิตที่เกี่ยวกับสภาวะที่บุคคลได้รับความรู้ ได้รับรู้หรือได้ประสบการณ์ต่างๆ แล้วมีการประเมินค่าและความตระหนักถึงความสำคัญของตนเองที่มีต่อสิ่งนั้นๆ ซึ่งเป็นเรื่องของสภาวะตื่นตัวทางจิตใจต่อเหตุการณ์หรือสภาพการณ์นั้นๆ ซึ่งหมายความว่า ระยะเวลาหรือประสบการณ์และสถานการณ์แวดล้อม หรือสิ่งเร้าภายนอกเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดความตระหนักขึ้น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง การที่บุคคลนึกคิดได้ หรือการเกิดขึ้นในความรู้สึกว่ามีสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์หนึ่งหรือสถานการณ์ ซึ่งการรู้สึกว่ามีหรือการได้นึกคิดสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในสภาวะจิตใจ แต่ไม่ได้แสดงว่าบุคคลนั้นสามารถจำได้หรือระลึกได้ถึงลักษณะบางอย่างของสิ่งนั้น

วีระชน ขาวม่วง (2551) ความตระหนัก คือ สถานการณ์มีผลให้เกิดความรู้สึก การรับรู้มุ่งสู่สภาวะจิตแห่งตน คือ ทักษะคิด ความคิด ความเชื่อ ความสนใจ อันจะก่อให้เกิดความตระหนัก

วีรญา บุญสิน (2553) ได้กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง สภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเมื่อได้รับความรู้ ได้รับรู้ หรือได้รับประสบการณ์ต่างๆแล้วประเมินค่าถึงความสำคัญที่มีต่อสิ่งนั้นๆ ตามสภาพของระยะเวลา ประสบการณ์และสถานการณ์แวดล้อมหรือสิ่งเร้าภายนอก โดยไม่สามารถแยกเป็นความรู้สึกหรือความคิดเพียงอย่างเดียว

วิมลพรรณ อภาเวทและฉันทนา ปาปัดถา (2554) ความตระหนัก หมายถึง การแสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายใน อันเนื่องมาจากบุคคลเคยมีประสบการณ์ เคยรับรู้สถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น โดยอาศัยระยะเวลา ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมต่างๆที่ส่งผลให้เกิดความตระหนัก

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า “ความตระหนัก” คือ ความรู้สึกนึกคิดและการประเมินค่าภายในจิตใจของบุคคลเมื่อได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกบุคคล เช่น การได้รับความรู้ การรับรู้ ประสบการณ์ ทักษะคติ ความสนใจ ความคิดความเชื่อ สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ต่างๆ เป็นต้น จึงเกิดเป็นความตระหนัก และการแสดงออกทางพฤติกรรมผ่านการปฏิบัติ

2.3.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนัก

จากการสรุปความหมายของความตระหนักดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกับที่ Brackher, 1986 (อ้างถึงใน ประภาส บุญยสินดี, 2536) ได้กล่าวว่า ความตระหนักเกิดจากทักษะคติที่มีต่อสิ่งเร้า อันได้แก่ บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคม และสิ่งต่างๆที่โน้มน้าว หรือที่จะตอบสนองในทางบวกหรือทางลบ เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ โดยได้จำแนกองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความตระหนักได้ 3 ประการ ดังนี้

- 1) พุทธิปัญญา หรือความรู้ความเข้าใจ (Cognitive or belief component) ความรู้ หรือความเข้าใจจะเริ่มต้นจากระดับงานและมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ
- 2) อารมณ์ความรู้สึก (Affective component) เป็นความรู้สึกด้านทัศนคติ ค่านิยม ความตระหนักชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี เป็นองค์ประกอบในการประเมินสิ่งเร้าต่างๆ
- 3) พฤติกรรม (Behavioral component) เป็นการแสดงออกทั้งจาก กริยาท่าทาง ที่มีต่อสิ่งเร้าหรือแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำ ดังนั้น บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคม การเรียนรู้ และประสบการณ์ จึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนัก โดยมีความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และพฤติกรรม เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความตระหนัก

นอกจากนี้ในงานของสเถิต วงศ์สุวรรณ (2525) ได้จำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนัก เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

- 1) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ลักษณะของสิ่งเร้าที่ทำให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะรับรู้ อันจะนำไปสู่ความตระหนักต่อไป
- 2) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ลักษณะของบุคคล บุคคลจะเกิดความตระหนักต่อปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ด้าน คือ
 - (1) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สมรรถภาพของอวัยวะสัมผัส หู ตา จมูก ปาก
 - (2) ปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้เดิม การสังเกตพิจารณา ความสนใจ และความพร้อมที่จะรับรู้ และเห็นคุณค่า เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้จะมีอิทธิพลทำให้เกิดความตระหนักแตกต่างกัน

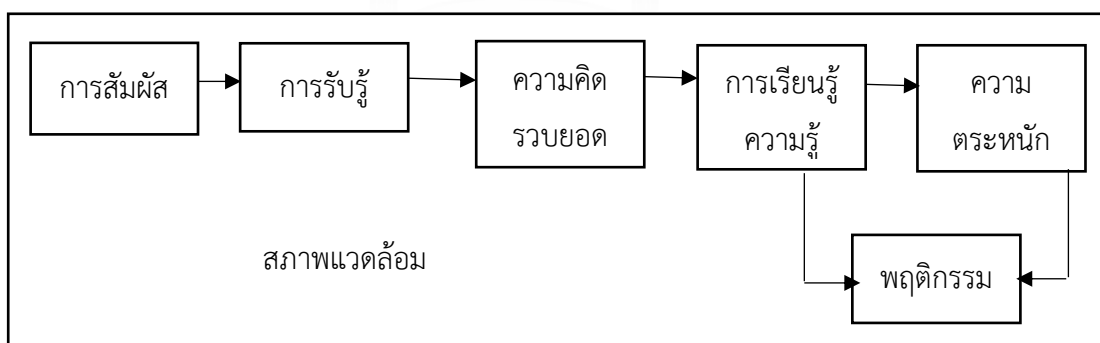
ดังนั้น จึงแบ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดความตระหนักได้เป็น 2 ข้อ ดังนี้

- 1) ปัจจัยภายใน เป็นลักษณะของสิ่งเร้าภายนอกที่ไม่ใช่ลักษณะของบุคคล เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะรับรู้ และเกิดความตระหนัก
- 2) ปัจจัยภายนอก เป็นลักษณะของบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้แต่ละบุคคลมีความตระหนักแตกต่างกัน ได้แก่ ปัจจัยจากอวัยวะของร่างกายทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ปาก กาย รวมถึงปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้เดิม การสังเกตพิจารณา ความสนใจ ความพร้อมที่จะรับรู้ และเห็นคุณค่า นอกจากนี้ยังมีความรู้ความเข้าใจ อารมณ์ความรู้สึก อาทิ ด้านทัศนคติ ค่านิยม ความตระหนักชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี เป็นองค์ประกอบในการประเมินสิ่งเร้าต่างๆ และพฤติกรรมหรือแนวโน้มในการแสดงออกต่อสิ่งเร้า

2.3.3 ขั้นตอนการเกิดความตระหนัก

Good, 1973 (อ้างถึงใน วิมลพรรณ อาภาเวทและฉันทนา ปาปัดลา, 2554) ได้กล่าวถึง “กระบวนการเกิดความตระหนัก” ว่ากระบวนการเกิดความตระหนักว่า เป็นผลมาจากกระบวนการทางปัญญา (Cognitive process) กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าหรือรับสัมผัสสิ่งเร้าแล้ว จะเกิดความรู้เมื่อรับรู้ขั้นต่อไปก็จะเข้าใจในสิ่งเหล่านั้น คือ เกิดความคิดรวบยอด และนำไปสู่การเรียนรู้ คือ มีความรู้ในสิ่งนั้นและนำไปสู่การเกิดความตระหนักในที่สุด ซึ่งความรู้และความตระหนักต่างๆก็จะนำไปสู่การกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งเร้าต่างๆ

ภาพที่ 1 ขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนัก

ที่มา : Good, 1973 (อ้างถึงใน วิมลพรรณ อาภาเวทและฉันทนา ปาปัดลา, 2554)

ดังนั้น จึงสามารถอธิบายได้ว่า การที่บุคคลได้รับสิ่งเร้าซึ่งก็คือปัจจัยภายในและภายนอกบุคคล เมื่อได้รับสิ่งเร้าแล้วจึงเกิดการรับรู้ กลายเป็นความคิดรวบยอดและเป็นผู้ที่มีความรู้ในสิ่งนั้นๆซึ่งก็คือการเรียนรู้ จึงทำให้บุคคลเกิดความตระหนัก มีความรู้สึกรู้สึกและประเมินค่า จากนั้นจึงเกิดการแสดงพฤติกรรมผ่านการปฏิบัติ เช่น การแสดงออกทางวาจา หรือกิริยาท่าทาง เป็นต้น

2.4 แนวคิดการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

นิยามความหมายของผู้สูงอายุ มีผู้นิยามไว้ไม่แตกต่างกันมากนัก “ผู้สูงอายุ” ในความหมายขององค์การสหประชาชาติ (อ้างอิงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ม.ป.ป.) ว่า ผู้สูงอายุ (Older person) หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ส่วน (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 อ้างอิงใน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2546) ได้นิยามไว้ว่า ผู้สูงอายุ คือ บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงใช้เกณฑ์ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

2.4.1 สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย

สถานการณ์ผู้สูงอายุของไทยในขณะนี้ พบว่า จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ประชากรรวมกลับมีลดลง (สำนักนโยบายและแผน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), 2558) ซึ่งมีความสอดคล้องกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2557a) ซึ่งได้สำรวจประชากรผู้สูงอายุทุกๆ 3 ปี ดังตารางที่ 2 ดังนี้ ตารางที่ 2 จำนวนและอัตราของผู้สูงอายุต่อประชากร 100 คน ในพ.ศ.2537-2557

ปีที่สำรวจ	จำนวนผู้สูงอายุ	อัตราผู้สูงอายุ (อัตราส่วนผู้สูงอายุต่อประชากร 100 คน)
2537	4,011,854	6.8
2545	5,969,030	9.4
2550	7,020,959	10.7
2554	8,266,304	12.2
2557	10,014,705	14.9

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2557a)

จากตารางดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าในแต่ละปีมีแนวโน้มจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งล่าสุดในปีพ.ศ.2557 มีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 14.9 ต่อประชากร 100 คน กล่าวคือ ถ้ามีคนอยู่ในห้อง 100 คน จะมีผู้สูงอายุจำนวนถึง 15 คน

โดย (องค์การสหประชาชาติ อ้างอิงใน มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2558) ได้นิยามไว้ว่า การที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ (Aged Society)” ซึ่งขณะนี้ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว นอกจากนี้ จากการคาดการณ์ของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ได้คาดการณ์ว่า ประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society)” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีมากถึงร้อยละ 20 ในปีพ.ศ. 2564 และคาดว่าจะ

เป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society)” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมดในอีกไม่ถึง 20 ปีข้างหน้า

จากสถานการณ์ที่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยปัจจุบันนี้อัตราการเกิดของลดลง และอัตราของประชากรวัยแรงงานมีน้อยลง ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับภาระการเลี้ยงดูผู้สูงอายุที่ประชากรวัยแรงงานต้องแบกรับมากขึ้น และจะมากขึ้นในทุกๆปี โดยอัตราส่วนสูงวัยมีแนวโน้มลดลงจากประชากรวัยแรงงานประมาณ 10 คน ต่อผู้สูงอายุ 1 คนในปี พ.ศ.2513 เหลือเพียงคนวัยแรงงานประมาณ 4 คน ต่อผู้สูงอายุ 1 คน ในปี พ.ศ.2557 และอัตราส่วนนี้จะลดลงเหลือเพียง 2 คนในอีก 25 ปีข้างหน้า อีกทั้งยังพบว่า ในอนาคตผู้สูงอายุไทยอาศัยอยู่ตามลำพังเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในอดีตเมื่อปีพ.ศ.2513 ขนาดครัวเรือนของประชากรไทยมีอยู่ 5.7 คน แต่ล่าสุดปีพ.ศ.2553 ขนาดครัวเรือนมีเพียง 3 คนเท่านั้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย(มส.ผส.), 2558) นอกจากนี้ผู้คนในวัยสูงอายุจะต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพ ซึ่งมีการเสื่อมถอยไปตามกาลเวลา จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตไม่เหมือนในวัยหนุ่มสาว โดยสถานการณ์ล่าสุดปีพ.ศ.2557 ผู้สูงอายุร้อยละ 34.3 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน รวมทั้งรายได้หลักของผู้สูงอายุที่มักมาจากบุตรมีแนวโน้มลดลง ส่วนรายได้รองคือรายได้จากการทำงานซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้น(มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย(มส.ผส.), 2558) แสดงถึงการมีหลักประกันทางเศรษฐกิจที่ลดน้อยลง เกิดความไม่มั่นคงในชีวิต จึงยังต้องทำงานเพื่อดำรงชีวิตต่อไป

ดังนั้น ผู้สูงอายุ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งด้านสุขภาพ การเงิน การใช้ชีวิต และอื่นๆอีกมากมาย ดังนั้นจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมพร้อมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก่อนที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และเกิดความมั่นคงของชีวิตในยามสูงอายุ

2.4.2 การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ สามารถแบ่งได้ 4 ด้าน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย(มส.ผส.), 2558) ดังนี้

1) ด้านสุขภาพ เมื่ออายุมากขึ้น สภาพร่างกายก็มีการเสื่อมถอยไปตามกาลเวลา หากดูแลสุขภาพได้ดีก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ปัจจัยต่างๆของชีวิตดีขึ้นได้ เช่น สามารถทำงานหารายได้เป็นระยะเวลานานขึ้น การลดรายจ่ายในการรักษาการเจ็บป่วย

2) ด้านเศรษฐกิจ หากมีการเตรียมตัวทางด้านเศรษฐกิจหรือด้านการเงินที่ดี ก็จะช่วยให้การดำรงชีวิตยามชราเป็นไปอย่างมั่นคงและสุขสบายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการใช้เงิน การเก็บออม การลงทุนต่างๆ เป็นต้น

3) ด้านสังคม จากการที่ผู้สูงอายุได้เกษียณอายุหรือไม่ได้ทำงานแล้ว บทบาททางสังคมก็มักจะลดลงตามไปด้วย จากการที่ได้มีเพื่อนร่วมงานหรือได้ติดต่อพูดคุยกับผู้อื่นในการทำงานลดน้อยลง อาจทำให้อัตมโนทัศน์ของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป อาจมองตนเองเป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถ ไม่ภาคภูมิใจในตนเอง และเกิดความโดดเดี่ยวได้ อาจจะต้องมีการรวมกลุ่มหาชมรมพบปะเพื่อนฝูง หรือทำกิจกรรมอื่นๆเพื่อให้ใช้ชีวิตในยามชราได้อย่างมีความสุขมากขึ้น

4) ด้านที่อยู่อาศัย การเตรียมความพร้อมในด้านที่อยู่อาศัยของวัยสูงอายุ อาจจะต้องมีการเตรียมในด้านวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสม มั่นคง มีความปลอดภัย เช่น แสงสว่าง ทางเดิน เป็นต้น รวมทั้งอาจจะมีการวางแผนพักอาศัยอยู่ไม่ไกลจากครอบครัวหรือญาติพี่น้องเพื่อที่จะได้อยู่ดูแลกันและกัน หรือหากคิดว่าจะต้องไปอยู่บ้านพัก สำหรับคนชรา ก็ควรจะมีการสำรวจและวางแผนการใช้ชีวิตล่วงหน้าสำหรับที่นั้นด้วย

ดังนั้น ชี้ให้เห็นว่าการเตรียมตัวด้านเศรษฐกิจหรือด้านการเงินที่ดี ก็จะช่วยทำให้ชีวิตในวัยสูงอายุมีความมั่นคงและสุขสบาย ทั้งการวางแผนการใช้เงิน การเก็บออม การลงทุนเป็นต้น ซึ่งในงานของธีระ สนิเตชารักษ์และพรทิพย์ เนติภรณ์กุล (2554) ยังได้กล่าวถึงการเตรียมตัวด้านเศรษฐกิจอีกว่า ในการเตรียมตัวด้านรายได้และการวางแผนการใช้จ่าย บุคคลควรจะมีการเตรียมตัวสะสมทรัพย์สินในรูปแบบต่างๆ ให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงพอสมควรก่อนการเกษียณ ตั้งแต่ในวัยกลางคนหรือตั้งแต่เริ่มประกอบอาชีพ เพราะการสะสมทรัพย์สินต้องอาศัยเวลานาน การมีฐานะเศรษฐกิจที่มั่นคงและการมีความสมดุลของรายรับและรายจ่ายจะทำให้ผู้เกษียณมีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิต และยังมี “ประกันในการมีเงิน” เพื่อใช้จ่ายในสิ่งที่ต้องการหรือเพื่อดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับศิริวรรณ ว่องวีรภูมิและลดารัตน์ ศรีรักษ์ (2554) ได้กล่าวไว้ว่า ควรเตรียมความพร้อมทางการเงินตั้งแต่เริ่มมีรายได้ โดยมีการออมและการลงทุนอย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับมีวินัยในการใช้จ่ายเงินที่ดีจะทำให้เงินพอกพูนและได้รับผลตอบแทนจากการออม และการลงทุนในรูปของดอกเบี้ย เงินปันผล หรือรายได้จากสินทรัพย์เพื่อการลงทุน รวมทั้งยังได้แบ่งขั้นตอน “การเตรียมความพร้อมด้านการเงินเพื่อวัยเกษียณ” ดังนี้

(1) ประเมินการอายุที่คาดว่าจะอยู่ในวัยเกษียณอายุไปจนถึงสิ้นอายุขัย โดยประเมินการอายุที่คาดว่าจะอยู่ในวัยเกษียณอายุไปจนถึงสิ้นอายุขัย โดยประเมินการจากบุคคลในครอบครัว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา หรือมารดา โดยพิจารณาจากอายุขัยของบุคคลดังกล่าวแล้วบวกอีก 8 ปี ตามหลักความระมัดระวัง เช่น อายุขัยเฉลี่ยของครอบครัวอายุขัยประมาณ 80 ปี อายุขัยที่ได้ประมาณการได้ควรจะไม่ต่ำกว่า 88 ปี

(2) กำหนดเป้าหมายการดำเนินชีวิตที่ต้องการเมื่อเกษียณอายุ โดยพื้นฐานแล้วทุกคนที่เกษียณก็ต้องการคุณภาพชีวิตที่ไม่แตกต่างจากช่วงก่อนเกษียณอายุนักเพื่อไม่ให้รู้สึก

คุณภาพชีวิตลดลง ดังนั้นเป้าหมายของบางคนอาจใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวแบบเรียบง่าย เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ หรือท่องเที่ยว ทำบุญ และต้องการเงินเพื่อใช้ดูแลสุขภาพเพิ่มเติม

(3) ประเมินค่าใช้จ่ายที่ต้องการสำหรับการเกษียณอายุ หลังจากกำหนดเป้าหมายการดำเนินชีวิตในช่วงหลังเกษียณอายุแล้วนั้น ให้ประมาณการค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในช่วงเกษียณอายุทั้งหมดมีจำนวนเท่าใด แต่โดยทั่วไปควรมีค่าใช้จ่ายเพียงพอสำหรับความเป็นอยู่พื้นฐานสำหรับวัยเกษียณอายุ(ต่อบุคคล) เช่น ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ค่าที่อยู่อาศัย และค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆขึ้นอยู่กับเป้าหมายในการดำเนินชีวิต แต่ทั้งนี้ก็ไม่ควรลืมที่จะมีรายจ่ายในเรื่องการออมซึ่งถือเป็นรายจ่ายที่สำคัญในการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคล

นอกจากนี้จากงานของ มัลลิกา มัติโก และคณะ (2542) ยังได้กล่าวถึงการเตรียมพร้อมทางการเงินสำหรับช่วงชีวิตของบุคคล ซึ่งควรมีการวางแผนเตรียมการ ดังนี้

(1) การประเมินรายรับรายจ่าย โดยวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเงินในปัจจุบันของตนเองว่ามีรายได้ทั้งหมดเท่าไร จากแหล่งใดบ้าง มีรายจ่ายเท่าใด ถ้ารายจ่ายเกินรายรับจะได้วางแผนเพิ่มรายรับหรือลดรายจ่าย

(2) การเตรียมเงินสำหรับใช้จ่าย เช่น ค่ารักษาพยาบาล และเตรียมรับมือกับปัญหาเงินเพื่อที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งค่าใช้จ่ายยามฉุกเฉิน เป็นต้น

(3) ประเมินความสามารถของตนเองที่จะหารายได้จากการทำงานอาชีพสำรองก่อนหรือภายหลังเกษียณอายุที่เหมาะสมกับตนเอง

(4) เตรียมสะสมทรัพย์สินในรูปแบบของเงินออม การซื้อหุ้น การลงทุนซื้อบ้านและที่ดิน การประกันชีวิต สุขภาพ และอุบัติเหตุอื่นๆ

จากหัวข้อการเตรียมตัวทางด้านเศรษฐกิจในวัยสูงอายุข้างต้น จะพบว่าการเตรียมตัวดังกล่าวมีขึ้นเพื่อให้ชีวิตในวัยสูงอายุมีความมั่นคงและสุขสบาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นหลักประกันที่จะทำให้ชีวิตในอนาคตมีความเป็นอยู่ที่ดี สอดคล้องกับที่ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2556) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างหลักประกันและการให้ความคุ้มครองทางสังคม เป็นวิธีการจัดการความเสี่ยงและความไม่มั่นคงของมนุษย์ที่สำคัญ ดังนั้นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมาจาก 4 แหล่ง (ปรีชญา อังคะรัตนา, 2551) ดังนี้

(1) หลักประกันด้านสุขภาพ

(1.1) สวัสดิการรักษายาพยาบาลสำหรับข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำกัดการใช้บริการอยู่กับสถานบริการทางสุขภาพของรัฐเป็นหลัก ผู้สูงอายุสามารถใช้บริการของสถานพยาบาลเอกชนได้เฉพาะกรณีฉุกเฉิน และแพทย์ลงความเห็นว่าจะเป็นอันตรายต่อชีวิตเท่านั้น เป็นระบบบริการสุขภาพที่รัฐอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน และครอบคลุมผู้สูงอายุได้ไม่เกินร้อยละ 5 เท่านั้น

(1.2) หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นโครงการที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้สิทธิด้านการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนทุกคน รวมทั้งผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถขอรับบริการจากสถานบริการได้ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้านี้ไม่ครอบคลุมผู้ที่มีสิทธิได้รับสวัสดิการในระบบประกันสังคม และระบบสวัสดิการรักษายาบาลสำหรับข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ แต่ทว่า ข้อมูลจากแผนงานติดตามสถานการณ์ความเป็นธรรมด้านสุขภาพ (2556) กลับพบว่าการสนับสนุนในเรื่องของหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐ แร่งงานนอกระบบไม่สามารถเข้าถึงได้มากเท่าที่ควร เนื่องจากแรงงานนอกระบบไม่มีเวลาไปพบแพทย์และมีการจ่ายค่ารักษาพยาบาลเองเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

(1.3) การประกันสุขภาพโดยสมัครใจ เป็นการประกันสุขภาพภาคเอกชน เช่น บริการของบริษัทประกัน และธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ระบบนี้ครอบคลุมผู้สูงอายุจำนวนน้อย โดยมากจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

(2) หลักประกันด้านรายได้

การทำงานในวัยสูงอายุ เป็นแหล่งที่มาของรายได้เพื่อเลี้ยงชีพทั้งตนเองและครอบครัว การมีหลักประกันรายได้นั้นจำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง โดยเฉพาะในวัยสูงอายุที่ไม่ได้ทำงานหารายได้อีกต่อไป หลักประกันรายได้มีที่มาจาก 4 แหล่ง ดังนี้

(2.1) หลักประกันจากตนเอง การที่ผู้สูงอายุสามารถมีงานทำและมีรายได้อย่างต่อเนื่องนั้น เพื่อการดำรงชีวิตโดยไม่ลำบากในวัยสูงอายุ การมีหลักประกันจากตนเอง โดยการทำงานตั้งแต่วัยทำงานและมีการเก็บออมโดยวิธีต่างๆ เช่น การฝากธนาคาร การซื้อพันธบัตร หรือการซื้อกรมธรรม์การประกันชนิดต่างๆ เป็นต้น

(2.2) การเก็หนุ่่นกายในครอบครัว ในสังคมไทยการดูแลเก็หนุ่่นบุพการีในเรื่องของความกตัญญูกตเวทีย เป็นหน้าที่ของบุตรหลาน อันเป็นระบบประกันที่มีมาแต่โบราณและเป็นระบบที่ยังสำคัญที่สุดในปัจจุบัน โดยมีบรรทัดฐานทางสังคมทำหน้าที่คอยกำกับ

(2.3) การเก็หนุ่่นกายในชุมชนหรือสังคม การเก็หนุ่่นกายในชุมชนหรือสังคม โดยผ่านทางองค์กรต่างๆ การเก็หนุ่่นกายในกลุ่มขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมจารีตประเพณีและความ เป็นประชาสังคมของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ เช่น มูลนิธิ สมาคม เป็นต้น

(2.4) หลักประกันโดยรัฐ หลักประกันที่จัดการมีขึ้นโดยรัฐที่มีการครอบคลุมกว้างขวาง เช่น ระบบบำเหน็จบำนาญ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ หรือระบบประกันสังคม

(3) หลักประกันด้านผู้ดูแล

ผู้ดูแลผู้สูงอายุ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงวัยสูงอายุ การก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุเป็นขั้นตอนทางชีววิทยาและทางสังคม ที่ส่งผลให้ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุต้องเปลี่ยนสถานภาพและบทบาทให้เป็น "ผู้ดูแล" คนอื่น มาเป็น "ผู้พึ่งพา" และในขณะเดียวกันคน

กลุ่มหนึ่งก็ถูกกำหนดบทบาทจาก “ผู้ดูแล” ควบคู่กับ “ผู้สูงอายุ” จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ (บรรลุศิริพานิช และคณะ, 2550)

(4) ความมั่นคงทางสังคม

ความมั่นคงทางสังคม(Social Security) หมายถึง การมีหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความมั่นคงทางสังคม”ไว้ว่า หมายถึงการที่สมาชิกของสังคมได้รับการปกป้องจากการที่สังคมได้จัดหาในเรื่องต่างๆ เมื่อสมาชิกเกิดความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจมีการสูญเสียชีวิต เจ็บป่วย การบาดเจ็บจากการทำงาน การมีบุตร และการว่างงาน โครงการความมั่นคงทางสังคมที่มีการจัดให้ก็อาจจะได้แก่ การจ่ายเป็นเงินสด การให้บริการทางด้านสุขภาพ การให้ค่าใช้จ่ายหรือให้เป็นอาหาร

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ “การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ” จึงกำหนดขอบเขตเฉพาะในแง่ของความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น เพื่อใช้เป็นกรอบการศึกษาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ที่ต้องการให้มนุษย์ทุกคนได้รับการตอบสนองจากความจำเป็นขั้นพื้นฐาน การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีงานทำมั่นคง สุขภาพแข็งแรง โรคต่างๆ สามารถรักษาให้หายได้ อีกทั้งบ้านเมืองจะต้องมีความสุขสงบ ปราศจากความรุนแรง ผู้คนได้รับความปลอดภัย มีสิทธิ เสรีภาพ โอกาสในการเข้าถึง และมีทางเลือกในการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านต่างๆได้ รวมถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อีกด้วย เมื่อมนุษย์ผู้ซึ่งเป็นปัจเจกบุคคลได้ปราศจากความกลัว (Freedom from fear) และปราศจากความขาดแคลน (Freedom from want)

โดยองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์คือ “ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Security)” ซึ่งหมายถึง การที่ประชาชนมีรายได้พอเพียงแก่การยังชีพ และมีหลักประกันการมีงานทำหรือการประกันสังคม (สุภาชัย สารจารีต, 2545) ซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจขั้นต่ำสุด คือการเป็นอิสระจากความต้องการ (free from want) กล่าวคือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นทั้งโอกาสและความสามารถของประชาชนในการหารายได้เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และการพัฒนาศักยภาพที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น นอกจากการมีรายได้ที่เพียงพอแก่การยังชีพแล้ว เสถียรภาพของการมีงานทำก็เป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น การทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน ค่าตอบแทนที่ครอบคลุมความจำเป็นขั้นพื้นฐานและไม่ควรผันผวนมากเกินไป การทำงานมีเสถียรภาพและปราศจากอันตราย ทั้งนี้ความสามารถที่จะทำงานได้รับค่าตอบแทนดังกล่าว ขึ้นอยู่กับ การศึกษาและฝึกอบรม การมีสุขภาพ และโภชนาการที่ดี รวมทั้งการเข้าถึงเงินทุนก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่ม

ผู้ประกอบการอาชีพอิสระและเจ้าของกิจการขนาดเล็ก ด้วยเหตุนี้ผู้ใช้แรงงานทุกคนจึงต้องมองให้ไกลไปกว่าการมีงานทำ คือ ต้องมองถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งในเวลาที่เกิดวิกฤติส่วนบุคคลและหลังเกษียณอายุ (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2553)

จากแนวคิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจที่กล่าวข้างต้น พบว่า “แรงงานนอกระบบ” ของไทยนั้น ตกอยู่ในภาวะแห่งความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากปัญหาและลักษณะเฉพาะของแรงงานนอกระบบ ไม่ว่าจะเป็น การทำงานหนัก ค่าตอบแทนน้อย รายได้ไม่มั่นคงและแรงงานเหล่านี้มักมีปัญหาสุขภาพ เนื่องจากปัญหาความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่ดี รวมทั้งแรงงานนอกระบบมีลักษณะที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีการก่อตั้งและยกเลิกกิจการได้ง่าย จึงทำให้การรวบรวมรายชื่อกับทางราชการอย่างมีระบบเป็นไปได้ยาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แรงงานนอกระบบไม่มีหลักประกันสังคม ไม่ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย และสวัสดิการต่างๆที่พึงได้รับอีกด้วย รวมทั้งยังทำให้แรงงานเหล่านี้ไม่มีการรวมกลุ่มและไม่สามารถต่อรองในข้อเรียกร้องต่างๆได้เช่นแรงงานในระบบ และด้วยปัจจุบันนี้สังคมไทยกลายเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” ในทุกๆปีจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ด้วยแรงงานกลับลดลง ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมแห่งการพึ่งพา กลุ่มวัยแรงงานต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งกลุ่มแรงงานนอกระบบก็จะกลายเป็นผู้สูงอายุในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นแรงงานนอกระบบจึงถือเป็นผู้ที่ตกอยู่ในความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

จากรายงานต่างๆพบว่า ผู้สูงอายุมักประสบกับปัญหาด้านสุขภาพกายและด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ซึ่งปัญหาดังกล่าวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจได้ หากมีปัญหาด้านสุขภาพจะทำให้ไม่สามารถหารายได้ ไม่มีการออม และต้องพึ่งพาบุตรหลาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับแรงงานนอกระบบ ผู้ซึ่งมีการทำงานที่มีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีสวัสดิการในการทำงาน ไม่มีหลักประกันสังคม ทำให้แรงงานนอกระบบเป็นผู้ที่มีความไม่มั่นคงทางด้านเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึงควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะรับมือกับความไม่มั่นคงดังกล่าว ซึ่งระบบความมั่นคงสำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบัน เน้นการพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุเป็นหลัก โดยให้มีการเตรียมความพร้อมตั้งแต่วัยทำงานและมีการเตรียมการก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ (ปรัชญา อังคะรัตนา, 2551) ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของสมบุญ ยมนา และคณะ (2551) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าในการเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุ ไม่ว่าจะใช้เวลาช้าหรือเร็ว เป็นสิ่งที่ประเทศต่างๆต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การตระเตรียมสำหรับวัยชราสามารถทำได้ทั้งในระดับบุคคลและสังคม ในระดับบุคคลจำเป็นต้องตระเตรียมในเรื่องการป้องกันสุขภาพและการเงิน ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นถึงการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ที่จะต้องมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจควบคู่ไปกับปัจจัยด้านสุขภาพ เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลและเชื่อมโยงซึ่งกันและกันต่อภาวะ

สุขภาพของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอาจจะประสบปัญหาทางด้านสุขภาพด้วยการมีอายุและสุขภาพเป็นตัวกำหนดที่สำคัญซึ่งทำให้ผู้สูงอายุขาดรายได้ต้องพึ่งพาบุตรหลาน (ปรัชญา อังคะรัตน์, 2551)

เมื่อสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ แรงงานนอกระบบจะต้องกลายเป็น ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ดังนั้น แรงงานนอกระบบจึงควรมีการ เตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยการที่จะเตรียมความพร้อมนั้น เริ่มแรกแรงงานจะต้องมีความตระหนัก อันหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือประเมินค่าจากสิ่งต่างๆที่ได้รับรู้มา กล่าวคือ ต้องมีความรู้สึกว่าการเตรียมความพร้อมนั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในภายภาคหน้า ซึ่งสิ่งสำคัญที่ควรตระหนักเพื่อเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ คือ การมีหลักประกันเพื่อทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต ซึ่งหลักประกันที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบ มีดังนี้

(1) หลักประกันจากตนเอง ได้แก่ การมีงานทำและมีรายได้ การวางแผนใช้เงิน การเก็บออม การลงทุน การมีการศึกษา/ฝึกอบรม การมีสุขภาพและโภชนาการที่ดี การประกันสุขภาพโดยสมัครใจ

(2) การเกื้อหนุนภายในครอบครัว เช่น การส่งเงินให้ใช้ การเลี้ยงดูบิดามารดา เป็นต้น

(3) การเกื้อหนุนภายในชุมชนหรือสังคม ในแต่ละชุมชนหรือสังคมมีข้อตกลงที่แตกต่างกันไป อาจมีการตกลงร่วมกันในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การออมกับสถาบันการเงินในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆในชุมชน สหกรณ์ มูลนิธิ สมาคม สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เป็นต้น

(4) หลักประกันโดยรัฐ ได้แก่ หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า กองทุนการออมแห่งชาติ(กอช.) และระบบประกันสังคม มาตรา40 (แบบสมัครใจ) เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

โดยขั้นตอนการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ มีดังนี้

(1) ประเมินการอายุของตนเองที่คาดว่าจะอยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยเกษียณไปจนกระทั่งเสียชีวิต ซึ่งประเมินการจากบุคคลในครอบครัว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา หรือมารดา โดยพิจารณาจากอายุขัยของบุคคลดังกล่าวแล้วบวกอีก 8 ปี ตามหลักความระมัดระวัง เช่น อายุขัยเฉลี่ยของครอบครัวอายุขัยประมาณ 80 ปี อายุขัยที่ได้ประเมินการได้ควรจะเท่ากับ 88 ปี(ศิริวรรณ ว่องวีรวุฒิและลดารัตน์ ศรีรักษ์, 2554)

(2) กำหนดเป้าหมายการดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุ เช่น การเลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้

(3) ประเมินรายรับ รายจ่าย ในปัจจุบันและในวัยสูงอายุว่ามีเพียงพอหรือไม่และจะนำไปใช้จ่ายเรื่องใด

(4) เตรียมเงินตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมทั้งเตรียมเงินสำหรับใช้จ่ายสำหรับความเป็นอยู่พื้นฐาน เช่น ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ค่าที่อยู่อาศัย และค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น และเตรียมเงินสำหรับการใช้จ่ายค่าใช้จ่ายยามฉุกเฉินด้วย อาจมีการหารายได้จากการมีอาชีพสำรองก่อนหรือภายหลังเกษียณอายุที่เหมาะสมกับตนเอง

ควรมีเงินเท่าไรจึงจะเพียงพอเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2558) มีสูตรในการคำนวณจำนวนเงินที่ควรจะมี ณ วันเกษียณอายุ ดังนี้

$$\text{จำนวนเงินที่ควรจะมี ณ วันเกษียณอายุ} = \text{ค่าใช้จ่ายต่อปีหลังเกษียณ} * \text{จำนวนปีที่คาดว่าจะใช้ชีวิตหลังเกษียณ}$$

*หมายเหตุ ค่าใช้จ่ายต่อปีหลังเกษียณ ประมาณร้อยละ 70 ของรายจ่ายปัจจุบัน

ตัวอย่างเช่น ตั้งใจจะเกษียณตอนอายุ 60 ปี และคาดว่าจะมีชีวิตอยู่หลังเกษียณอายุไปอีก 20 ปี ถ้ามีค่าใช้จ่ายปัจจุบัน 30,000 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายหลังเกษียณจะเท่ากับ 21,000 บาทต่อเดือน (70% x 30,000) หรือรวมๆ 252,000 บาทต่อปี จากนั้นก็นำไปคูณกับจำนวนปีที่คาดว่าจะใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุ ซึ่งก็คือ 20 ปี นั่นหมายความว่าเราควรมีเงินประมาณ 5,040,000 บาทตอนอายุ 60 ปี (252,000 x 20) ซึ่งก็ถือว่าเป็นจำนวนเงินที่ไม่น้อยเลยทีเดียว

(5) สิ่งสุดท้ายที่สำคัญและควรทำอยู่ตลอดการวางแผนทางการเงิน คือการเตรียมสะสมทรัพย์สินในรูปแบบของเงินออม รวมทั้งการซื้อหุ้น การลงทุนซื้อบ้านและที่ดิน การประกันชีวิตสุขภาพ และอุบัติเหตุอื่นๆ (ปัญญา ชูเลิศ, 2551)

2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมบุญ ยมนา และคณะ (2551) ได้ทำการศึกษาในหัวข้อ ประชากรวัยกลางคน : การเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงอายุใน 10-20 ปีข้างหน้า มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตด้านต่างๆที่เอื้อต่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ศึกษาความตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุที่มีคุณภาพ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งศึกษาการให้ความสำคัญของการเตรียมการก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ 5 ด้าน ทั้งด้านสุขภาพกาย จิต การเงิน ที่อยู่อาศัย งานอดิเรก รวมถึงพฤติกรรมด้านสุขภาพ พฤติกรรมการเตรียมด้านเศรษฐกิจ และพฤติกรรมการเตรียมที่อยู่อาศัย ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในระดับปานกลาง โดยผู้ที่รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจมีการเตรียมตัวมากกว่ากลุ่มอื่น โดยในด้านการเงินพบว่า มีการออมเงิน ส่วนใหญ่มีการออมเงินโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่เป็นโสด และอยู่ในกลุ่มกลุ่มอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ

เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ส่วนอาชีพรับจ้างถือว่าเป็นกลุ่มอาชีพที่มีการออมน้อยที่สุด ซึ่งมักจะเลือกออมเงินกับธนาคารและการซื้อกรมธรรม์ประกันชีวิต ในทางกลับกันจากกลุ่มตัวอย่างกว่าครึ่ง พบว่าไม่มีการออม เนื่องจากความไม่เพียงพอของรายได้และการมีหนี้สิน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มอาชีพและอายุให้ความสำคัญมากที่สุดในการเตรียมตัวด้านการเงินและที่อยู่อาศัย ส่วนการเตรียมตัวด้านสุขภาพ พบว่ามีการเตรียมตัวเพิ่มขึ้นตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น ขณะที่การเตรียมตัวด้านการเงิน พบว่า มีการเตรียมตัวน้อยลงตามอายุที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเตรียมตัวด้านการออมมาก ได้แก่ รายได้ อาชีพหลัก อาชีพเสริม ประเภทของอาชีพ

ปัญญา ชูเลิศ (2551) ได้ศึกษา การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของเกษตรกรในพื้นที่เฝ้าระวังทางประชากรกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของเกษตรกรในพื้นที่เฝ้าระวังทางประชากรกาญจนบุรี ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า จากกลุ่มตัวอย่างอายุ50-64ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก กลุ่มตัวอย่าง 1 ใน 4 มีการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ โดยมีการทำประกันชีวิตหรือประกันสุขภาพมากที่สุด ในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจพบว่า ปัจจัยด้านประชากรและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส ภาวะสุขภาพ และเขตพื้นที่อยู่อาศัย โดยกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่สูงมีการเตรียมความพร้อมน้อยกว่าผู้ที่อยู่ในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง ส่วนปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ จำนวนบุตรที่อยู่ในครัวเรือน พบว่าจำนวนบุตรที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันมีผลทางลบต่อเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ และสุดท้าย ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ต่อปี และจำนวนที่ดินของตนเองเพื่อใช้ในการเกษตร ซึ่งมีความสำคัญที่สุดในการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่าที่ดินทำกินมีความสำคัญมาก หากไม่มีที่ดินจะทำให้รายได้หลักเกิดจากการรับจ้างเท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอต่อการออมเนื่องจากค่าจ้างต่ำ

กัญญา อภิพรชัยสกุล (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง หลักประกันด้านเศรษฐกิจเพื่อวัยสูงอายุ : ศึกษากรุ่มประชากรอายุ40-59ปี จังหวัดกาญจนบุรี ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีหลักประกันด้านเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่ออธิบายถึงลักษณะและเหตุผลการมีหลักประกันด้านเศรษฐกิจ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการมีหลักประกันด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะศึกษาประชากรกลุ่มตัวอย่างอายุ40-59 ปี ผลการศึกษาพบว่า สำหรับการมีหลักประกันด้านเศรษฐกิจพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ60ไม่รู้จักคำว่าหลักประกัน ผู้ที่ไม่มีหลักประกันมีร้อยละ14.5 และผู้ที่มีหลักประกันด้านเศรษฐกิจมีอยู่ร้อยละ20.7 ซึ่งตัวแปรที่มีหลักประกันด้านเศรษฐกิจมากกว่า ได้แก่ เพศชาย ผู้ที่อายุมากกว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูง ผู้ที่แต่งงานแล้ว ผู้ที่มีปัญหาสุขภาพ ผู้ที่เคยดูแลผู้สูงอายุ ผู้ที่มีรายได้สูง ผู้ที่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม และผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชนบท สำหรับหลักประกันด้านการออมเงิน กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทนิยมออมกับสถาบันการเงินในชุมชน ในขณะที่

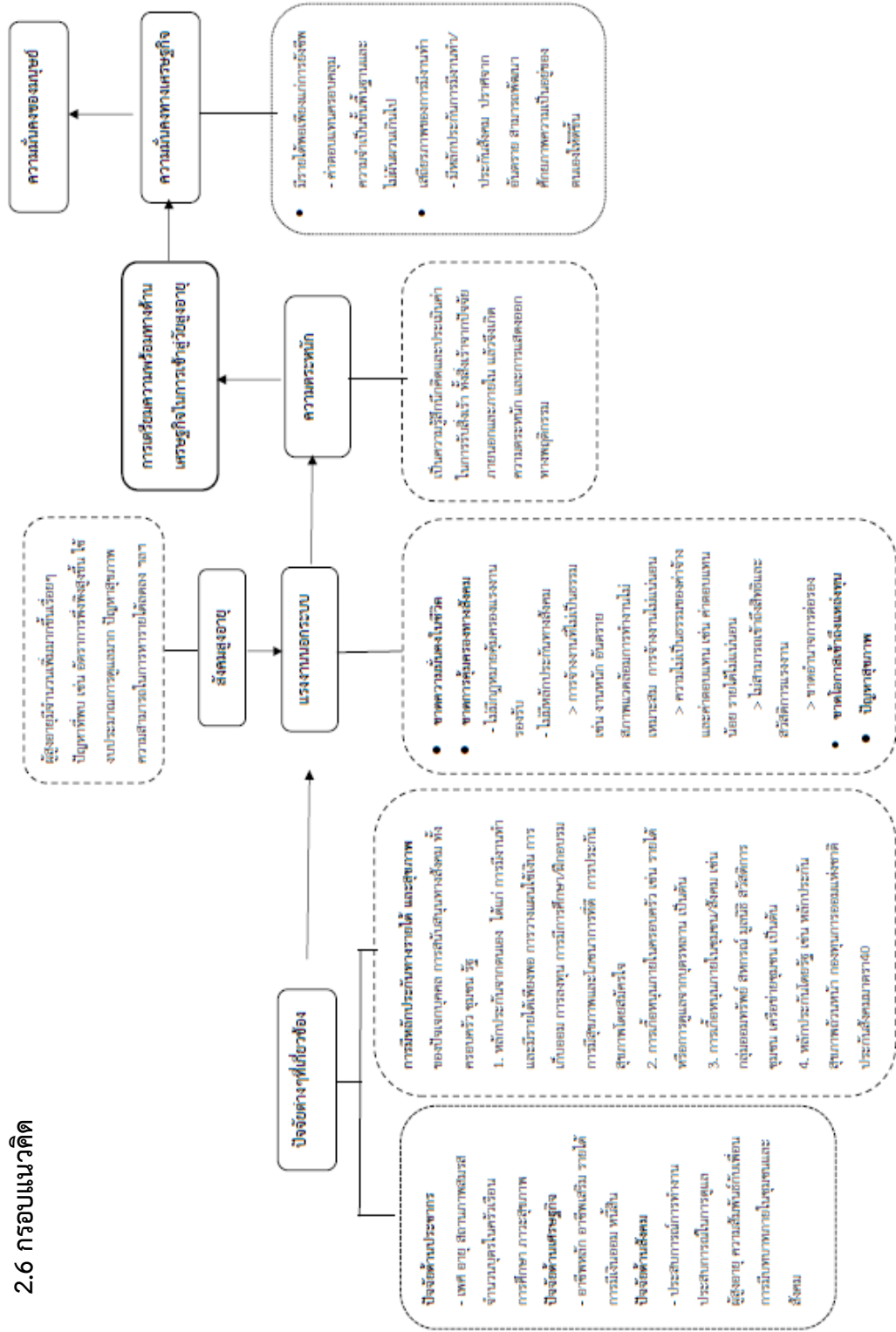
กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตเมืองนิยมออมกับสถาบันการเงินทั่วไป ดังนั้น ปัจจัยที่ส่งผลทำให้มีหลักประกันทางเศรษฐกิจ คือ ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส ประสบการณ์ในการเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ ภาวะสุขภาพ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ อาชีพ และ ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ เขตที่อยู่อาศัย

ธีระ สนิเตชารักษ์และพรทิพย์ เนติภรณ์ตกุล (2554) ทำการวิจัยเรื่อง ความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทย และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุทั้งในและต่างประเทศเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายที่สร้างหลักประกันให้กับประชากรเป้าหมายเมื่อเข้าสู่วัยชรา ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร วิจัยเชิงสำรวจ และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า *ตัวแปรหรือปัจจัยในการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ* มีดังนี้ อายุ สถานภาพสมรส การมีบุตร รายได้ การมีเงินออม ประสบการณ์การทำงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อน โดยผู้ที่มีการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ จะเป็นผู้ที่มีอายุช่วงต้นก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ สถานภาพสมรสแล้วและมีบุตร มีรายได้ต่อเดือนและเงินออมมาก แต่มักจะมีประสบการณ์การทำงานไม่มากนัก มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน สามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนได้ มีบทบาทในชุมชนและสังคม ในส่วนของ*ทัศนคติที่แรงงานนอกระบบให้ความสำคัญแก่การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ* พบว่า แรงงานนอกระบบให้ความสำคัญกับมิติสุขภาพมากที่สุด รองลงมาคือมิติด้านที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยมิติด้านเศรษฐกิจพบว่า มีหลายองค์ประกอบที่แสดงถึงความไม่พร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ คือ ไม่มีการทำรายรับรายจ่ายในแต่ละเดือน การออมเงินในรูปแบบฝากสะสม และการหารายได้อื่นนอกเหนืองานประจำ

นอกจากนี้ ในการเตรียมความพร้อม พบว่าทุกอาชีพมีการเตรียมความพร้อมที่คล้ายคลึงกันทุกมิติ ยกเว้นมิติทางเศรษฐกิจที่มีเงื่อนไขของอาชีพที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังมีการเตรียมความพร้อมคล้ายคลึงกันทุกมิติเหมือนเดิม กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามากประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้าง อาชีพค้าขายพบว่า มีรายได้ทุกวัน แต่รายจ่ายสูง และมักไม่มีเวลาในการวางแผนการใช้เงิน ส่วนอาชีพรับจ้าง มักมีรายได้ไม่แน่นอน รายจ่ายมาก ทำให้ทั้งสองอาชีพมีความไม่พร้อมในมิติด้านเศรษฐกิจเหมือนกัน ดังนั้น ในแง่ของพื้นที่ ไม่ว่าจะอาชีพเหล่านี้จะอยู่ในพื้นที่ใด ก็ยังถือว่ามี การเตรียมความพร้อมที่คล้ายคลึงกัน

ดังนั้น ปัจจัยในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ สามารถแบ่งปัจจัยได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้ ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส จำนวนบุตรในครัวเรือน การศึกษา ภาวะสุขภาพ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลัก อาชีพเสริม รายได้ การมีเงินออม หนี้สิน ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ การมีบทบาทภายในชุมชน และสังคม

2.6 กรอบแนวคิด

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยวิธีการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey research) คือ มีการศึกษาค้นคว้าและทบทวนข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ทั้งหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ เกี่ยวกับรายละเอียดข้อมูลสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุ เศรษฐกิจ แรงงานนอกระบบ และแนวคิดทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง จากนั้นก็จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารมาประมวลผล กำหนดประชากรและกลุ่มเป้าหมาย และสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากนั้นจะนำข้อมูลต่างๆมารวบรวม วิเคราะห์ประมวลผล

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ต้องการศึกษาประชากรอายุ 18-59 ปีที่เป็นแรงงานนอกระบบ แต่เนื่องจากการเป็นแรงงานนอกระบบ คือ เป็นผู้ที่มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครองหรือมีหลักประกันทางสังคม จึงไม่มีการบันทึกรายละเอียดแรงงานอย่างเป็นทางการและไม่สามารถทราบจำนวนประชากรในแต่ละอาชีพได้ ดังนั้นการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากร จึงใช้สูตรคำนวณของCochran (1953) โดยให้มีความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้คลาดเคลื่อนร้อยละ 5 หรือ 0.05 ดังนี้

$$n = \frac{(Z)^2 P(1 - P)}{d^2}$$

ซึ่งในที่นี้	n	คือ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ
	P	คือ	โอกาสที่จะเกิดความคลาดเคลื่อนขึ้น มีค่าเท่ากับ 0.5
	Z	คือ	ระดับค่าความเชื่อมั่นมีค่า 1.96 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05
	d	คือ	ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้น

จากสูตรดังกล่าวข้างต้นจะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

$$\text{แทนค่า} \quad n = \frac{(1.96)^2 0.5(1-0.5)}{0.05^2} = 384.1$$

ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามีจำนวน 385 คน แต่เพื่อความสะดวกในการประเมินผลจากการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นสองกลุ่มจำแนกตามอาชีพหลัก ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 386 คน

3.2.2 การสุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถกำหนดขอบเขตของประชากรได้แน่นอน ดังนั้นวิธีการสุ่มตัวอย่าง จะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling Technique) เนื่องจากแรงงานนอกระบบไม่ได้อยู่ในระบบแรงงานจึงไม่มีรายชื่อในหน่วยงานประกันสังคม อีกทั้งยังไม่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์แน่นอน เพราะประชากรแรงงานนอกระบบมีเป็นจำนวนมาก และมีการเคลื่อนย้ายสถานที่หรือเปลี่ยนอาชีพอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงจะเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญกับกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 18-59 ปี ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบจำนวน 386 คน จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 2 กลุ่ม กลุ่มละ 193 คน ที่มาจากการแบ่งตามลักษณะการจ้างงาน ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มที่มีการทำงานที่มีนายจ้าง ได้แก่ แรงงานนอกระบบที่รับจ้างเอางานไปทำที่บ้าน แรงงานรับจ้างทำของ ลูกจ้างของนายจ้างที่จ้างไว้เพื่อทำงานอันมีลักษณะเป็นครั้งคราว ผู้รับจ้างรายย่อย ลูกจ้างซึ่งทำงานเกี่ยวกับงานบ้าน อันมิได้มีการประกอบธุรกิจรวมอยู่ด้วย

2) กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระทั่วไปซึ่งไม่มีนายจ้าง ได้แก่ แรงงานนอกระบบที่คนขับรถรับจ้างทั่วไปทั้งที่เป็นรถของตนเองหรือรถเช่า แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม ช่างซ่อมรองเท้า เจ้าของร้านขายของชำขนาดเล็ก

3.3 พื้นที่ในการเก็บข้อมูล

ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่ทางด้านตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น ก่อให้เกิดแหล่งเศรษฐกิจมากมาย เช่น ร้านค้าและบริการต่างๆ รวมถึงตลาดขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นที่มีแรงงานนอกระบบอาชีพต่างๆอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น แม่ค้าหาบเร่แผงลอย ลูกจ้างของพ่อค้าแม่ค้าในตลาด ผู้ที่ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง รถรับจ้าง อีกทั้งพื้นที่นี้ยังใกล้กับแหล่งที่ตั้งโรงงานตามชานเมือง จึงสามารถพบกับแรงงานที่รับจ้างทำของ แรงงานที่รับงานไปทำที่บ้าน เป็นต้น

3.4 เครื่องมือการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง ธันวาคม พ.ศ.2559 โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 386 คน โดยแบบสอบถามมี 26 ข้อคำถาม ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และความตระหนัก 25 ข้อ

ส่วนที่ 2 มุมมองหรือข้อเสนอแนะ 1 ข้อ

ทั้งนี้ การแปลความหมายค่าเฉลี่ย มีดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง น้อย

ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง มาก

ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการนำแบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้ครบถ้วนแล้ว จะนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการ ดังนี้

3.5.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้ข้อมูลสถิติร้อยละ(Percentage), ค่าเฉลี่ย (Percentage) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D)

3.5.2 สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติ T-test หรือการวิเคราะห์ความแปรปรวนโดยใช้สถิติ Analysis of Variance (ANOVA) ขึ้นอยู่กับระดับการวัดของข้อมูล

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 386 คน โดยแบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มละ 193 คน คือ กลุ่มทำงานรับจ้างที่มีนายจ้าง และกลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปไม่มีนายจ้าง ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

แรงงานนอกระบบ เป็นกลุ่มแรงงานกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจในประเทศ แต่กลับประสบปัญหาความไม่มั่นคงในชีวิต ทั้งการไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการที่ไม่มีสัญญาจ้างงาน การไม่มีนายจ้างตามกฎหมายแรงงาน หรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ ไม่ได้ทำงานอยู่ในสถานประกอบการของนายจ้าง ส่งผลให้ไม่มีความมั่นคงด้านรายได้ค่าตอบแทน เสถียรภาพการทำงาน รวมถึงการไม่ได้รับสิทธิหรือสวัสดิการต่างๆเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ จึงทำให้แรงงานนอกระบบเกิดความไม่มั่นคงในการทำงานชีวิต ดังนั้น แรงงานนอกระบบถือเป็นผู้ที่ตกอยู่ในความเสี่ยงในการดำรงชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคต

4.1.1 ลักษณะทั่วไปของแรงงานนอกระบบ

แรงงานนอกระบบ เป็นกลุ่มผู้มีงานทำที่ทำงานหนัก ค่าตอบแทนน้อย รายได้ไม่มั่นคงเนื่องจากไม่มีรายได้ประจำ ทำให้ส่วนมากมีฐานะที่ยากจน แรงงานเหล่านี้มักมีปัญหาสุขภาพ ปัญหาความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี อีกทั้งยังมีลักษณะกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีการก่อตั้งและยกเลิกกิจการได้ง่าย จึงทำให้การรวบรวมรายชื่อกับทางราชการอย่างเป็นระบบเป็นไปได้ยาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แรงงานนอกระบบไม่มีหลักประกันสังคม ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งแรงงานเหล่านี้ไม่มีการรวมกลุ่มและไม่สามารถต่อรองในข้อเรียกร้องต่างๆได้เช่นแรงงานในระบบ โดยการศึกษาครั้งนี้ ได้รวบรวมข้อมูลและแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะงานที่ทำเป็นหลัก ดังนี้

1) กลุ่มผู้ทำงานที่มีนายจ้าง ในงานชิ้นนี้ประกอบด้วย ผู้ที่รับจ้างเอางานไปทำที่บ้าน ผู้ที่รับจ้างทำของ ผู้ที่ทำงานบ้านหรือแม่บ้านหรือผู้รับใช้ในบ้าน ผู้ที่ทำงานในกลุ่มนี้จะมียายจ้าง หรือผู้ว่าจ้างเป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขและข้อกำหนดต่างๆในการทำงาน มักไม่มีสัญญาว่าจ้างที่ชัดเจน ไม่มีการตกลงร่วมกันและไม่สามารถทราบปริมาณงานที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการทำงาน อีกทั้งค่าตอบแทนไม่มั่นคง ไม่มีค่าล่วงเวลาหากต้องทำงานเกินเวลา สภาพการ

ทำงานไม่เหมาะสม ไม่มีเวลาการทำงานที่แน่นอน ชั่วโมงการทำงานเยอะ ไม่มีวันหยุด รวมทั้งยังไม่ได้รับการคุ้มครองด้านแรงงาน ประกันสังคม และสิทธิประโยชน์ทางกฎหมายที่ไม่เพียงพอ โดยในแต่ละอาชีพจะมีรายละเอียดแตกต่างกันไป

(1) ผู้ที่รับจ้างเอางานไปทำที่บ้าน ผู้ที่รับจ้างทำของ พบว่ามีลักษณะงานที่ต้องทำที่บ้าน มักใช้แรงงานคนผลิตชิ้นส่วนของงานบางชิ้นหรือทั้งหมด เช่น การทำกระเป๋า รองเท้า เข็มขัด ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น(กระทรวงแรงงาน, ม.ป.ป.) ซึ่งมักจะรับงานจากเจ้าของกิจการโดยตรง ทำงานเฉลี่ย 7.6 ชั่วโมงต่อวัน โดยผู้ที่รับงานมาทำในกรุงเทพฯ และภาคกลางส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นรายได้หลักของครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) และมักพบปัญหาเรื่องค่าตอบแทนต่ำและล่าช้า มักถูกเอาเปรียบ และผู้รับงานไม่มีอำนาจต่อรองกับผู้ว่าจ้างหรือคนกลางได้ เพราะพวกเขาอาจไม่ส่งงานมาให้ทำอีก รวมทั้งการส่งมอบงานยังต้องผ่านคนกลางหลายทอด ทำให้ค่าตอบแทนที่ได้ลดลงตามไปด้วย รวมทั้ง สภาพการทำงานที่ไม่มีเสถียรภาพ ผู้รับงานไม่สามารถกำหนดปริมาณที่ต้องทำได้ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างหรือคนกลาง จึงมีความไม่มั่นคงในการทำงาน และไม่มีหลักประกันใดๆ จากผู้ว่าจ้างหรือคนกลางว่าจะได้รับงานอย่างต่อเนื่องอีกด้วย รวมทั้งสภาพแวดล้อมในการทำงานไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ เช่น ปวดหลัง เหน็บชา ปวดเมื่อยร่างกาย ปัญหาด้านสายตาจากการเพ่งมองเป็นเวลานาน แสงสว่างไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังขาดการส่งเสริมพัฒนาเพื่อยกระดับฝีมือ หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโดยตรงมีอยู่จำกัด และได้รับความคุ้มครองด้านแรงงาน ประกันสังคม และสิทธิประโยชน์ทางกฎหมายไม่เพียงพอ(ศทวรุช ขุนสูงเนิน, 2554)

(2) ผู้ที่ทำงานบ้าน หรือแม่บ้าน หรือผู้รับใช้ในบ้าน พบว่า มักเป็นเพศหญิง โดยงานที่ต้องทำมีตั้งแต่งานทำความสะอาด ทำอาหาร เลี้ยงเด็ก ดูแลคนชราและคนในครอบครัว ดูแลความเรียบร้อยในบ้าน ตลอดจนงานอื่นตามคำสั่งของนายจ้าง(สมบุญ ยมนา และคณะ, 2549) ส่วนใหญ่การกำหนดหน้าที่หรือรับผิดชอบงานที่ต้องทำนั้นไม่ได้มีการตกลงร่วมกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง นายจ้างมักกำหนดเงื่อนไขและข้อกำหนดต่างๆ อีกทั้งยังไม่มีสัญญาจ้างหรือคำชี้แจงที่ชัดเจน การทำงานลูกจ้างถูกคาดหวังให้ต้องปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลาตามที่นายจ้างต้องการ และหากผู้ที่ทำงานบ้านพักอาศัยอยู่ที่บ้านของนายจ้างจะยิ่งทำให้ลูกจ้างมีชั่วโมงการทำงานยาวนานเกินควร โดยไม่ได้รับค่าล่วงเวลาตามกฎหมาย มักทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน ไม่มีเวลาการทำงานหรือพักที่แน่นอน ไม่มีวันหยุด ยกเว้นในช่วงเทศกาล(ชนิกานต์ นุ่มบัว, 2555)

2) กลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปไม่มีนายจ้าง ในงานชิ้นนี้ประกอบด้วยอาชีพกลุ่มผู้ขับรถมอเตอร์ไซด์ แท็กซี่ หรือขับรถรับจ้างทั่วไป และหาบเร่แผงลอย คำขายรายย่อย ผู้ที่ทำงานในกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่รู้สึกมีอิสระไม่ต้องเป็นลูกจ้างใคร มีความยืดหยุ่นในการทำงาน โดยงานลักษณะนี้เป็นงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะความรู้มากนัก มีรายได้ดีหากขยันแต่รายได้ไม่แน่นอน มีชั่วโมงการทำงานที่

ยาวนาน สภาพแวดล้อมการทำงานไม่ดี มีต้นทุนในการทำงาน เช่น ค่าผ่อนรถ ค่าเช่าที่ และมักมีปัญหาทางสุขภาพ โดยในแต่ละอาชีพจะมีรายละเอียดแตกต่างกันไป ดังนี้

(1) กลุ่มผู้ขับรถมอเตอร์ไซด์ แท็กซี่ หรือขับรถรับจ้างทั่วไป พบว่า กลุ่มแรงงานให้เหตุผลในการทำอาชีพนี้ว่า เป็นอาชีพที่มีรายได้ดี สบาย มีอิสระ มีความยืดหยุ่นเวลาทำงาน ได้เงินเป็นรายวัน มีเวลาให้ครอบครัว โดยสภาพการทำงานพบว่ามีอาการคล้ายคลึงกัน ซึ่งพบว่า การขับรถรับจ้างเป็นงานที่ต้องใช้ระยะเวลาอยู่บนท้องถนนยาวนาน ใช้เวลาการทำงานประมาณ 12 ชั่วโมงต่อวัน เนื่องจากประกอบอาชีพรับส่งผู้โดยสารอยู่ตลอด จึงมักพบปัญหาด้านสุขภาพ เช่น ปวดเมื่อยร่างกาย เวียนศีรษะ อ่อนเพลีย และเกิดความเครียดจากการจราจร นอกจากนี้ยังพบว่ามักเป็นโรคกระเพาะอาหาร โรคทางเดินหายใจ และโรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ จากการรับประทานอาหารไม่เป็นเวลา และอั้นปัสสาวะ รวมทั้งเป็นอาชีพที่เสี่ยงภัยเนื่องจากทำงานอยู่บนท้องถนนตลอดเวลา เสี่ยงกับการทำผิดกฎจราจรและเกิดอุบัติเหตุ สภาพแวดล้อมการทำงานไม่ดี และรายได้ไม่แน่นอน มากบ้างน้อยบ้างและถ้าหยุดงานหนึ่งวันเท่ากับวันนั้นไม่มีรายได้เลย แต่ในส่วนของความแตกต่างของแต่ละอาชีพพบว่า กลุ่มผู้ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เป็นอาชีพที่มีต้นทุนสูง ทั้งค่าผ่อนส่งรถ ค่าเช่าที่ ค่าเสียวิน/ส่วยรายวัน/รายเดือน ที่ต้องจ่ายให้ผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น ขณะที่คนขับเองมีรายได้ไม่แน่นอน ส่วนกลุ่มผู้ขับรถรับจ้าง ส่วนใหญ่ยึดอาชีพอาชีพนี้เป็นอาชีพหลัก หรือประกอบอาชีพขับรถรับจ้างเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเห็นว่า เป็นอาชีพอิสระหรือไม่มีอาชีพอื่นที่ดีกว่านี้ และส่วนใหญ่ไม่แน่ใจว่าจะยึดอาชีพนี้ไปตลอดหรือไม่ แต่หากเลิกอาชีพนี้ยากทำอาชีพค้าขาย เพราะเป็นอาชีพอิสระ ส่วนรถที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นรถประเภทนิติบุคคลในลักษณะเช่าขับ สำหรับรถเช่าซื้อหรือเป็นของตนเองจะพบเฉพาะรถยนต์รับจ้าง โดยมักขับรถรับจ้างเดือนละ 26-27 วัน และขับรถวันละ 11-12 ชั่วโมง (วิทยากร เชียงกูล, 2546)

(2) หาบเร่แผงลอย ค้าขายรายย่อย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกิจการของตนเอง สินค้าที่ขายมักเป็นพวกอาหาร พืชผัก ผลไม้ เครื่องดื่ม ดอกไม้ พวงมาลัย ลีोटเตอรี ของใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องประดับ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ เป็นอาชีพที่ไม่ต้องการความรู้ ทักษะ หรือทุนมากนัก รวมทั้งยังเป็นอาชีพที่ผู้ทำรู้สึกมีอิสระ ไม่ต้องเป็นลูกจ้างใคร แต่ก็ยังเป็นอาชีพที่มีการเข้าออกสูง เพราะมีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีเงินทุนสะสมหมุนเวียนมากนัก จึงต้องกู้ยืมเงินนอกระบบ ไม่สามารถกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์ซึ่งอัตราดอกเบี้ยถูกได้ เนื่องจากมีหลักแหล่งไม่แน่นอน ส่วนคนที่ค้าขายแล้วขาดทุนต้องไปทำงานรับจ้างหรือทำงานอื่นๆ นอกจากนี้ ส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายดูแลครอบครัวสูง และมีรายได้อยู่ในระดับพอหากินหาใช้ไปวันๆ อาจต้องเป็นหนี้ด้วย เนื่องจากมีคู่แข่งในการประกอบอาชีพมาก และมักจะมีนายทุนที่ใหญ่กว่าเข้ามาแย่งชิงกำไร อาชีพค้าขายอิสระรายย่อยมักจะต้องทำงานยาวนาน วันละมากกว่า 10 ชั่วโมง บางคนทำติดคืนถึงเช้า หลายรายก็ช่วยกันขายทั้งสามภรรยา อีกทั้ง สภาพแวดล้อมการทำงานไม่ดี (วิทยากร เชียงกูล, 2546) เนื่องจากมักประกอบอาชีพในแหล่ง

ชุมชน ริมถนนสาธารณะ กีดขวางทางจราจร จึงเป็นอาชีพที่ก้ำกึ่งระหว่างอาชีพสุจริตหรือผิดกฎหมาย หากไม่ได้รับการผ่อนผันก็มักจะถูกไล่ที่ ผู้ประกอบอาชีพจึงรู้สึกว่าไม่มีความมั่นคง อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ความเครียด จากความไม่มั่นใจในอาชีพ รวมถึงขาดการพัฒนาทางด้านทักษะอาชีพ การควบคุมมาตรฐานความสะอาด และสุขภาพอนามัยของผู้ประกอบอาชีพด้วย(สมบุญ ยมนา และคณะ, 2549)

จากลักษณะงานทั่วไปของแรงงานนอกระบบทั้ง 2 กลุ่ม และภาพรวมของแรงงานนอกระบบ จึงสามารถอธิบายผลการศึกษาได้ ดังนี้

ผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแรงงานนอกระบบทั้งหมด พบว่า เพศชายและหญิงมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ซึ่ง 3 ใน 5 เป็นผู้ที่มิสถานภาพสมรสแล้ว นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปีมากที่สุด ซึ่งอยู่ในวัยกลางคนซึ่งเป็นวัยทำงาน และเกือบ 3 ใน 4 จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา ปวช.หรือปวส.ซึ่งจากที่สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559) ได้พบข้อสังเกตว่าในช่วงปีพ.ศ.2554 - 2559 แรงงานนอกระบบสำเร็จการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษาขึ้นไปมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ในด้านภาวะสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า 1 ใน 5 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นโรคเรื้อรังและต้องหาหมอเป็นประจำ ส่วนด้านการมีบทบาทภายในกลุ่ม สมาคม ชมรม ของชุมชนหรือสังคม พบว่าเกือบทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างไม่มีบทบาทดังกล่าว

กลุ่มผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างและผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีสัดส่วนของข้อมูลทั่วไปที่ใกล้เคียงกันหลายด้าน ในด้านเพศ เพศชายและหญิงมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนมากมีสถานภาพสมรสแล้ว แต่ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างมีสัดส่วนของการสมรสแล้วน้อยกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 40 อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปีมากที่สุด และจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษามากที่สุด ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นถึงช่วงวัยของกลุ่มตัวอย่างซึ่งอยู่ในวัยทำงานและเป็นวัยกลางคน และเป็นผู้ที่มีภาระในการดูแลครอบครัว ส่วนในด้านของสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า 1 ใน 5 มีโรคเรื้อรังและต้องหาหมอเป็นประจำ (ร้อยละ 21.5) แสดงให้เห็นถึงหนึ่งในรายจ่ายที่สำคัญของกลุ่มตัวอย่างที่จะขาดไม่ได้ ซึ่งจะต้องเข้ารับการรักษาอย่างสม่ำเสมอ โดยกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีโรคเรื้อรังและต้องหาหมอเป็นประจำมากกว่าผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง สอดคล้องกับปัญหาที่พบจากลักษณะงาน ซึ่งพบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มักเจ็บป่วย เช่น โรคกระเพาะ โรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ โรคโรคทางเดินหายใจ (ณคร วัฒนชีวินปกรณ์, 2541) นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดไม่มีบทบาทภายในกลุ่ม สมาคม หรือชมรมของชุมชนหรือสังคม

ตารางที่ 3 ข้อมูลข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลทั่วไป	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ						
หญิง	202	52.3	101	52.3	101	52.3
ชาย	184	47.7	92	47.7	92	47.7
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
สถานภาพสมรส						
โสด	81	21.0	54	28.0	27	14.0
สมรส	231	59.8	101	52.3	130	67.3
หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต	74	19.2	38	19.7	36	18.7
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
อายุ						
18-30ปี	36	9.4	16	8.3	20	10.4
31-40ปี	105	27.2	68	35.2	37	19.2
41-50ปี	158	40.9	82	42.5	76	39.4
51ปีขึ้นไป	87	22.5	27	14.0	60	31.0
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
ระดับชั้นการศึกษา						
ประถมศึกษา	76	19.7	25	13.0	51	26.4
มัธยมศึกษา/ปวช./ปวส.	285	73.8	163	84.5	122	63.2
ปริญญาตรีขึ้นไป	25	6.5	5	2.5	20	10.4
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
ภาวะสุขภาพ						
ไม่เป็นโรคเรื้อรัง	303	78.5	159	82.4	144	74.6
เป็นโรคเรื้อรังและต้องหาหมอเป็นประจำ	83	21.5	34	17.6	49	25.4
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

ข้อมูลทั่วไป	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
บทบาทภายในกลุ่ม สมาคม ชมรม ของชุมชนหรือสังคม						
ไม่มี	372	96.4	187	96.9	185	95.5
มี	14	3.6	6	3.1	8	4.1
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

4.2.1 การประกอบอาชีพ รายได้ และรายจ่าย

1) การประกอบอาชีพ

จากผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพหลักมานานกว่า 21 ปีขึ้นไปมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 15.7 ปี ซึ่งให้แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากเฉลี่ยแล้วมีการทำงานอาชีพหลักมานานประมาณ 15-16 ปี นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบร้อยละ 90 ไม่มีอาชีพเสริม แสดงให้เห็นถึงการมีรายรับทางเดียวที่มาจากการทำงานหลักเท่านั้น ซึ่งอาจมีเหตุผลจากงานของธนวัฒน์ รื่นวงศ์ (2552) ซึ่งได้กล่าวถึง สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ที่มีชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานเกินกว่ากฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนด (คือ 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) เพื่อให้ได้ค่าตอบแทนที่มากขึ้น อาจทำให้ไม่มีเวลาในการทำงานอื่นเพื่อเป็นอาชีพเสริมให้แก่ตนเอง

ส่วนกลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีระยะเวลาในการประกอบอาชีพหลักที่นานกว่ากลุ่มที่ทำงานที่มีนายจ้าง ในด้านอาชีพเสริม พบว่า ส่วนมากจะไม่มีอาชีพเสริม แต่กลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้างนั้น ไม่มีอาชีพเสริมมากกว่า กลุ่มที่ทำงานที่นายจ้าง

ตารางที่ 4 จำนวนปีที่ประกอบอาชีพหลักและการประกอบอาชีพเสริม

การประกอบอาชีพ	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนปีที่ประกอบอาชีพหลัก						
ต่ำกว่า5ปี	41	11.0	17	9.1	24	12.9
6-10ปี	84	22.5	44	23.5	40	21.5
11-15ปี	70	18.8	44	23.5	26	14.0
16-20ปี	93	24.9	49	26.2	44	23.7
ตั้งแต่21ปีขึ้นไป	85	22.8	33	17.6	52	28.0
*ค่าเฉลี่ยทั้งหมด = 15.7 ปี						
รวม	373	100.0	187	100.0	186	100.0
การมีอาชีพเสริม						
ไม่มีอาชีพเสริม	340	88.1	166	86.0	174	90.2
มีอาชีพเสริม	46	11.9	27	14.0	19	9.8
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

2) รายได้ทั้งหมดต่อเดือน

จากผลการศึกษา จะพบว่า รายได้ที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้รับต่อเดือน พบว่า เกินกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ต่ำกว่า 12,000 บาทต่อเดือน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 16,357.25 เมื่อกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในช่วง 9,000-12,000 บาทต่อเดือน ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนมากจึงมีรายรับเฉลี่ยวันละ 300-400 บาทต่อเดือน

โดยกลุ่มที่ทำงานที่มีนายจ้างส่วนมาก เกือบร้อยละ90มีรายได้ไม่เกิน12,000 บาทต่อเดือน ส่วนกลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า มีรายได้กระจายกันไปหลายช่วง โดย 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ตั้งแต่ 21,001 บาทต่อเดือนขึ้นไป แสดงให้เห็นว่า รายได้ของผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระนั้นมีแนวโน้มมากกว่าผู้ที่มีนายจ้าง

ตารางที่ 5 รายได้ทั้งหมดต่อเดือน

รายได้ทั้งหมดต่อเดือน (บาท)	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เกิน9,000	90	23.3	75	38.9	15	7.8
9,001-12,000	126	32.6	95	49.2	31	16.1
12,001-15,000	43	11.1	12	6.2	31	16.1
15,001-18,000	21	5.4	1	.5	20	10.4
18,001-21,000	35	9.1	4	2.1	31	16.1
ตั้งแต่21,001ขึ้นไป	71	18.4	6	3.1	65	33.7
*ค่าเฉลี่ย = 16,357.25						
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

จากตารางที่5 รายได้ทั้งหมดต่อเดือน สามารถจำแนกรายได้จากแหล่งต่างๆได้ ตามตารางที่6 ได้แก่ รายได้จากอาชีพหลัก รายได้จากอาชีพเสริมและรายได้จากการลงทุน

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งจำนวนเกินกว่าครึ่งมีรายได้จากอาชีพหลักไม่เกิน 12,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ59.6) และกว่าร้อยละ90 ไม่มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมและไม่มีรายได้จากการลงทุน และเมื่อพิจารณาลักษณะการจ้างงานทั้งสองกลุ่มก็พบว่า รายได้จากอาชีพเสริม และรายได้จากการลงทุนใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างมีรายได้จากอาชีพเสริมมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง กลุ่มผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างมีรายได้จากการลงทุนมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

ตารางที่ 6 จำแนกรายได้จากอาชีพหลัก อาชีพเสริม และการลงทุน

รายได้ (บาท/เดือน)	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รายได้จากอาชีพหลัก						
ไม่เกิน9,000	110	28.5	91	47.2	19	9.8
9,001-12,000	120	31.1	85	44.0	35	18.1
12,001-15,000	41	10.6	7	3.6	34	17.6
15,001-18,000	19	4.9	1	.5	18	9.3

รายได้ (บาท/เดือน)	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
18,001-21,000	35	9.1	6	3.1	29	15.0
ตั้งแต่21,001ขึ้นไป	61	15.8	3	1.6	58	30.1
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
รายได้จากอาชีพเสริม						
ไม่ได้ประกอบอาชีพเสริม	340	88.1	166	86.0	174	90.2
ไม่เกิน9,000	40	10.4	25	13.0	15	7.8
9,001-12,000	3	0.8	1	.5	2	1.0
12,001-15,000	-	-	-	-	-	-
15,001-18,000	-	-	-	-	-	-
18,001-21,000	3	0.8	1	.5	2	1.0
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
รายได้จากการลงทุน						
ไม่มี	358	92.7	186	96.4	172	89.1
ไม่เกิน9,000	21	5.4	7	3.6	14	7.3
9,001-12,000	3	0.8	-	-	3	1.6
12,001-15,000	-	-	-	-	-	-
15,001-18,000	1	0.3	-	-	1	.5
18,001-21,000	2	0.5	-	-	2	1.0
ตั้งแต่21,001ขึ้นไป	1	0.3	-	-	1	.5
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

3) รายจ่าย

รายจ่ายของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งมีค่าใช้จ่ายไม่เกิน 9,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ46.9) รองลงมาร้อยละ16.8 มีค่าใช้จ่ายอยู่ในช่วง 9,001-12,000 บาทต่อเดือน โดยค่าเฉลี่ยของรายจ่ายอยู่ที่ 11,448.02 บาท

กลุ่มตัวอย่าง 3 ใน 4 ของกลุ่มที่ทำงานที่มีนายจ้าง มีรายจ่ายไม่เกิน 9,000 บาท ต่อเดือน ส่วนกลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า มีรายจ่ายอยู่ในช่วง 12,001-15,000 บาทต่อเดือนมากที่สุด (ร้อยละ 23.3) นอกนั้นจะกระจายไปในช่วงต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้างมีรายจ่ายที่สูงกว่าผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง นอกจากนี้ เมื่อเทียบระหว่างรายได้และรายจ่าย จึงพบว่า ผู้ที่มีนายจ้างนั้นมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้หรือรายรับ จึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีเงินเหลืออยู่ประมาณ 3,000 บาทต่อเดือน ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่าถึงแม้รายได้จะสูง แต่รายจ่ายก็มีจำนวนมากเช่นกัน สอดคล้องกับงานของสมบุญ ยมนา และคณะ (2549) ซึ่งพบว่าผู้ประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยมักไม่มีเงินทุนสะสมหมุนเวียนมากนัก และมักต้องกู้ยืมเงินนอกระบบ นอกจากนี้ในงานของวิทยากร เชียงกูล (2546) พบว่า ผู้ที่ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง มีต้นทุนสูง ทั้งค่าผ่อนส่งรถ ค่าเช่าที่ ค่าเสื่อวินที่ต้องจ่ายให้กับผู้มีอิทธิพลค่อนข้างสูง ดังนั้นผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้างมีแนวโน้มที่มีค่าใช้จ่ายสูงกว่ากลุ่มผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ตารางที่ 7 รายจ่ายต่อเดือน

รายจ่าย (บาท/เดือน)	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เกิน 9,000	181	46.9	150	77.7	31	16.1
9,001-12,000	65	16.8	28	14.5	37	19.2
12,001-15,000	52	13.5	7	3.6	45	23.3
15,001-18,000	43	11.1	5	2.6	38	19.7
18,001-21,000	18	4.7	1	.6	17	8.8
ตั้งแต่ 21,001 ขึ้นไป	27	7.0	2	1.0	25	13.0
*ค่าเฉลี่ย = 11,448						
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายในเรื่องของภาระในการเลี้ยงดูครอบครัว รวมถึงที่อยู่อาศัยอีกด้วย โดยพบว่า ในส่วนของผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า 2 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวอยู่ที่ 3-4 คน (ร้อยละ 62.4) และกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 80 มีภาระหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูครอบครัว โดยต้องอุปการะเลี้ยงดูคนในครอบครัวจำนวน 1-2 คนมากที่สุดถึงร้อยละ 67 และยังพบอีกว่าร้อยละ 13.2 อุปการะเลี้ยงดูคนในครอบครัวมากกว่า 3 คนขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นภาระหนักสำหรับคนๆเดียวในการดูแลคนทั้งหมด ทั้งบุตร ผู้สูงอายุ ญาติพี่น้องและอื่นๆ

นอกจากนี้ในด้านที่อยู่อาศัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 1 ใน 3 ไม่มีบ้านเป็นของตนเองหรือเช่าอาศัย (ร้อยละ 32.9) สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างและประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง นอกจากจะมีรายจ่ายที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันดังหัวข้อข้างต้นแล้ว กลุ่มตัวอย่างยังมีภาระค่าใช้จ่ายในด้านอื่นอีกด้วย ทั้งการเลี้ยงดูคนในครอบครัว และค่าเช่าบ้าน จึงสะท้อนได้ว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ มีภาระค่าใช้จ่ายสูง และรายได้มีแนวโน้มไม่เพียงพอกับรายจ่าย ตารางที่ 8 จำนวนสมาชิกในครอบครัวและจำนวนผู้ที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู

ภาระในการเลี้ยงดูครอบครัว	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว						
1-2คน	78	20.2	63	32.6	15	7.8
3-4คน	241	62.4	121	62.7	120	62.2
ตั้งแต่5คนขึ้นไป	67	17.4	9	4.7	58	3.1
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
สมาชิกที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู						
ไม่มีผู้ต้องอุปการะเลี้ยงดู	76	19.7	47	24.4	29	15.0
มีผู้ต้องอุปการะเลี้ยงดู	310	80.3	146	75.6	164	85.0
1-2คน	259	67.1	128	66.3	131	67.9
3คนขึ้นไป	51	13.2	18	9.3	33	17.1
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
จำนวนบุตรที่ต้องอุปการะ						
1	134	59.3	64	67.4	70	53.4
2	84	37.2	28	29.5	56	42.7
ตั้งแต่3คนขึ้นไป	8	3.5	3	3.2	5	3.8
รวม	226	100.0	95	100.0	131	100.0
จำนวนผู้สูงอายุที่ต้องอุปการะ						
1	78	56.1	42	57.5	36	54.5
2	60	43.2	30	41.1	30	45.5
ตั้งแต่3คนขึ้นไป	1	0.7	1	1.4	-	-
รวม	139	100.0	73	100.0	66	100.0

ภาระในการเลี้ยงดูครอบครัว	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนญาติพี่น้องที่ต้องอุปการะ						
1	39	92.9	17	100.0	22	88.0
2	2	4.8	-		2	8.0
ตั้งแต่3คนขึ้นไป	1	2.4	-		1	4.0
รวม	42	100.0	17	100.0	25	100.0

ตารางที่ 9 การถือครองที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัย	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เป็นของตนเอง	259	67.1	127	65.8	132	68.4
ไม่เป็นของตนเอง	127	32.9	66	34.2	61	31.6
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

4.2.2 หนี้สิน และเงินออม

1) หนี้สิน

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ทั้งผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า 1 ใน 3 มีหนี้สิน โดยส่วนใหญ่คาดว่าจะใช้คืนหนี้สินได้หมดก่อนเกษียณ ส่วนผู้ที่คาดว่าจะไม่สามารถใช้คืนหนี้สินได้หมดมีจำนวนเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้น ดังนั้น จากการที่แรงงานนอกระบบเป็นผู้มีรายได้น้อย มีภาระค่าใช้จ่ายในหลายทาง รวมถึงภาระครอบครัวที่ต้องดูแลแล้ว ยังพบว่าในบางส่วนยังคงมีหนี้สินอีกด้วย สะท้อนถึงภาระค่าใช้จ่ายที่แรงงานนอกระบบต้องแบกรับเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 10 การมีหนี้สิน

หนี้สิน	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การมีหนี้สิน						
ไม่มีหนี้	257	66.6	131	67.9	126	65.3

หนี้สิน	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มีหนี้	129	33.4	62	32.1	67	34.7
หนี้ที่คาดว่าจะใช้คืนหมดก่อนเกษียณ	120	31.1	59	30.6	61	31.6
หนี้ที่คาดว่าจะไม่สามารถใช้คืนได้หมด	9	2.3	3	1.6	6	3.1
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

2) การออม

กลุ่มตัวอย่างจำนวนเกินครึ่งไม่ได้เก็บออม โดยผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างและผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระไม่มีนายจ้าง เกินครึ่งไม่มีการเก็บออมเงินเช่นกัน แต่ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างมีการเก็บออมสูงกว่าที่ประกอบอาชีพอิสระไม่มีนายจ้าง

ตารางที่ 11 การออม

การออม	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ได้ออม	203	52.6	85	56.0	118	61.1
มีการออม	183	47.4	108	44.0	75	38.9
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

ส่วนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่ง 3 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เก็บออม มีสาเหตุมาจากการไม่มีเงินให้ออม (ร้อยละ 74.7) อันแสดงถึงรายได้ของแรงงานนอกระบบที่มีน้อย หรือมีภาระค่าใช้จ่ายเยอะทำให้ไม่เพียงพอสำหรับเหลือเก็บ สอดคล้องกับการสำรวจแรงงานนอกระบบพ.ศ. 2559 ซึ่งพบว่า ปัญหาของแรงงานนอกระบบที่ต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือมากที่สุด คือปัญหาเกี่ยวกับค่าตอบแทน รวมทั้งงานที่ไม่ได้รับการจ้างอย่างต่อเนื่อง(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559) จึงเป็นสาเหตุให้กลุ่มแรงงานนอกระบบมีรายได้ไม่เพียงพอ และไม่มีความมั่นคงทางรายได้ ทำให้ไม่สามารถเก็บออมเงินได้ ส่วนที่เหลืออีกเกือบ 1 ใน 4 คิดว่าไม่จำเป็นต้องออมและยังเหลือเวลาอีกนาน/ค่อยออมทีหลัง (ร้อยละ 20.8) ซึ่งสะท้อนว่า กลุ่มตัวอย่างไม่แสดงถึงความตระหนักต่อการออมมากนัก เมื่อพิจารณาตามลักษณะการจ้างงาน พบว่า สาเหตุที่ไม่ได้ออม ทั้งคู่ให้เหตุผลเดียวกันว่า ไม่มีเงินให้ออมมากที่สุด เนื่องจากภาระค่าใช้จ่ายเยอะ รายได้น้อย แต่กลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้างมีสัดส่วนของการไม่มีเงินให้ออมสูงกว่าผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ตารางที่ 12 สาเหตุที่ไม่ออม

สาเหตุที่ไม่ได้ออม (ตอบเฉพาะผู้ที่ไม่ได้ออม)	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
คิดว่าไม่จำเป็นต้องออม	14	5.7	9	8.3	5	3.7
ยังเหลือเวลาอีกนาน/ไว้ออมทีหลัง	37	15.1	23	21.1	14	10.3
ไม่มีเงินให้ออม(ภาระเยอะ รายได้น้อย)	183	74.7	74	67.9	109	80.2
มีลูกหลานเลี้ยงดู/ให้เงินใช้	11	4.5	3	2.8	8	5.9
รวม	245	100.0	109	100.0	136	100.0

ในส่วนผู้ที่ออมเงิน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า จำนวนครึ่งหนึ่งออมเงินไม่เกิน 1,000บาทต่อเดือน เมื่อพิจารณาตามลักษณะการจ้างงาน พบว่า ประมาณ 3 ใน 5 ของผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง ออมเงินไม่เกิน1,000บาทต่อเดือน ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง ร้อยละ40มีการออมเงินไม่เกิน1,000บาทต่อเดือน และอีกประมาณร้อยละ40นั้น เก็บออมเงินตั้งแต่2,001บาทขึ้นไป แสดงถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง มีระดับการออมด้วยเงินที่มากกว่ากลุ่มที่ทำงานที่มีนายจ้าง สอดคล้องกับลักษณะงานของผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง ซึ่งกล่าวได้ว่า อาชีพในกลุ่มนี้มีรายได้ดี แต่ไม่แน่นอน จึงอาจทำให้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้มีเงินเก็บออมจำนวนมากกว่าผู้ที่ทำงานรับจ้างที่มีนายจ้าง

ตารางที่ 13 ระดับการออม

ระดับการออม(บาทต่อเดือน) (ตอบเฉพาะผู้ที่ออม)	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เกิน1,000	95	51.9	63	58.3	32	42.7
1001-2,000	41	22.4	29	26.9	12	16.0
2,001ขึ้นไป	47	25.7	16	14.8	31	41.3
รวม	183	100.0	108	100.0	75	100.0

ในส่วนของรูปแบบการออมพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 2 ใน 3 เก็บออมเงินไว้กับตัวหรือฝากธนาคาร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญและการมีความรู้ในเรื่องของรูปแบบการ

ออมของแรงงานนอกระบบที่มีไม่มากนัก โดยรู้จักวิธีการออมในรูปของเงินสดเป็นหลักเท่านั้น ซึ่งในอนาคตมูลค่าของเงินอาจมีการเปลี่ยนแปลงและมีมูลค่าไม่เท่ากับในปัจจุบัน ดังนั้นการเก็บสะสมเงินสดเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือแรงงานนอกระบบในอนาคตได้

นอกจากนี้ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างและผู้ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง ส่วนมากเก็บออมโดยเก็บไว้กับตัวหรือฝากธนาคาร โดย 2 ใน 3 ของผู้ที่มีนายจ้างเก็บเงินไว้กับตัวหรือฝากธนาคาร ซึ่งมีสัดส่วนที่มากกว่าผู้ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง แต่ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้างนั้น มีการออมในรูปแบบต่างๆมากกว่าผู้ที่มีนายจ้าง ตารางที่ 14 รูปแบบการออม

รูปแบบการออม	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เก็บเงินไว้กับตัว/ฝากธนาคาร	168	65.6	104	74.3	64	55.2
ออมผ่านกองทุนสัจจะออมทรัพย์	7	2.7	2	1.4	5	4.3
ออมผ่านกองทุนหมู่บ้าน/สหกรณ์	7	2.7	1	.7	6	5.2
ออมผ่านกองทุนการออมแห่งชาติ	4	1.6	3	2.1	1	.9
ออมผ่านประกันสังคมมาตรา40	9	3.5	4	2.9	5	4.3
สะสมทรัพย์สิน บ้าน ที่ดิน ทองคำ	24	9.4	10	7.1	14	12.1
ซื้อสลากออมทรัพย์	22	8.6	10	7.1	12	10.3
ซื้อหลักประกันสุขภาพของเอกชน	5	2.0	2	1.4	3	2.6
ซื้อประกันชีวิตของบริษัทเอกชน	10	3.9	4	2.9	6	5.2
รวม	256	100.0	140	100.0	116	100.0

4.3 การมีหลักประกัน

4.3.1 การมีหลักประกันทางสุขภาพ

หลักประกันด้านสุขภาพเป็นอีกส่วนที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ร้อยละ 90 มีหลักประกันทางสุขภาพ และเกือบร้อยละ 95 มีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เมื่อเจ็บป่วยก็จะใช้สิทธินี้มากที่สุด รองลงมาจะใช้หลักประกันสังคม มาตรา 40 และประกันของบริษัทเอกชน นอกจากนี้ยังมีผู้ตอบว่าได้ใช้สิทธิของหลักประกันอื่นๆ ได้แก่ สิทธิข้าราชการของบุคคลในครอบครัว และสิทธิประกันสังคมมาตรา 39

ส่วนผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง ส่วนมากมีหลักประกันทางสุขภาพ โดยผู้ที่มีนายจ้างมีเกือบทั้งหมด (ร้อยละ96.4) ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้างมีน้อยกว่า (ร้อยละ86.5) ซึ่งทั้งผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างและผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง เกือบทั้งหมดมีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ส่วนหลักประกันทางสุขภาพแบบสมัครใจในด้านอื่น ๆ มีน้อยมาก โดยผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้างมีหลักประกันทางสุขภาพแบบสมัครใจมากกว่ากลุ่มที่ทำงานที่มีนายจ้างเล็กน้อย

ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่าถึงแม้กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดจะมีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นเพียงเป็นบริการขั้นพื้นฐานของรัฐที่ประชาชนทุกคนได้รับ กลุ่มตัวอย่างมีความหวังที่จะพึ่งพาหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐเป็นหลัก ส่วนหลักประกันที่อยู่ในรูปแบบสมัครใจนั้นมีน้อย แสดงถึงการไม่มีทางเลือกอื่นหรือมีทางเลือกอื่น ๆ น้อย ส่วนผู้ที่ไม่ได้หลักประกัน สะท้อนให้เห็นว่า แม้คนจำนวนมากมีหลักประกันทางสุขภาพจากรัฐ แต่ยังมีคนจำนวนหนึ่งที่ยังไม่มี ไม่ทราบ หรือไม่ได้รับสิทธิในการรับบริการของรัฐ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับงานของ ธนวัฒน์ รื่นวงศ์ (2552) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า เมื่อแรงงานนอกระบบเจ็บป่วย มักจะซื้อยารับประทานเองหรือไปรักษาที่คลินิกเนื่องจากไม่มีเวลาไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่แรงงานนอกระบบไม่ได้เข้ารักษาโดยใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ตารางที่ 15 หลักประกันทางสุขภาพ

หลักประกันทางสุขภาพ	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีหลักประกัน	33	8.5	7	3.6	26	13.5
มีหลักประกัน	353	91.5	186	96.4	167	86.5
หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	342	95.3	181	96.3	161	94.2
ประกันสังคม มาตรา40	13	3.6	5	2.7	8	4.7
ประกันของบริษัทเอกชน	4	1.1	2	1.1	2	1.2
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนทางการเงินเพื่อให้เกิดหลักประกันทางการเงิน โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างและผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้างเกือบทั้งหมดไม่ได้ทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย สะท้อนถึงการที่กลุ่มตัวอย่างไม่ได้มีการวางแผนทางการเงิน หรือการไม่มีความรู้ในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ซึ่งเป็นหลักประกันทางรายได้ที่จะนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 16 การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย

การจัดทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ทำ	355	92.0	180	93.3	175	90.7
ทำ	31	8.0	13	6.7	18	9.3
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

4.3.2 การมีหลักประกันของแรงงานนอกระบบในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

จากตารางที่ 14 กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินตนเองในอนาคตทั้ง 4 ด้านตามแนวคิดการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ ด้านตนเอง ด้านครอบครัว ด้านชุมชน สังคม และด้านรัฐ

ผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 49.7) คิดว่า *ตนเอง* จะมีเงินใช้แบบเดือนชนเดือนและหากมีเหตุฉุกเฉินก็มีไม่พอ มีเพียงร้อยละ 3.2 เท่านั้นที่คิดว่าตนเองจะมีความสุขสบายมีเงินเก็บออมเพียงพอในการใช้ชีวิตในยามชรา ส่วนใน *ด้านครอบครัว* กลุ่มตัวอย่างครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 48) คิดว่า ไม่สามารถพึ่งพาคนอื่นได้ ต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก และอีกครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 47.4) คิดว่า พอพึ่งพาลูกหลานหรือญาติพี่น้องได้บ้าง ส่วนใน *ด้านสังคม* กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 56.2) คิดว่า ในช่วงวัยเกษียณหรือเลิกทำงานไปแล้วจะมีเพื่อนให้คำแนะนำ หรือมีการช่วยเหลือจากนายจ้างหรือสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ใน *ด้านรัฐ* พบว่า ร้อยละ 80 ของกลุ่มตัวอย่างคิดว่า ในวัยเกษียณจะได้รับการช่วยเหลือ หรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ

เมื่อพิจารณาทั้งสองกลุ่ม พบว่า กลุ่มผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง ใน *ด้านตนเอง* กลุ่มตัวอย่างจำนวนเกินครึ่งคิดว่า ตนเองจะมีเงินใช้แบบเดือนชนเดือน หากมีเหตุฉุกเฉินก็มีไม่พอ ใน *ด้านครอบครัว* พบว่า 2 ใน 3 คิดว่าไม่สามารถพึ่งพาคนอื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก ใน *ด้านชุมชนและสังคม* พบว่า คิดว่า 3 ใน 5 มีเพื่อนให้คำแนะนำ หรือมีการช่วยเหลือจากนายจ้าง/สมาชิกในชุมชน

สอดคล้องกับ(สมบุญ ยมนา และคณะ, 2549) ซึ่งได้กล่าวถึงการได้รับความช่วยเหลือจากนายจ้าง มักพาไปพบแพทย์และจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้ และ*ด้านรัฐ* พบว่า เกือบร้อยละ90 คิดว่าจะได้รับการช่วยเหลือ หรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ สะท้อนถึงความไม่พร้อมของกลุ่มตัวอย่าง ในด้านตนเอง และการเกื้อหนุนจากครอบครัว มีเพียงการได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน นายจ้าง สมาชิกในชุมชนเท่านั้นที่เป็นหลักประกันได้ รวมทั้งเกือบทั้งหมดให้รัฐเป็นผู้รับภาระในการดูแลและให้ความช่วยเหลือตนเองมากที่สุด

ส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า *ในด้านตนเอง* จำนวนเกือบครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง คิดว่า ตนเองจะมีเงินใช้แบบเดือนชนเดือน หากมีเหตุฉุกเฉินก็ไม่พอ(ร้อยละ45.6)แสดงถึงความไม่พร้อมเนื่องจากไม่มีหลักประกันด้านตนเอง รองลงมาคิดว่า มีเงินพอใช้และมีเงินสำรองเพื่อเหตุฉุกเฉิน(29.0) แสดงถึงการมีหลักประกันด้านตนเองที่มีมากกว่ากลุ่มผู้ทำงานที่มีนายจ้าง อาจด้วยลักษณะงานที่มีรายได้ดี จึงสามารถเก็บเงินให้พอใช้และสำรองเงินไว้ได้ *ในด้านการครอบครัว* พบว่า 2 ใน 3 คิดว่าพอพึ่งพาลูกหลาน/ญาติได้บ้าง *ในด้านชุมชน/สังคม* พบว่า ได้รับคำแนะนำ หรือความช่วยเหลือจากเพื่อน นายจ้าง/สมาชิกในชุมชน พอๆกับ การที่เพื่อน นายจ้าง/สมาชิกในชุมชน ไม่สามารถพึ่งพาได้ และ*ในด้านรัฐ* พบว่า 4 ใน 5 คิดว่าจะได้รับการช่วยเหลือ หรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐซึ่งคล้ายคลึงกับผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า แรงงานนอกระบบคิดว่า ตนเองในยามสูงอายุหรือเลิกทำงานแล้วจะไม่สามารถอยู่ได้อย่างสุขสบาย และไม่สามารถพึ่งพาใครได้มากนัก อาจต้องทำงานไปตลอดชีวิตเพื่อให้ตนเองมีเงินใช้ และทำให้เกิดความคาดหวังว่ารัฐจะมีส่วนช่วยเหลือในยามชราได้มากที่สุด ซึ่งถือว่ามีความไม่มั่นคงทางด้านรายได้ในหลายๆด้าน เนื่องจากหวังพึ่งหลักประกันจากรัฐเป็นหลัก ซึ่งในอนาคตรัฐจะต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศอย่างแน่นอน

ตารางที่ 17 การประเมินภาพของตนเองเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ

การประเมินภาพของตนเอง เมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านตนเอง						
เงินไม่พอใช้ ต้องกู้หนี้ยืมสิน	83	21.5	42	21.8	41	21.2
มีเงินใช้เดือนชนเดือน ถ้าฉุกเฉินก็ไม่พอ	192	49.7	104	53.9	88	45.6
มีเงินพอใช้ มีเงินสำรองเพื่อฉุกเฉิน	99	25.6	43	22.3	56	29.0
สุขสบาย มีเงินเก็บออม	12	3.2	4	2.1	8	4.1
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

การประเมินภาพของตนเอง เมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านครอบครัว						
ไม่สามารถพึ่งพาคนอื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	186	48.2	134	69.4	52	26.9
พอพึ่งพาลูกหลาน/ญาติได้บ้าง	183	47.4	52	26.9	131	67.9
ลูกหลาน/ญาติดูแล ให้เงินใช้สม่ำเสมอ	17	4.4	7	3.6	10	5.2
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
ด้านชุมชน/สังคม						
เพื่อน/ชุมชน/นายจ้างไม่สามารถพึ่งได้	169	43.8	73	37.8	96	49.7
เพื่อน/ชุมชน/นายจ้างช่วยหรือพึ่งพาได้	217	56.2	120	62.2	97	50.3
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0
ด้านรัฐ						
ไม่ได้รับการช่วยเหลือ/เข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ	66	17.1	24	12.4	42	21.8
ได้รับการช่วยเหลือ/เข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ	320	82.9	169	87.6	151	78.2
รวม	386	100.0	193	100	193	100.0

4.4 ขั้นตอนการตระหนักต่อการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ในส่วนนี้วิเคราะห์ตามโมเดลกระบวนการเกิดความตระหนักของ Carter V. Good (1973) โดยมีข้อคำถามเกี่ยวกับการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจถึงความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ และข้อคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยผลการศึกษาพบว่า

4.4.1 การรับรู้การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า 3 ใน 4 ไม่ทราบว่าในอนาคตเราจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ(ร้อยละ73.6) เมื่อกลุ่มตัวอย่างไม่มีความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมในอนาคตจึงไม่นำไปสู่ความตระหนักได้ แต่กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด รับรู้ว่าการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุนั้นมีความจำเป็น(ร้อยละ94) และ 3 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่าง รับรู้และมีความเข้าใจว่า ควรเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุตั้งแต่เริ่มทำงาน (ร้อยละ78.0) จึงจะเห็นได้ว่า สะท้อนว่า แรงงานนอกระบบทั้งสองกลุ่มอยู่ในขั้นการรับรู้ ความคิดรวบยอด และการเรียนรู้ ตามโมเดลของ Carter V. Good แต่เมื่อเข้าสู่ขั้นพฤติกรรม กลับพบว่า การแสดงออกทางพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างกลับไม่ได้ทำตามความรู้ความ

เข้าใจ และสิ่งที่เรารู้มา ซึ่งการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุนั้น สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการมีหลักประกัน แต่จากผลการศึกษาเกี่ยวกับหลักประกัน เช่น การออมเงิน การทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย การมีหลักประกันสุขภาพแบบสมัครใจ การมีหลักประกันจากครอบครัว ชุมชน/สังคม พบว่า กลุ่มแรงงานนอกระบบมีหลักประกันเหล่านี้น้อยหรือไม่มี ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างจึงยังไม่ถึงไม่มีความตระหนัก เนื่องจากไม่มีการแสดงออกผ่านทางพฤติกรรม

ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีนายจ้าง และกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีผลการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน โดยพบว่า ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าในอนาคตผู้คนจะมีอายุยืนยาวมากขึ้น แต่ในทางกลับกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนมากรับรู้ว่าการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุนั้นมีความจำเป็น และยังรับรู้และเข้าใจได้ถูกต้องอีกว่า ต้องเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุตั้งแต่เริ่มทำงาน

ตารางที่ 18 การตระหนักรู้ในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ข้อความ	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อนาคตเราจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ						
ไม่ทราบ	284	73.6	135	69.9	149	77.2
ทราบ	102	26.4	58	30.1	44	22.8
ความจำเป็นในการเตรียมความพร้อม						
ทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ						
ไม่จำเป็น	23	6.0	15	7.8	8	4.1
จำเป็น	363	94.0	178	82.2	185	95.9
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

ตารางที่ 19 ช่วงเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ช่วงเวลาที่เราควรเตรียมความพร้อม	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เตรียมตั้งแต่เริ่มทำงาน	301	78.0	142	73.6	159	82.4
เริ่มเตรียมเมื่อใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	65	16.8	35	18.1	30	15.5
เริ่มเตรียมเมื่อเกษียณ/เลิกทำงานแล้ว	21	5.2	16	8.3	4	2.1
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

4.4.2 การคาดการณ์ว่าจะเลิกทำงานหรือเกษียณอายุ

จากผลการศึกษารวมทั้งหมด พบว่า จำนวนเกินครึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด คาดว่าจะทำงานไปจนกว่าจะไม่มีแรง (ร้อยละ56.5) แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงในชีวิต เนื่องจากรายได้ที่มีอาจไม่เพียงพอที่จะใช้ในยามสูงอายุ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำงานหาเลี้ยงตนเองไปตลอด ในกรณีที่มีนายจ้างพบว่า ประมาณร้อยละ20คิดว่าทำงานไปจนกว่านายจ้างจะเลิกจ้าง แสดงให้เห็นถึงความต้องการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพไปตลอดชีวิตเช่นกัน อีกทั้งยังมองเห็นในแง่ของการที่นายจ้างมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ และไม่สามารถกำหนดการเลิกทำงานหรือเกษียณอายุของตนเองได้ อีกทั้งที่สมบุญ ยมนา และคณะ (2549) และชนิกานต์ นุ่มบัว (2555) ได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง นายจ้างจะมีอำนาจและเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขในการทำงาน อาจมีการป้อนงานให้ไม่สม่ำเสมอ ทำให้งานไม่ต่อเนื่อง และส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ไม่แน่นอนของแรงงานนอกระบบได้ ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุที่กลุ่มผู้ทำงานที่มีนายจ้างไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเลิกทำงานเมื่อไหร่ นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ10ที่ไม่ได้คิดเรื่องที่จะเลิกทำงานหรือเกษียณอายุ แสดงให้เห็นถึงการไม่ได้คิดหรือการวางแผนชีวิตในระยะยาว โดยความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic security) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ ได้กล่าวถึงเรื่องของรายได้และเสถียรภาพในการทำงาน ซึ่งคาดหวังให้ประชาชนมีรายได้พอเพียงแก่การยังชีพ และมีหลักประกันการมีงานทำ หรือมีรายได้จากการประกันสังคม ดังนั้นผลการศึกษาเหล่านี้ จึงแสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงในการทำงาน รวมถึงความไม่มั่นคงในชีวิตในยามสูงอายุของแรงงานนอกระบบที่ไม่สามารถกำหนดหรือวางแผนชีวิตในอนาคตของตนเองได้

ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีนายจ้างและประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีผลการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน โดยส่วนมากคาดการณ์ว่าจะเลิกทำงานหรือเกษียณอายุว่า จะทำงานไปจนกว่าจะไม่มีแรง รองลงมาคือจะทำงานไปจนกว่านายจ้างจะเลิกจ้าง (กรณีที่มีนายจ้าง)

ตารางที่ 20 อายุที่คาดว่าจะเลิกทำงานหรือเกษียณอายุ

อายุที่คาดว่าจะเลิกทำงาน หรือเกษียณอายุ	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ได้คิดเรื่องนี้/ไม่ทราบ	39	10.1	22	11.4	17	8.8
เมื่ออายุไม่ถึง40ปี	12	3.1	4	2.1	8	4.1
เมื่ออายุ41-50ปี	13	3.4	4	2.1	9	4.7
เมื่ออายุ51-60ปี	65	16.8	36	18.7	29	15.0
ทำงานกว่านายจ้างจะเลิกจ้าง	39	10.1	39	20.2	-	-
ทำงานกว่าจะไม่มีแรง	218	56.5	88	45.6	130	67.4
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

4.4.3 การเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

1) ระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

จากการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในวัยสูงอายุ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งมีนายจ้างและไม่มีนายจ้าง พบว่า ตนเองนั้นมีการเตรียมความพร้อมอยู่ในระดับน้อย และในส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพที่มีนายจ้าง พบว่า ระดับการช่วยเหลือจากนายจ้างในเรื่องการเงินนั้นอยู่ในระดับน้อยที่สุด สะท้อนถึงความไม่พร้อมของแรงงานนอกระบบ อีกทั้งนายจ้างแทบไม่มีบทบาทในการช่วยเหลือลูกจ้างเลย

ตารางที่ 21 ระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ประเด็น/ข้อคำถาม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
ระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ	2.18	0.96	น้อย
ระดับการได้รับความช่วยเหลือจากนายจ้างในเรื่องการเงิน	1.61	0.74	น้อยที่สุด

2) เงินที่เพียงพอเมื่อเกษียณอายุหรือเลิกทำงานไปแล้ว

เมื่อคำนวณเงินที่เพียงพอ ณ วันเกษียณอายุ จากสูตรของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2558) (ปรากฏรายละเอียดอยู่ที่หน้า30) เทียบกับการออมเงินของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่เริ่มทำงานจนถึงวันเกษียณ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดประมาณร้อยละ90 มีเงินไม่เพียงพอที่จะใช้ในการดำรงชีวิตในวัยเกษียณอายุ ส่วนผู้ที่มีเงินเพียงพอนั้นมีประมาณร้อยละ10 เท่านั้น สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างไม่มีการเตรียมความพร้อมหรือมีการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่เพียงพอ

เงินออมที่สะสมมาตลอดช่วงการทำงานน้อยเกินไป ซึ่งไม่เพียงพอที่จะนำไปใช้ในวัยเกษียณหรือเลิกทำงาน ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในชีวิตและเกิดความยากลำบากในอนาคตได้

ดังนั้น ทั้งผู้ที่มีนายจ้างและผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง ส่วนมากจึงมีเงินไม่เพียงพอในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง มีสัดส่วนของเงินที่ไม่เพียงพอในการเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ตารางที่ 22 จำนวนเงินที่เพียงพอในวัยเกษียณหรือเลิกทำงานแล้ว

จำนวนเงินที่เพียงพอในวัยเกษียณหรือเลิกทำงานแล้ว	ทั้งหมด		มีนายจ้าง		ไม่มีนายจ้าง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เพียงพอ	351	90.9	171	88.6	180	93.3
เพียงพอ	35	9.1	22	11.4	13	6.7
*ค่าเฉลี่ย = 1.09						
รวม	386	100.0	193	100.0	193	100.0

4.5 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งมีตัวแปรตามคือ ระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ อันหมายถึง การประเมินสถานะทางการเงินของตนเองว่ามีเพียงพอต่อการดำรงชีวิตในวัยเกษียณหรือเลิกทำงานไปแล้วจนกระทั่งสิ้นอายุขัย โดยจะใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale ซึ่งมีด้วยกัน 5 ระดับ ดังนี้ 1 คือ น้อยที่สุด 2 คือ น้อย 3 คือ ปานกลาง 4 คือ มาก และ 5 คือ มากที่สุด ในส่วนของตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ มีอยู่ 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยด้านการมีหลักประกัน และปัจจัยด้านความตระหนัก ผลการวิเคราะห์ พบว่า

4.5.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ปัจจัยด้านเพศ

ตารางที่ 23 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านเพศ

เพศ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
หญิง	202	2.23	.97	.94	.35
ชาย	184	2.14	.95		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่มีเพศแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินที่ไม่แตกต่างกัน จากตารางที่ 20 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีเพศต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านอายุ

ตารางที่ 24 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านอายุ

อายุ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
18-30 ปี	36	1	5	2.41	1.05
31-40 ปี	105	1	5	2.17	1.01
41-50 ปี	158	1	5	2.08	.87
ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป	87	1	5	2.29	.99

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	4.53	1.51	1.66	.18
ภายในกลุ่ม	382	347.41	.91		
รวม	385	351.94			

อายุ	18-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป
18-30 ปี	-			
31-40 ปี	.18	-		

อายุ	18-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	ตั้งแต่51ปีขึ้นไป
41-50 ปี	.06	.46	-	
ตั้งแต่51ปีขึ้นไป	.49	.40	.11	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่21 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน จากตารางที่21 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านสถานภาพสมรส

ตารางที่ 25 การวิเคราะห์ความแตกต่างของการเตรียมความพร้อมด้านสถานภาพสมรส

สถานภาพสมรส	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โสด	81	1	5	2.28	.95
สมรส	231	1	5	2.22	.98
หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต	74	1	5	1.96	.87

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	4.85	2.43	2.68	.07
ภายในกลุ่ม	383	347.09	.91		
รวม	385	351.94			

สถานภาพสมรส	โสด	สมรส	หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต
โสด	-		
สมรส	.61	-	
หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต	.04	.04	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่22 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านจำนวนบุตร

ตารางที่ 26 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านจำนวนบุตร

จำนวนบุตร	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 คน	134	1	5	2.02	.93
2 คน	84	1	5	2.44	.95
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	8	1	5	2.50	1.51

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	9.80	4.90	5.31	.01
ภายในกลุ่ม	223	205.64	.92		
รวม	225	215.43			

จำนวนบุตร	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป
1 คน	-		
2 คน	.00	-	
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	.17	.87	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 23 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีจำนวนบุตรที่แตกต่างกันมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยจำแนกตามจำนวนบุตร พบว่า ผู้ที่มีบุตรในครัวเรือนจำนวน 2 คนจะมีระดับการเตรียมความพร้อมมากกว่าผู้ที่มีจำนวนบุตร 1 คน เมื่อพิจารณาปัจจัยดังกล่าว พบว่ามีความแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของปัญญา ชูเลิศ (2551) ซึ่งพบว่า ถ้าจำนวนบุตรที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 คน จะทำให้โอกาสในการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุลดลง นอกจากนี้ยังแตกต่างจากงานของธีระ สิ้นเดชารักษ์และพรทิพย์ เนติภรณ์ทนกุล (2554) ซึ่งพบว่า การมีบุตรหรือไม่มีบุตรไม่มีความแตกต่างกันในการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ

ปัจจัยด้านระดับการศึกษา

ตารางที่ 27 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ประถมศึกษา	76	1	5	2.20	1.02
มัธยมศึกษาตอนต้น	133	1	5	2.08	.95
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	125	1	5	2.01	.81
อนุปริญญา/ปวส.	27	1	5	2.78	.90
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	25	1	5	2.92	1.04

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	28.31	7.08	8.33	.00
ภายในกลุ่ม	381	323.63	.85		
รวม	385	351.94			

ระดับการศึกษา	ประถม ศึกษา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ปวช.	อนุปริญญา /ปวส.	ตั้งแต่ปริญญา ตรีขึ้นไป
ประถมศึกษา	-				
มัธยมศึกษาตอนต้น	.39	-			
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	.16	.52	-		
อนุปริญญา/ปวส.	.01	.00	.00	-	
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	.00	.00	.00	.58	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 24 พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนเกินครึ่งจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย/ปวช. และจากการวิเคราะห์ พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันจะมีการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีระดับการเตรียมความพร้อมมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ซึ่งผู้ที่มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินสูงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาอนุปริญญาหรือปวส. และผู้ที่มีระดับ

การศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป แต่ระดับการศึกษาทั้งสองกลุ่มนี้ไม่มีความแตกต่างกันในระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงิน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

จากปัจจัยของระดับการศึกษาในงานนี้ พบว่ามีความสอดคล้องกับงานของปัญญา ชูเลิศ (2551) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีการเตรียมความพร้อมทางเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งในผลการวิเคราะห์ในการศึกษานี้จะพบว่ามีคนอยู่ 2 กลุ่ม คือผู้ที่จบการศึกษาระดับชั้นอนุปริญญาหรือเทียบเท่า(ปวส.) และตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ที่มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่ากลุ่มอื่นๆ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาที่ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิดความตระหนักในการเตรียมความพร้อมได้

ปัจจัยด้านภาวะสุขภาพ

ตารางที่ 28 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านภาวะสุขภาพ

ภาวะสุขภาพ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	303	2.17	.96	-0.742	.46
มี	83	2.25	.96		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ $< .05$

จากตารางที่ 25 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีภาวะสุขภาพต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านลักษณะการจ้างงาน

ตารางที่ 29 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านลักษณะการจ้างงาน

ลักษณะการจ้างงาน	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ทำงานรับจ้างที่มีนายจ้าง	193	2.03	.83	-3.29	.00
ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง	193	2.34	1.04		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ $< .05$

ผู้ที่มีลักษณะการจ้างงานแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน จากตารางที่ 26 พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีลักษณะการจ้างงานแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่ทำงานรับจ้างที่มีนายจ้าง มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินน้อยกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง

เมื่อลักษณะการจ้างงานแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ดังนั้น จะขอกล่าวถึงความแตกต่างของลักษณะการจ้างงานทั้ง2ประเภท คือ การทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง ในหัวข้อถัดไป

ปัจจัยด้านอาชีพเสริม

ตารางที่ 30 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพเสริม

อาชีพเสริม	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	340	2.15	.93	-1.90	.06
มี	46	2.44	1.13		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่มีอาชีพเสริมแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน จากตารางที่27 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีอาชีพต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านรายได้

ตารางที่ 31 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านรายได้

รายได้ (บาท/เดือน)	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ไม่เกิน9,000	90	1	4	1.81	.79
9,001-12,000	126	1	5	2.02	.81
12,001-15,000	43	1	5	2.33	1.04
15,001-18,000	21	1	5	1.95	1.12
18,001-21,000	35	1	4	2.51	.92
ตั้งแต่21,001ขึ้นไป	71	1	5	2.76	.99

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	5	45.16	9.03	11.19	.00
ภายในกลุ่ม	380	306.78	.81		
รวม	385	351.94			

รายได้ (บาท/เดือน)	ไม่เกิน 9,000	9,001- 12,000	12,001- 15,000	15,001- 18,000	18,001- 21,000	ตั้งแต่21,001 ขึ้นไป
ไม่เกิน9,000	-					
9,001-12,000	.09	-				
12,001-15,000	.00	.06	-			
15,001-18,000	.52	.74	.12	-		
18,001-21,000	.00	.01	.36	.02	-	
ตั้งแต่21,001ขึ้นไป	.00	.00	.01	.00	.19	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่28 พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีรายได้ทั้งหมดที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามรายได้ทั้งหมดต่อเดือน พบว่า ผู้ที่มีรายได้สูงกว่าจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า

โดยผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่21,000บาทต่อเดือนขึ้นไป มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่ากลุ่มอื่นๆที่มีรายได้ต่ำกว่า ยกเว้นรายได้18,001-21,000บาทต่อเดือน นอกจากนี้ ผู้ที่มีรายได้18,001-21,000บาทต่อเดือน มีระดับการเตรียมความพร้อมมากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน9,000บาทต่อเดือน ผู้ที่มีรายได้9,001-12,000บาทต่อเดือน และผู้ที่มีรายได้15,001-18,000บาทต่อเดือน ส่วนผู้ที่มีรายได้12,001-15,000บาทต่อเดือนมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน9,000บาทต่อเดือน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับงานของกัญญา อภิพรชัยสกุล (2552) ที่ศึกษาเรื่องหลักประกันด้านเศรษฐกิจเพื่อวัยสูงอายุ : ศึกษากลุ่มประชากรอายุ40-59ปี จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผลการศึกษาพบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับการมีหลักประกันทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของธีระ สิ้นเดชารักษ์และพรทิพย์ เนติภารัตนกุล (2554) ในการศึกษาเรื่องความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทย ซึ่งพบว่า แรงงานนอกระบบที่มีรายได้มากขึ้นจะมีแนวโน้มที่จะเตรียมความพร้อมมากยิ่งขึ้น ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจและด้านที่อยู่อาศัย ดังนั้น รายได้จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ สะท้อนถึงผู้ที่มีต้นทุนหรือทรัพยากรมากกว่าก็จะมีโอกาสที่จะเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่า

ปัจจัยด้านหนี้สิน

ตารางที่ 32 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านหนี้สิน

หนี้สิน	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	257	2.25	.95	1.89	.06
มี	129	2.05	.95		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่มีหนี้สินแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน จากตารางที่30 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีหนี้สินต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ

ตารางที่ 33 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ

ประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	248	2.21	.98	.71	.48
มี	138	2.14	.91		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน จากตารางที่31 พบว่า ยอมรับ H_0 ปฏิเสธ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านการมีบทบาทภายในชุมชนและสังคม

ตารางที่ 34 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีบทบาทภายในชุมชน

การมีบทบาทภายในชุมชน	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	372	2.18	.96	-.41	.69
มี	14	2.29	.83		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่มิชอบภาพภายในชุมชนแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน จากตารางที่32 พบว่า ยอมรับH₀ ปฏิเสธH₁ กล่าวคือ ผู้ที่มิชอบภาพภายในชุมชนที่ต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 (P.<.05)

ดังนั้น ปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ จำนวนบุตร ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้ และการออมเงิน

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านประชากร พบว่า ปัจจัยเรื่องจำนวนบุตร เป็นหนึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ เนื่องจากการมีจำนวนบุตรจำนวนมากขึ้น ย่อมทำให้การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเป็นไปได้ยากขึ้น เพราะมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรมาก อีกทั้ง ในปัจจัยด้านระดับการศึกษา พบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า สอดคล้องกับงานของปัญญา ชูเลิศ (2551) พบว่า กลุ่มที่เรียนจบสูงกว่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่4 เป็นกลุ่มที่มีการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ รวมทั้งงานของกัญญา อภิพรชัยสกุล (2552) ก็ได้พบว่า เมื่อมีการศึกษาสูงขึ้น โอกาสในการมีหลักประกันด้านเศรษฐกิจจะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้เรื่องของลักษณะการจ้างงานและรายได้ก็มีส่วน ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีการเตรียมความพร้อมมากกว่าผู้ที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปที่มีนายจ้าง สอดคล้องกับงานของสมบุญ ยมนา และคณะ (2551) กล่าวไว้ว่า ในกลุ่มผู้ทำงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวจะมีรายได้รวมสูงกว่าอาชีพอื่นๆ ในขณะที่ผู้ประกอบอาชีพรับจ้างจะมีรายได้น้อยกว่าอาชีพอื่นๆ ในส่วนของปัจจัยด้านรายได้ ผู้ที่มีรายได้สูงจะมีความสามารถในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจได้มากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยด้านการเก็บออมเงิน เนื่องจากเมื่อมีรายได้มาก ก็จะมีเงินที่สามารถเหลือพอที่จะเก็บออมหรือนำไปเป็นหลักประกันในยามชราได้ ซึ่งแน่นอนว่าผู้ที่เก็บออมเงินย่อมมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุดีกว่าผู้ที่ไม่ได้เก็บออมเงิน โดยงานของธีระ สิ้นเดชารักษ์ และ พรทิพย์ เนติภารัตนกุล(2554) ก็ได้กล่าวว่า แรงงานนอกระบบที่มีเงินออมจะมีการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าคนที่ไม่เงินเก็บ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ

4.5.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการมีหลักประกันที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

การมีหลักประกันมีด้วยกันทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ หลักประกันจากตนเอง การเก็หนุ่ภายในครอบครัว การเก็หนุ่ภายในชุมชน/สังคม และหลักประกันโดยรัฐ

1) หลักประกันจากตนเอง

ปัจจัยด้านการออมเงิน

ตารางที่ 35 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการออมเงิน

การออมเงิน	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
มีการออม	183	2.51	.95	6.64	.00
ไม่ได้ออม	203	1.89	.87		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่มีการออมเงินแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน จากตารางที่ 29 พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีการออมเงินต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่มีการออมเงินจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ออมเงิน

การออมเงินเป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นหลักประกันให้กับชีวิต ที่จะสามารถนำเงินที่เก็บออมมาใช้ในการฉุกเฉินหรือในอนาคต โดยผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับงานของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2558) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมีการเตรียมตัวทางด้านเศรษฐกิจหรือด้านการเงินที่ดี ก็จะช่วยให้การดำรงชีวิตยามชราเป็นไปอย่างมั่นคงและสุขสบายมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีความสอดคล้องกับงานของ (ธีระ สิ้นเดชารักษ์และพรทิพย์ เนติภรณ์ตกุล, 2554) ได้กล่าวไว้ว่า การเตรียมตัวด้านเศรษฐกิจ เป็นการเตรียมตัวด้านรายได้และการวางแผนการใช้จ่าย บุคคลควรจะมีการเตรียมตัวสะสมทรัพย์สินในรูปแบบต่างๆ ให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงพอสมควรก่อนการเกษียณ การมีฐานะเศรษฐกิจที่มั่นคงและการมีความสมดุลของรายรับและรายจ่ายจะทำให้ผู้เกษียณมีความสบายใจ มีความพึงพอใจในชีวิต และยังมี “ประกันในการมีเงิน” เพื่อใช้จ่ายในสิ่งที่ต้องการหรือเพื่อดูแลสุขภาพของตนเอง และในงานของ(ศิริวรรณ ว่องวีรวิฑูมิและลดารัตน์ ศรีรักษ์, 2554) ยังได้กล่าวอีกว่า ควรเตรียมความพร้อมทางการเงินตั้งแต่เริ่มมีรายได้ โดยมีการออมและการลงทุนอย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับมีวินัยในการใช้จ่ายเงินที่ดีจะทำให้เงินพอกพูนและได้รับผลตอบแทนจากการออม และการลงทุน ดังนั้นการออมเงินจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

ตารางที่ 36 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ทำ	355	2.11	.92	-5.55	.00
ทำ	31	3.07	.89		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

การทำบัญชีรายรับ-จ่ายแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน จากตารางที่ 33 พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่ไม่ได้ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินน้อยกว่าผู้ที่ทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

ปัจจัยด้านการมีหลักประกันทางสุขภาพ

ตารางที่ 37 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีหลักประกันทางสุขภาพ

การมีหลักประกันทางสุขภาพ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	33	2.82	.88	-4.06	.00
มี	353	2.13	.94		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่มีหลักประกันทางสุขภาพที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน จากตาราง พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีหลักประกันทางสุขภาพแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่ไม่มีหลักประกันทางสุขภาพจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินน้อยกว่าผู้ที่มีหลักประกันทางสุขภาพ

ปัจจัยด้านฐานะทางการเงินของตนเอง

ตารางที่ 38 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านฐานะการเงิน

ฐานะทางการเงินของตนเอง	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน
เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	83	1	5	1.60	.84
มีเงินใช้เดือนชนเดือน ถ้าฉุกเฉินก็มี ไม่พอ	192	1	5	1.98	.76
มีเงินพอใช้และมีเงินสำรอง	99	1	5	2.91	.82
สุขสบายมีเงินออม	12	1	5	3.42	1.08

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	106.01	35.34	54.89	.00
ภายในกลุ่ม	382	245.93	.64		
รวม	385	351.94			

ฐานะทางการเงินของตนเอง	เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	มีเงินใช้เดือนชน เดือนถ้าฉุกเฉินก็ ไม่พอ	มีเงินพอใช้ และมีเงิน สำรอง	สุขสบาย มีเงินออม
เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	-			
มีเงินใช้เดือนชนเดือนถ้าฉุกเฉินก็ไม่พอ	.00	-		
มีเงินพอใช้และมีเงินสำรอง	.00	.00	-	
สุขสบายมีเงินออม	.00	.00	.04	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 35 พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีฐานะทางการเงินของตนเองที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยจำแนกตามฐานะทางการเงินของตนเอง พบว่า ผู้ที่คิดว่าตนเองจะมีความสุขสบายมีเงินเก็บออม จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่คิดว่าตนเองจะมีเงินไม่พอใช้ อาจต้องกู้หนี้ยืมสิน มีเงินใช้เดือนชนเดือนหากฉุกเฉินก็ไม่พอ และมีเงินพอใช้และมี

เงินสำรอง ส่วนผู้ที่คิดว่ามีเงินพอใช้และมีเงินสำรองมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่คิดว่าตนเองจะมีเงินไม่พอใช้อาจต้องกู้หนี้ยืมสิน มีเงินใช้เดือนชนเดือนหากฉุกเฉินก็ไม่พอนอกจากนี้ ผู้ที่คิดว่าตนเองจะมีเงินใช้เดือนชนเดือนแต่ถ้ามีเหตุฉุกเฉินก็ไม่พอ มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่คิดว่ามีเงินไม่พอใช้อาจต้องกู้หนี้ยืมสิน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) ดังนั้น ผู้ที่คิดว่าตนเองนั้นพร้อมและมีความสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตได้อย่างสุขสบาย จึงมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่คิดว่าตนเองไม่พร้อมหรือไม่มีความสามารถในการดำรงชีวิตในอนาคตได้อย่างสุขสบาย

2) การเก็หนุณภายในครอบครัว

ปัจจัยด้านการเก็หนุณภายในครอบครัว

ตารางที่ 39 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว

การเก็หนุณภายในครอบครัว	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ไม่สามารถพึ่งผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	186	1	5	1.95	.88
พอพึ่งพาญาติ/ครอบครัวได้บ้าง	183	1	5	2.30	.92
ครอบครัวดูแลส่งเงินให้ใช้สม่ำเสมอ	17	1	5	3.53	.87

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	43.08	21.54	26.71	.00
ภายในกลุ่ม	383	308.87	.81		
รวม	385	351.94			

การเก็หนุณภายในครอบครัว	ไม่สามารถพึ่งผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	พอพึ่งพาญาติ/ครอบครัวได้บ้าง	ครอบครัวดูแลส่งเงินให้ใช้สม่ำเสมอ
ไม่สามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	-		
พอพึ่งพาญาติ/ครอบครัวได้บ้าง	.00	-	
ญาติ/ครอบครัวดูแลส่งเงินให้ใช้สม่ำเสมอ	.00	.00	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

การเก็หนุณภายในครอบครัวที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน จากตาราง พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ การเก็หนุณภายใน

ครอบครัวที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

โดยพบว่า ผู้ที่คิดว่าครอบครัวหรือญาติจะดูแลส่งเงินให้ใช้สม่ำเสมอ มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่คิดว่าไม่สามารถพึ่งพาคนอื่นได้ต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก หรือพอพึ่งพาลูกหลานหรือญาติได้บ้าง ส่วนผู้ที่คิดว่าตนเองพอพึ่งพาครอบครัวหรือญาติได้บ้างมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่คิดว่าไม่สามารถพึ่งพาคนอื่นได้ต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

3) การเกื้อหนุนภายในชุมชนหรือสังคม

ปัจจัยด้านความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจจากนายจ้าง (กรณีที่มีนายจ้าง)

ตารางที่ 40 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านนายจ้าง

ความช่วยเหลือจากนายจ้าง	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
น้อยที่สุด	101	1	5	1.77	.86
น้อย	70	1	4	2.23	.75
ปานกลาง	18	2	3	2.56	.51
มาก	4	2	3	2.50	.58

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	15.32	5.11	8.21	.00
ภายในกลุ่ม	189	117.55	.62		
รวม	192	132.87			

ความช่วยเหลือจากนายจ้าง	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก
น้อยที่สุด	-			
น้อย	.00	-		
ปานกลาง	.00	.12	-	
มาก	.07	.50	.90	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ $< .05$

ระดับความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจจากนายจ้างที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน จากตาราง พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ระดับความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจจากนายจ้างที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

โดยพบว่า ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากนายจ้างในระดับปานกลาง มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินในการเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากนายจ้างในระดับน้อย ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านการเกื้อหนุนภายในชุมชนหรือสังคม

ตารางที่ 41 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการเกื้อหนุนภายในชุมชน/สังคม

การเกื้อหนุนภายในชุมชน/สังคม	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
เพื่อน ชุมชน นายจ้าง ไม่สามารถพึ่งพาได้	169	2.02	.97	-2.93	.00
มีเพื่อนให้คำแนะนำ มีการช่วยเหลือจาก นายจ้าง/สมาชิกชุมชน	217	2.31	.93		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ $< .05$

การเกื้อหนุนภายในชุมชนหรือสังคมที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน จากตาราง พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ การเกื้อหนุนภายในสังคมที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่คิดว่า เพื่อน ชุมชน นายจ้างไม่สามารถพึ่งพาได้ จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินน้อยกว่าผู้ที่คิดว่ามีเพื่อนให้คำแนะนำ มีการช่วยเหลือจากนายจ้างหรือสมาชิกชุมชน

4) หลักประกันโดยรัฐ

ปัจจัยด้านการใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ตารางที่ 42 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมการใช้หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

การใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ใช้	44	2.77	.86	4.44	.00
ใช้	342	2.11	.94		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ $< .05$

ผู้ที่มีการใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน จากตาราง พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีการใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่ไม่ใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ปัจจัยด้านการมีหลักประกันโดยรัฐ

ตารางที่ 43 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีหลักประกันโดยรัฐ

หลักประกันโดยรัฐ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ได้รับความช่วยเหลือ/เข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ	66	2.61	1.05	3.66	.00
ได้รับการช่วยเหลือ หรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ	320	2.10	.91		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ $< .05$

การมีหลักประกันโดยรัฐที่ต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน จากตาราง พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ การมีหลักประกันโดยรัฐที่ต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.05 ($P < .05$) โดยผู้ที่คิดว่าไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือไม่สามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ประเมินว่าได้รับการช่วยเหลือหรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการมีหลักประกันที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การมีหลักประกันสุขภาพ ฐานะทางการเงินของตนเอง การเก็หนุนภายในครอบครัว การเก็หนุนภายในชุมชน/สังคม สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และการมีหลักประกันโดยรัฐ

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ไม่ว่าจะเป็หลักประกันรูปแบบใด ล้วนแต่มีอิทธิพลทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุที่ดีขึ้น ทั้งการมีหลักประกันจากตนเอง โดยผู้ที่ทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ผู้ที่มีหลักประกันสุขภาพ และผู้ที่คิดว่าฐานะทางการเงินของตนเองอยู่ในระดับสุขสบาย มีเงินออม มีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำหลักประกันดังกล่าว สอดคล้องกับสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2556) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การสร้างหลักประกันและการให้ความคุ้มครองทางสังคมเป็นวิธีการจัดการความเสี่ยงและความไม่มั่นคงของมนุษย์ที่สำคัญ ดังนั้นการมีหลักประกันจึงช่วยให้มีการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ นอกจากนี้ ผู้ที่ได้รับเก็หนุนภายในครอบครัว และผู้ที่

ได้รับเกื้อหนุนภายในชุมชน/สังคม มีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ มากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการเกื้อหนุนภายในครอบครัว ชุมชน/สังคม สอดคล้องกับที่ปรีชญา อังคะรัตน (2551) กล่าวไว้ว่า การมีหลักประกันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความมั่นคงในชีวิต และ กัญญา อภิพรชัยสกุล (2552) ยังได้กล่าวอีกว่า ทุกคนควรมีการเตรียมหลักประกันความมั่นคงให้กับตนเอง แต่ผลการศึกษาและวิเคราะห์ในการมีหลักประกันโดยรัฐ กลับพบว่า ผู้ที่มีหลักประกันโดยรัฐมีการเตรียมความพร้อมน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้มีหลักประกันโดยรัฐ

4.5.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านความตระหนักที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ

ตารางที่ 44 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านความรู้การเป็นสังคมสูงอายุ

ความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ทราบ	284	2.16	.96	-1.00	.32
ทราบ	102	2.27	.93		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน จากตารางที่ 44 พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่ต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านการรับรู้ความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ 45 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านความจำเป็นในการเตรียมพร้อม

ความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่จำเป็น	23	2.44	1.12	1.30	.20
จำเป็น	363	2.17	.94		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่รับรู้ถึงความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน จากตารางที่ 45

พบว่า ปฏิเสธ H_1 ยอมรับ H_0 กล่าวคือ ผู้ที่รับรู้ความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุที่ต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านการรับรู้ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ 46 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านเวลาที่เหมาะสม

ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อม	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ตั้งแต่เริ่มทำงาน	301	1	5	2.24	.97
เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	65	1	5	2.09	.88
เมื่อเกษียณไป/เลิกทำงานไปแล้ว	20	1	4	1.70	.80

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	6.04	3.02	3.35	.04
ภายในกลุ่ม	383	345.90	.90		
รวม	385	351.94			

ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อม	ตั้งแต่เริ่มทำงาน	เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	เมื่อเกษียณไป/เลิกทำงานไปแล้ว
ตั้งแต่เริ่มทำงาน	-		
เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	.27	-	
เมื่อเกษียณไป/เลิกทำงานไปแล้ว	.02	.11	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

การรับรู้ถึงระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน จากตาราง พบว่า ปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 กล่าวคือ ผู้ที่มีการรับรู้ถึงระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 (Sig. < .05) โดยผลการศึกษาสอดคล้องกับที่ อีระ สินเดชาธิ์และพรทิพย์ เนติภรณ์กุล (2554) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลควรจะมีการเตรียมตัวสะสมทรัพย์สินในรูปแบบต่างๆ ให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงพอสมควรก่อนการเกษียณ ตั้งแต่ในวัยกลางคนหรือตั้งแต่เริ่มประกอบอาชีพ เพราะการสะสมทรัพย์สินต้องอาศัยเวลานาน ดังนั้น ผู้ที่คิดว่าควรเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจตั้งแต่

เริ่มทำงาน มีระดับการเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินมากกว่าผู้ที่คิดว่าควรเตรียมความพร้อมด้านการเงินเมื่อเริ่มใกล้เกษียณหรือใกล้เลิกทำงาน หรือเมื่อเกษียณอายุไปแล้วหรือเลิกทำงานไปแล้ว ที่ระดับนัยสำคัญ .05 (Sig.<.05)

ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์ในหัวข้อด้านความตระหนัก พบว่า ปัจจัยด้านความตระหนักที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ การรับรู้ถึงระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยผู้ที่รับรู้ว่าจะต้องเตรียมความพร้อมตั้งแต่เริ่มทำงานจะมีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าผู้ที่คิดว่าเตรียมความพร้อมตอนใกล้เกษียณ/ใกล้เลิกทำงาน หรือเกษียณ/เลิกทำงานไปแล้ว ซึ่งผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากรับรู้ถูกต้องว่าควรเตรียมความพร้อมตั้งแต่เริ่มทำงาน จากแนวคิดกระบวนการตระหนักของ Carter V. Good (1973) พบว่า การรับรู้ที่ถูกต้องว่าควรเตรียมความพร้อมตั้งแต่เริ่มทำงาน อยู่ในขั้นของความรู้ความเข้าใจจากการเรียนรู้ แต่พฤติกรรมการแสดงออกโดยการเตรียมความพร้อมซึ่งเป็นการมีหลักประกัน กลับพบว่ามีหลักประกันน้อยหรือไม่มีเลย เช่น มีผู้ที่เก็บออมเงินน้อยกว่าร้อยละ 50 ส่วนผู้ที่เก็บออมก็เก็บได้มีไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในวัยชรา รวมถึงส่วนมากไม่มีการทำบัญชีรายรับ-จ่าย ซึ่งเป็นการวางแผนทางการเงิน อีกทั้งการได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัว ชุมชนและสังคมมีน้อย คิดว่าต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก นอกจากนี้การมีหลักประกันทางสุขภาพแบบสมัครใจมีน้อยมาก และหวังพึ่งพารัฐเป็นหลักประกันหลักเพื่อช่วยเหลือตนเองในยามสูงอายุเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ปัจจัยอื่นๆที่ไม่มีอิทธิพลแต่เป็นข้อสังเกตที่น่าสนใจคือปัจจัยเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆจนได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนมากยังไม่ทราบว่าสังคมผู้สูงอายุคืออะไร สะท้อนได้ถึงความรู้ เมื่อไม่รู้ก็ไม่เกิดความตระหนัก เมื่อไม่ตระหนักก็จะไม่ปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุได้

4.6 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามลักษณะการจ้างงาน

จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านลักษณะการจ้างงานของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 ประเภท คือ งานที่มีนายจ้าง และประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า มีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะเปรียบเทียบการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามลักษณะการจ้างงาน ดังนี้

4.6.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามลักษณะการจ้างงาน

ปัจจัยด้านเพศ

ตารางที่ 47 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านเพศ

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

เพศ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
หญิง	101	2.8	.87	.93	.35
ชาย	92	1.97	.79		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

เพศ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
หญิง	101	2.38	1.04	.48	.63
ชาย	92	2.30	1.06		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 44 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างและผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ เพศที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านอายุ

ตารางที่ 48 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านอายุ

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

อายุ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
18-30 ปี	16	1	3	2.00	.73
31-40 ปี	68	1	4	1.97	.77
41-50 ปี	82	1	4	1.93	.78
ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป	27	1	5	2.48	1.05

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	6.63	2.21	3.31	.02
ภายในกลุ่ม	189	126.24	.67		
รวม	192	132.87			

อายุ	18-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	ตั้งแต่51ปีขึ้นไป
18-30 ปี	-			
31-40 ปี	.90	-		
41-50 ปี	.74	.74	-	
ตั้งแต่51ปีขึ้นไป	.06	.01	.00	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

อายุ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
18-30 ปี	20	1	5	2.75	1.16
31-40 ปี	37	1	5	2.54	1.28
41-50 ปี	76	1	5	2.25	.93
ตั้งแต่51ปีขึ้นไป	60	1	4	2.20	.95

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	6.64	2.21	2.06	.11
ภายในกลุ่ม	189	202.79	1.07		
รวม	192	209.43			

อายุ	18-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	ตั้งแต่51ปีขึ้นไป
18-30 ปี	-			
31-40 ปี	.47	-		
41-50 ปี	.06	.16	-	
ตั้งแต่51ปีขึ้นไป	.04	.12	.78	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่45 ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีอายุที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่มีอายุตั้งแต่51ปีขึ้นไป มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่มีอายุ31-40ปี และ41-50ปี ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีอายุที่แตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

จากลักษณะงานของผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง พบว่า ถึงแม้มีรายได้ไม่น้อยแต่มีความแน่นอนกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ ดังนั้น ยิ่งผู้ที่มีนายจ้างมีอายุมากขึ้น จะมีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจที่มากขึ้น ต่างจากผู้ประกอบอาชีพอิสระซึ่งมีลักษณะงานที่ขึ้นอยู่กับความไม่แน่นอน ทำให้ไม่ว่าจะอยู่ในช่วงอายุใดก็ไม่มีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างกัน

ปัจจัยด้านสถานภาพสมรส

ตารางที่ 49 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านสถานภาพสมรส

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

สถานภาพสมรส	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โสด	54	1	4	2.06	.83
สมรส	101	1	5	2.10	.84
หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต	38	1	4	1.79	.78

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	2.71	1.36	1.99	.14
ภายในกลุ่ม	190	130.16	.69		
รวม	192	132.87			

สถานภาพสมรส	โสด	สมรส	หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต
โสด	-		
สมรส	.76	-	
หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต	.13	.05	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

สถานภาพสมรส	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โสด	27	1	5	2.74	1.02
สมรส	130	1	5	2.32	1.06
หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต	36	1	5	2.14	.93

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	5.87	2.94	2.74	.07
ภายในกลุ่ม	190	203.56	1.07		
รวม	192	209.43			

สถานภาพสมรส	โสด	สมรส	หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต
โสด	-		
สมรส	.05	-	
หย่าร้าง/แยกกันอยู่/คู่สมรสเสียชีวิต	.02	.37	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 46 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านจำนวนบุตร

ตารางที่ 50 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านจำนวนบุตร

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

จำนวนบุตร	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 คน	64	1	5	1.92	.80
2 คน	28	1	4	2.21	.83
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	3	1	3	2.33	1.15

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	1.97	.98	1.46	.24
ภายในกลุ่ม	92	61.99	.67		
รวม	94	63.96			

จำนวนบุตร	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป
1 คน	-		
2 คน	.12	-	
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	.40	.81	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

จำนวนบุตร	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 คน	70	1	5	2.11	1.03
2 คน	56	1	5	2.55	.99
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	5	1	5	2.60	1.82

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	6.41	3.21	2.93	.06
ภายในกลุ่ม	128	140.13	1.10		
รวม	130	146.53			

จำนวนบุตร	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป
1 คน	-		
2 คน	.02	-	
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	.32	.92	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 47 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีจำนวนบุตรแตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านระดับการศึกษา

ตารางที่ 51 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านด้านระดับการศึกษา

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ระดับการศึกษา	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ประถมศึกษา	25	1	5	2.24	1.13
มัธยมศึกษาตอนต้น	71	1	4	1.78	.74
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	81	1	4	2.04	.73
อนุปริญญา/ปวส.	11	1	4	2.64	.81
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	5	3	3	3.00	.00

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	14.48	3.62	5.75	.00
ภายในกลุ่ม	188	118.39	.63		
รวม	192	132.87			

ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ปริญญาตรีขึ้นไป
ประถมศึกษา	-				
มัธยมศึกษาตอนต้น	.01	-			
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	.27	.04	-		
อนุปริญญา/ปวส.	.17	.00	.02	-	
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	.05	.00	.01	.40	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

ระดับการศึกษา	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ประถมศึกษา	51	1	4	2.18	.97
มัธยมศึกษาตอนต้น	62	1	5	2.44	1.03
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	44	1	5	1.96	.94
อนุปริญญา/ปวส.	16	1	5	2.88	.96
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	20	1	5	2.90	1.17

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	19.32	4.83	4.78	.00
ภายในกลุ่ม	188	190.11	1.01		
รวม	192	209.43			

ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ปริญญาตรีขึ้นไป
ประถมศึกษา	-				
มัธยมศึกษาตอนต้น	.18	-			
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	.29	.02	-		
อนุปริญญา/ปวส.	.02	.12	.00	-	
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	.01	.07	.00	.94	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 48 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าผู้อื่น จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า

ปัจจัยด้านภาวะสุขภาพ

ตารางที่ 52 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านภาวะสุขภาพ

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ภาวะสุขภาพ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	159	2.01	.85	-0.71	.48
มี	34	2.12	.77		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

ภาวะสุขภาพ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	144	2.34	1.04	-.04	.97
มี	49	2.35	1.07		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 49 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีภาวะสุขภาพแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยด้านอาชีพเสริม

ตารางที่ 53 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพเสริม

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

อาชีพเสริม	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	166	1.98	.83	-2.09	.04
มี	27	2.33	.78		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

อาชีพเสริม	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	174	2.32	.98	-.75	.47
มี	19	2.58	1.50		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 50 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความแตกต่างกัน โดยผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีอาชีพเสริมแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) ซึ่งผู้ที่มีอาชีพเสริมมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ไม่อาชีพเสริม แต่ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีอาชีพเสริมแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระมีระยะเวลาในการทำงานที่ยาวนาน ไม่ค่อยมีเวลา แต่ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้างยังพอมีเวลาพัก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่มีนายจ้างสามารถประกอบอาชีพเสริมได้

ปัจจัยด้านรายได้

ตารางที่ 54 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านรายได้

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

รายได้ (บาท/เดือน)	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ไม่เกิน9,000	75	1	4	1.76	.79
9,001-12,000	95	1	5	2.00	.73
12,001-15,000	12	1	4	3.00	.85
ตั้งแต่15,001ขึ้นไป	11	2	4	3.00	.45

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	27.19	9.06	16.21	.00
ภายในกลุ่ม	189	105.68	.56		
รวม	192	132.87			

รายได้(บาท/เดือน)	ไม่เกิน9,000	9,001-12,000	12,001-15,000	ตั้งแต่15,001 ขึ้นไป
ไม่เกิน9,000	-			
9,001-12,000	.04	-		
12,001-15,000	.00	.00	-	
ตั้งแต่15,001ขึ้นไป	.00	.00	1.00	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

รายได้ (บาท/เดือน)	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ไม่เกิน9,000	15	1	4	2.07	.80
9,001-12,000	31	1	4	2.10	1.04
12,001-15,000	31	1	5	2.07	1.00
ตั้งแต่15,001ขึ้นไป	116	1	5	2.52	1.06

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	8.95	2.98	2.81	.04
ภายในกลุ่ม	189	200.48	1.06		
รวม	192	209.43			

รายได้ (บาท/เดือน)	ไม่เกิน9,000	9,001-12,000	12,001-15,000	ตั้งแต่15,001 ขึ้นไป
ไม่เกิน9,000	-			
9,001-12,000	.93	-		
12,001-15,000	1.00	.90	-	
ตั้งแต่15,001ขึ้นไป	.11	.05	.03	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่51 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีรายได้ทั้งหมดแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญที่.05 ($P < .05$) โดยผู้ที่มีรายได้ทั้งหมดตั้งแต่15,001บาทขึ้นไป มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน9,000 และ9,001-12,000บาทต่อเดือน

ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีรายได้ทั้งหมดแตกต่างกันจะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญที่.05 ($P < .05$) โดยผู้ที่มีรายได้ทั้งหมดตั้งแต่15,001บาทขึ้นไป มีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่มีรายได้12,001-15,000บาทต่อเดือน

ปัจจัยด้านหนี้สิน

ตารางที่ 55 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านหนี้สิน

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

หนี้สิน	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	131	2.08	.81	1.23	.22
มี	62	1.92	.87		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

หนี้สิน	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	126	2.43	1.05	1.59	.11
มี	67	2.18	1.01		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 53 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือผู้ที่มีหนี้สินที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยด้านประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ

ตารางที่ 56 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	120	2.03	.81	-.019	.99
มี	73	2.73	.87		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

ประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	127	2.39	1.09	.95	.34
มี	66	2.24	.95		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 54 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุแตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยด้านการมีบทบาทภายในชุมชน

ตารางที่ 57 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีบทบาทภายในชุมชน
ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

การมีบทบาทภายในชุมชน	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	187	2.02	.84	-.42	.68
มี	6	2.17	.75		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

การมีบทบาทภายในชุมชน	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	185	2.34	1.05	-.09	.93
มี	8	2.38	.92		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 55 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือผู้ที่มีบทบาทภายในชุมชนแตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินที่ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามลักษณะการจ้างงาน พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพเสริม รายได้ ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง ได้แก่ ระดับการศึกษา และรายได้

4.6.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการมีหลักประกันที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านการเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามลักษณะการจ้างงาน

1) หลักประกันจากตนเอง

ปัจจัยด้านการออมเงิน

ตารางที่ 58 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการออมเงิน

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

การออม	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
มีการออม	108	2.21	.83	3.63	.00
ไม่ได้ออม	85	1.79	.77		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

การออม	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
มีการออม	75	2.93	.95	7.01	.00
ไม่ได้ออม	118	1.97	.92		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 52 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือผู้ที่มีการออมเงินแตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.05 ($P < .05$) โดยผู้ที่ออมเงินมีระดับการเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ออม

ปัจจัยด้านการทำบัญชีรายรับ-จ่าย

ตารางที่ 59 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการทำบัญชีรายรับ-จ่าย
ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

การทำบัญชีรายรับ-จ่าย	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ทำ	180	1.97	.811	-3.81	.00
ทำ	13	2.85	.69		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

การทำบัญชีรายรับ-จ่าย	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ทำ	175	2.25	1.01	-3.89	.00
ทำ	18	3.22	1.00		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 56 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือผู้ที่มีการทำบัญชีรายรับ-จ่ายแตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่มีการทำบัญชีรายรับ-จ่าย จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำบัญชีรายรับ-จ่าย

ปัจจัยด้านการมีหลักประกันทางสุขภาพ

ตารางที่ 60 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการมีหลักประกันทางสุขภาพ
ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

การมีหลักประกันทางสุขภาพ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	7	3.00	.82	-3.23	.00
มี	186	1.99	.58		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

การมีหลักประกันทางสุขภาพ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่มี	26	2.28	1.05	-2.27	.03
มี	167	2.77	.95		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 57 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือผู้ที่มีหลักประกันทางสุขภาพแตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีหลักประกันทางสุขภาพเป็นผู้ที่ระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีหลักประกันทางสุขภาพ

ปัจจัยด้านฐานะทางการเงินของตนเอง

ตารางที่ 61 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านฐานะทางการเงินของตนเอง

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ฐานะทางการเงินของตนเอง	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	42	1	3	1.50	.71
มีเงินใช้เดือนชนเดือน ถ้าฉุกเฉินก็มีไม่พอ	104	1	4	1.91	.67
มีเงินพอใช้และมีเงินสำรอง	43	1	4	2.65	.72
สุขสบายมีเงินออม	4	3	5	3.75	.96

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	41.63	13.88	28.75	.00
ภายในกลุ่ม	189	91.24	.48		
รวม	192	132.87			

ฐานะทางการเงินของตนเอง	เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	มีเงินใช้เดือนชน เดือนฉุกเฉินก็มีไม่พอ	มีเงินพอใช้ มีเงินสำรอง	สุขสบาย มีเงินออม
เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	-			
มีเงินใช้เดือนชนเดือนฉุกเฉินก็มีไม่พอ	.00	-		
มีเงินพอใช้และมีเงินสำรอง	.00	.00	-	
สุขสบายมีเงินออม	.00	.00	.00	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

ฐานะทางการเงินของตนเอง	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน
เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	41	1	5	1.71	.96
มีเงินใช้เดือนชนเดือน ถ้าฉุกเฉินก็มีไม่พอ	88	1	5	2.07	.84
มีเงินพอใช้และมีเงินสำรอง	56	1	5	3.11	.85
สุขสบายมีเงินออม	8	1	4	3.25	1.17

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	3	62.49	20.83	26.80	.00
ภายในกลุ่ม	189	146.94	.78		
รวม	192	209.43			

ฐานะทางการเงินของตนเอง	เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	มีเงินใช้เดือนชน เดือนฉุกเฉินก็มีไม่พอ	มีเงินพอใช้ มีเงินสำรอง	สุขสบาย มีเงินออม
เงินไม่พอใช้ อาจกู้หนี้ยืมสิน	-			
มีเงินใช้เดือนชนเดือนถ้าฉุกเฉินก็มีไม่พอ	.03	-		
มีเงินพอใช้และมีเงินสำรอง	.00	.00	-	
สุขสบายมีเงินออม	.00	.00	.67	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 58 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีฐานะทางการเงินของตนเองที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน โดยผู้ที่คิดว่าสุขสบายมีเงินออม จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่มีระดับความพร้อมน้อยกว่า

2) การเกื้อหนุนภายในครอบครัว

ปัจจัยด้านระดับความพร้อมจากการเกื้อหนุนภายในครอบครัว

ตารางที่ 62 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการเกื้อหนุนภายในครอบครัว
ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

การเกื้อหนุนภายในครอบครัว	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ไม่สามารถพึ่งผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	134	1	4	1.82	.75
พอพึ่งพาญาติ/ครอบครัวได้บ้าง	52	1	4	2.35	.71
ครอบครัวดูแลส่งเงินให้สม่ำเสมอ	7	3	5	3.57	.79

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	27.69	13.84	25.01	.00
ภายในกลุ่ม	190	105.19	.55		
รวม	192	132.88			

การเกื้อหนุนภายในครอบครัว	ไม่สามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	พอพึ่งญาติ/ครอบครัวได้บ้าง	ครอบครัวดูแลส่งเงินให้สม่ำเสมอ
ไม่สามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	-		
พอพึ่งพาญาติ/ครอบครัวได้บ้าง	.00	-	
ญาติ/ครอบครัวดูแลส่งเงินให้สม่ำเสมอ	.00	.00	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

การเกื้อหนุนภายในครอบครัว	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ไม่สามารถพึ่งผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	52	1	5	2.29	1.07
พอพึ่งพาญาติ/ครอบครัวได้บ้าง	131	1	5	2.28	.99
ครอบครัวดูแลส่งเงินให้สม่ำเสมอ	10	2	5	3.50	.97

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	14.15	7.08	6.88	.00
ภายในกลุ่ม	190	195.28	1.03		
รวม	192	209.43			

การเกื้อหนุนภายในครอบครัว	ไม่สามารถพึ่งผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	พอพึ่งญาติ/ ครอบครัวได้บ้าง	ครอบครัวดูแลส่ง เงินให้สม่ำเสมอ
ไม่สามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ พึ่งตนเองเป็นหลัก	-		
พอพึ่งพาญาติ/ครอบครัวได้บ้าง	.94	-	
ญาติ/ครอบครัวดูแลส่งเงินให้ใช้สม่ำเสมอ	.00	.00	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตาราง 59 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับความพร้อมจากการเกื้อหนุนภายในครอบครัวที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$) โดยผู้ที่มีญาติครอบครัวดูแลส่งเงินให้ใช้สม่ำเสมอ จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่พอพึ่งพาญาติ/ครอบครัวได้บ้าง และไม่สามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก

3) การเกื้อหนุนภายในชุมชน/สังคม

ปัจจัยด้านระดับความพร้อมจากการเกื้อหนุนภายในชุมชน/สังคม

ตารางที่ 63 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมการเกื้อหนุนในชุมชน/สังคม
ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

การเกื้อหนุนภายในชุมชน/สังคม	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
เพื่อน ชุมชน นายจ้าง ไม่สามารถพึ่งพาได้	73	1.78	.79	-3.27	.00
มีเพื่อนให้คำแนะนำ มีการช่วยเหลือจาก นายจ้าง/สมาชิกชุมชน	120	2.18	.83		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

การเก็หนุณภายในชุมชน/สังคม	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
เพื่อน ชุมชน นายจ้าง ไม่สามารถพึ่งพาได้	96	2.21	1.06	-1.78	.08
มีเพื่อนให้คำแนะนำ/ช่วยเหลือจาก นายจ้าง/สมาชิกชุมชน	97	2.47	1.02		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่60 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความแตกต่างกัน

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีระดับความพร้อมจากการเก็หนุณภายในชุมชนหรือสังคมที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.05 ($P<.05$) โดยผู้ที่มีเพื่อนให้คำแนะนำ มีการช่วยเหลือจากนายจ้าง/สมาชิกชุมชน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ไม่สามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ แต่ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีระดับความพร้อมจากการเก็หนุณภายในชุมชนหรือสังคมที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.05 ($P<.05$) สะท้อนถึงการที่ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ มีลักษณะการทำงานที่ยาวนานเกือบทั้งวัน จึงไม่มีเวลาในการปฏิสัมพันธ์หรือทราบข่าวสารเกี่ยวกับกับชุมชนหรือสังคมมากนัก ส่วนผู้ที่มีนายจ้างพบว่ามีกรรวมกลุ่มกันหลวมๆมักเป็นเพื่อนละแวกบ้าน หรือคนท้องถิ่นเดียวกัน (สมบุญ ยมนา และคณะ, 2549)

4) หลักประกันโดยรัฐ

การใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ตารางที่ 64 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมการใช้หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปที่มีนายจ้าง

การใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ใช้	12	2.92	.51	3.98	.00
ใช้	181	1.97	.82		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

การใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ใช้	32	2.72	.96	2.26	.03
ใช้	161	2.27	1.05		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 61 พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีการใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.05 ($P < .05$) โดยผู้ที่ไม่ใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า สอดคล้องกับงานของ... ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การใช้สิทธิบริการขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่ทุกคนจะได้รับอยู่แล้ว แต่การที่คนมีหลักประกันทางสุขภาพในรูปแบบอื่นๆที่นอกเหนือจากสิทธิบริการขั้นพื้นฐาน จะช่วยให้เกิดความมั่นคงของมนุษย์มากยิ่งขึ้น

ปัจจัยด้านการได้รับหลักประกันโดยรัฐ

ตารางที่ 65 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านการได้รับหลักประกันโดยรัฐ

ผู้ที่ประกอบอาชีพทำงานที่มีนายจ้าง

หลักประกันโดยรัฐ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ได้รับความช่วยเหลือ/เข้าไม่ถึงสิทธิต่างๆของรัฐ	24	2.13	1.03	.51	.61
ได้รับการช่วยเหลือ หรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ	169	2.01	.80		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

หลักประกันโดยรัฐ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ได้รับความช่วยเหลือ/เข้าไม่ถึงสิทธิต่างๆของรัฐ	42	2.88	.97	3.92	.00
ได้รับการช่วยเหลือ หรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ	151	2.19	1.02		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 62 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความแตกต่างกัน

ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีระดับความพร้อมจากการมีหลักประกันโดยรัฐ ที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.

05 ($P < .05$) แต่ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง พบว่า ผู้ที่มีระดับความพร้อมจากการมีหลักประกันโดยรัฐที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.05 ($P < .05$) โดยผู้ที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ หรือไม่สามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินมากกว่าผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือ หรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ แสดงถึงผู้ที่มีนายจ้างได้รับความช่วยเหลือจากนายจ้าง ปัจจัยจากการมีหลักประกันโดยรัฐจึงไม่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานรับใช้ในบ้าน ซึ่งนายจ้างมักพาไปพบแพทย์และจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้เมื่อเจ็บป่วย (ธวัชชัย มุสิตัง, 2552)

จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการมีหลักประกันที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามลักษณะการจ้างงาน พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง ได้แก่ การออมเงิน การทำบัญชีรายรับ-จ่าย การมีหลักประกันทางสุขภาพ ฐานะทางการเงินของตนเอง การเก็หนุณภายในครอบครัว การเก็หนุณภายในชุมชน/สังคม การใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง ได้แก่ การออมเงิน การทำบัญชีรายรับ-จ่าย การมีหลักประกันทางสุขภาพ ฐานะทางการเงินของตนเอง การเก็หนุณภายในครอบครัว การใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หลักประกันโดยรัฐ

4.6.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านความตระหนักที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามลักษณะการจ้างงาน

ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ

ตารางที่ 66 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านความรู้เกี่ยวกับสังคมสูงอายุ ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

สังคมไทยในอนาคตเป็นสังคมผู้สูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ทราบ	135	1.96	.83	-1.80	.07
ทราบ	58	2.19	.83		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ $< .05$

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

สังคมไทยในอนาคตเป็นสังคมผู้สูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่ทราบ	149	2.34	1.04	-.16	.88
ทราบ	44	2.36	1.06		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 63 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านการรับรู้ความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ 67 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านความจำเป็นในการเตรียมพร้อมผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่จำเป็น	15	2.27	.80	1.17	.24
จำเป็น	178	2.01	.83		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

ความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	จำนวน	\bar{x}	S.D.	t	P
ไม่จำเป็น	8	2.75	1.58	1.13	.26
จำเป็น	185	2.32	1.02		

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 64 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่รับรู้ความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ.05 ($P < .05$)

ปัจจัยด้านการรับรู้ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ 68 การเปรียบเทียบปัจจัยการเตรียมความพร้อมด้านระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อม
ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง

ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อม	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ตั้งแต่เริ่มทำงาน	142	1	5	2.05	.83
เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	35	1	4	2.09	.82
เมื่อเกษียณไป/เลิกทำงานไปแล้ว	16	1	4	1.68	.87

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	2.04	1.02	1.48	.23
ภายในกลุ่ม	190	130.84	.69		
รวม	192	132.88			

ระยะเวลาที่ควร เตรียมความพร้อม	ตั้งแต่เริ่ม ทำงาน	เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/ เลิกทำงาน	เมื่อเกษียณไป/ เลิกทำงานไปแล้ว
ตั้งแต่เริ่มทำงาน	-		
เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	.82	-	
เมื่อเกษียณไป/เลิกทำงานไปแล้ว	.10	.11	-

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง

ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อม	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ตั้งแต่เริ่มทำงาน	159	1	5	2.40	1.06
เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	30	1	5	2.10	.96
เมื่อเกษียณไป/เลิกทำงานไปแล้ว	4	1	2	1.75	1.75

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	2	3.74	1.87	1.73	.18
ภายในกลุ่ม	190	205.69	1.08		

รวม	192	209.43		
ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อม	ตั้งแต่เริ่มทำงาน	เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	เมื่อเกษียณไป/เลิกทำงานไปแล้ว	
ตั้งแต่เริ่มทำงาน	-			
เมื่อเริ่มใกล้เกษียณ/เลิกทำงาน	.15	-		
เมื่อเกษียณไป/เลิกทำงานไปแล้ว	.22	.53	-	

P หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < .05

จากตารางที่ 65 พบว่า ผู้ที่ทำงานที่มีนายจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีนายจ้าง มีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีการรับรู้ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างกัน จะมีระดับการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ($P < .05$)

จากผลการวิเคราะห์จึงพบว่า ปัจจัยด้านความตระหนักไม่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามลักษณะการจ้างงาน

นอกจากนี้ จากการเก็บข้อมูลของแรงงานนอกระบบทั้งหมด 386 คน ได้มีคำถามปลายเปิดเพื่อให้แรงงานนอกระบบได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งขความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากแรงงานนอกระบบ มีดังนี้

4.7 ข้อเสนอแนะจากแรงงานนอกระบบ

ในด้านรัฐ กลุ่มแรงงานนอกระบบมีความต้องการให้ช่วยเหลือเกี่ยวกับสวัสดิการต่างๆ และต้องการให้มีความเท่าเทียมกัน เช่น การช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล และการได้รับการรักษาอย่างเท่าเทียมกันทุกสิทธิ การช่วยเหลือค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน รวมทั้งมีความต้องการให้เพิ่มค่าแรง เพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้มากขึ้น ลดค่าครองชีพ รวมทั้งมีการเสนอแนะว่า ภาษีที่รัฐเก็บไปควรให้เงินคืนแก่ประชาชนตอนเกษียณอย่างเพียงพอ นอกจากนี้หากรัฐให้จัดตั้งกองทุนให้กู้ยืมเงิน โดยไม่เสียดอกเบี้ย หรือเสียน้อยกว่าแหล่งอื่น จะช่วยให้กลุ่มแรงงานนอกระบบเหล่านี้ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ ซึ่งมีดอกเบี้ยสูง นอกจากนี้ยังอยากให้รัฐส่งเสริมเรื่องการออมให้มากขึ้น และส่งเสริมอาชีพ หางานอาชีพเสริมให้ประชาชน เพื่อที่จะได้มีรายได้จากหลายทางมากขึ้น

ด้านชุมชนหรือสังคม กลุ่มแรงงานนอกระบบคิดว่าชุมชนควรกระจายข่าว และประชาสัมพันธ์สิทธิประโยชน์ต่างๆแก่คนในชุมชนได้รับทราบอย่างรวดเร็วและทั่วถึง นอกจากนี้ ใน

บางโอกาสชุมชนอาจมีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ มีประธานชุมชนดูแลสมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึง สม่่าเสมอ และเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังเสนออีกว่าอยากให้ชุมชนจัดตั้งกองทุนกู้ยืมในชุมชน

ด้านครอบครัวหือตนเอง กลุ่มแรงงานนอกระบบคิดว่าต้องพึ่งตนเองเป็นหลัก ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักอดออม ประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่ม และครอบครัวมีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันได้ ลูกหลานดูแลเอาใจใส่และเลี้ยงดูผู้สูงอายุ

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษา “การเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ความตระหนักต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ และนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะให้แก่แรงงานนอกระบบเพื่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ สามารถสรุปได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ภาพรวมของแรงงานนอกระบบยังไม่มี ความมั่นคงในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ แรงงานนอกระบบยังไม่มี การออม โดยเป็นผลมาจาก การมีรายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย และขาดความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันทั้งสองกลุ่มตามลักษณะการจ้างงาน ทั้งนี้มีประเด็นสำคัญสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีหลักประกันต่างๆ ระดับการศึกษา รายได้ การรับรู้ระยะเวลาที่ควรเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ส่วนปัจจัยด้านจำนวนบุตร เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ทั้งนี้ ด้วยลักษณะงานมักไม่ต้องใช้ความรู้หรือทักษะมากนัก จึงได้รับค่าตอบแทนน้อย เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่มีการออมเงิน รวมทั้งมีการค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากต้องดูแลคนในครอบครัวจำนวนมาก โดยเฉพาะจำนวนบุตรมีความสัมพันธ์ทางลบกับการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระจำเป็นต้องมีทุนในการทำงาน เช่น ต้นทุนในการลงทุนค้าขาย ค่าเช่าที่ ค่าผ่อนรถรับจ้าง และลักษณะอาชีพของแรงงานนอกระบบมีระยะเวลาในการทำงานยาวนาน ส่งผลต่อปัญหาสุขภาพและอุบัติเหตุ ทำให้กลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีโรคประจำตัวที่ต้องรักษา และมีหนี้สินที่ต้องใช้คืนอีกด้วย ส่งผลให้แรงงานนอกระบบ ต้องแบกรับภาระดังกล่าวเป็นอย่างมาก อีกทั้งส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพเสริม กลุ่มตัวอย่างจึงมีรายรับจากการประกอบอาชีพหลักเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทำให้รายรับไม่สมดุลกับรายจ่าย

นอกจากการไม่มีเงินออมซึ่งแสดงถึงความไม่พร้อมของตนเองแล้ว ยังพบอีกว่าหลักประกันจากการเก็หนุ่ในกรอบครัว และชุมชนหรือสังคม มีไม่มากนัก มักคิดว่าตนเองพอพึ่งพาครอบครัวข้างได้บ้างในบางครั้ง แสดงถึงความไม่แน่นอนของการมีหลักประกันในอนาคต โดยกลุ่มแรงงานนอกระบบให้ความสำคัญกับหลักประกันโดยรัฐเป็นอย่างมาก ทั้งเรื่องเศรษฐกิจและสุขภาพ ส่วนมากคิดว่าตนเองจะได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าถึงสิทธิต่างๆของรัฐ และเกือบทั้งหมดมีหลักประกันทางสุขภาพ โดยเป็นหลักประกันถ้วนหน้าซึ่งเป็นบริการขั้นพื้นฐานของรัฐเท่านั้น มีส่วนน้อยที่ทำหลักประกันในรูปแบบสมัครใจ แสดงถึงความหวังที่จะให้รัฐช่วยเหลือตนเองยามเข้าสู่วัยสูงอายุมากที่สุด ดังนั้น การที่กลุ่มตัวอย่างไม่มีหลักประกันต่างๆเหล่านี้หรือมีแต่ไม่มากนัก สะท้อนถึงแรงงานนอกระบบไม่มีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ส่งผลให้ไม่มี ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ

สำหรับแรงงานนอกระบบที่ทำงานที่มีนายจ้าง มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ คือ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพเสริม รายได้ และการมีหลักประกันรูปแบบต่างๆ แต่ไม่รวมหลักประกันจากรัฐ เนื่องจากส่วนหนึ่งมีนายจ้างคอยช่วยเหลือ พาไปพบแพทย์และจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้ยามเจ็บป่วยโดยเฉพาะผู้ที่ทำงานรับใช้ในบ้าน (สมบุญ ยมนา และคณะ, 2549) หลักประกันจากรัฐจึงไม่ใช่ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงงานนอกระบบในกลุ่มนี้ ส่วนแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ คือ ระดับการศึกษา รายได้ และหลักประกันรูปแบบต่างๆ แต่ไม่รวมการเก็หนุ่ในชุมชนหรือสังคม เนื่องจาก แรงงานนอกระบบไม่มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ(ชัชชัย มุสิตัง, 2552) และลักษณะงานที่ต้องทำงานระยะเวลา ยาวนาน จึงไม่มีการปฏิสัมพันธ์หรือรับรู้ข่าวสารของชุมชนหรือสังคม ดังนั้น แรงงานนอกระบบทั้งสองกลุ่มตามลักษณะการจ้างงาน มีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ คล้ายคลึงกัน มีปัจจัยที่แตกต่างเล็กน้อย โดยผู้ที่มีนายจ้างมีลักษณะงานที่พอมีเวลว่างมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ จึงสามารถประกอบอาชีพเสริมได้และมีรายได้ที่แน่นอนกว่า ทำให้เมื่ออายุมากขึ้นจึงมีการเตรียมความพร้อมทางเศรษฐกิจมากขึ้น

5.1.2 ความตระหนักต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ความตระหนักของแรงงานนอกระบบต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ทั้งภาพรวมและจากทั้งสองลักษณะการจ้างงาน จากสรุปได้ว่า ภายใต้กระบวนการตระหนักของGood แรงงานนอกระบบมีความตระหนักในขั้นของการรับรู้ระดับปานกลางเท่านั้น (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ3.35) โดยระบุว่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ และต้องเตรียมความพร้อมตั้งแต่เริ่มทำงาน สะท้อนถึงการรับรู้ของแรงงานนอกระบบที่ทราบ

ว่าการเตรียมความพร้อมเป็นสิ่งที่ดีและควรทำ แต่ทว่า ยังไม่มีพฤติกรรมในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ ร้อยละ 90 ไม่มีเงินออมที่เพียงพอในวัยสูงอายุและไม่ได้ทำบัญชีรายรับ-จ่าย เกือบทั้งหมดไม่มีหลักประกันสุขภาพแบบสมัครใจ จำนวนครึ่งหนึ่งไม่มีหลักประกันทางครอบครัว ชุมชนหรือสังคม

ดังนั้นสรุปได้ว่า แรงงานนอกระบบ*ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ* โดยเฉพาะในการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงของมนุษย์ ที่มนุษย์ทุกคนจะต้องปราศจากความขาดแคลน หมายถึงการที่แรงงานนอกระบบต้องมีความมั่นคงในอนาคต และสามารถมีกินมีใช้ได้อย่างไม่ลำบาก เมื่อแรงงานนอกระบบไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในอนาคตของสังคมไทยจะประสบกับความลำบาก รัฐเป็นที่พึ่งหลัก จึงต้องแบกรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบจำนวนมาก ดังนั้น ทั้งรัฐและตัวของแรงงานนอกระบบเอง จึงควรเร่งเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2 ข้อเสนอแนะในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

จากผลการศึกษาทั้งหมด มีข้อเสนอแนะต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในการเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยเฉพาะบทบาทของภาครัฐ ดังนี้

- ยกระดับการศึกษา จัดสวัสดิการค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรของแรงงานนอกระบบ เพื่อช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายให้แรงงานนอกระบบมีรายรับสมดุลกับรายจ่าย และในแง่ของการเพิ่มโอกาสในการมีอาชีพที่มั่นคงและมีค่าตอบแทนที่สูงขึ้น ประกอบกับการยกระดับฐานรายได้ให้แก่แรงงานนอกระบบ และควรสนับสนุนการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน การสร้างอาชีพเสริมที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละบุคคล พร้อมทั้งสนับสนุนเงินทุน หรือเพิ่มช่องทางในการกู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำเพื่อนำมาประกอบอาชีพ และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น

- เพิ่มช่องทางหรือโอกาสในการเข้าถึงหลักประกันของรัฐให้มากขึ้น เช่น สนับสนุนการออมผ่านกองทุนการออมแห่งชาติ กองทุนประกันสังคมมาตรา 40 ที่เปิดช่องทางให้ผู้ที่มีรายได้น้อยได้มีการออมเพื่อวัยสูงอายุ โดยเพิ่มเงินสมทบเพื่อสร้างแรงจูงใจ รวมทั้งสนับสนุนเงินทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนภายในชุมชน เช่น สหกรณ์ชุมชน กองทุนหมู่บ้าน และจัดกิจกรรมภายในชุมชนตามโอกาส เพื่อให้มีการพูดคุยและช่วยเหลือกันภายในชุมชน

- ตรวจสอบหรือติดตามผลของสัญญาการจ้างงาน ต้องเป็นสัญญาที่เป็นธรรม ไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ

- สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มภายในชุมชนหรือกลุ่มอาชีพเป็นภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่ม สามารถแลกเปลี่ยนทัศนะ ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบ

- สนับสนุนให้ลดหย่อนค่าใช้จ่ายหรือได้รับเงินคืน เมื่อดูแลบิดามารดาที่เป็นผู้สูงอายุ คล้ายคลึงกับการลดหย่อนภาษีของแรงงานในระบบ เพื่อสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมบทบาทสำคัญของครอบครัว

- ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ความรู้เรื่องการเงิน (financial literacy) เพื่อให้ประชาชนเกิดการรับรู้และกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติ เพื่อเพิ่มความรู้ตระหนักให้แก่ประชาชน และเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะโดยแบ่งตามลักษณะการจ้างงานของทั้งสองกลุ่ม ดังนี้

5.2.1 ผู้ที่ทำงานรับจ้างที่มีนายจ้าง

- นายจ้างมีโอกาส่งเสริมในด้านสวัสดิการให้แก่ผู้ทำงานรับใช้ในบ้าน นายจ้างสามารถช่วยรับภาระในการดูแลสวัสดิการแก่ลูกจ้างได้บ้าง โดยสอดคล้องกับกฎหมายแรงงาน เช่น วันหยุดที่เหมาะสม มีชั่วโมงการทำงานตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด มีค่าล่วงเวลาหากให้ลูกจ้างทำงานเกินเวลางาน ช่วยออกค่ารักษาพยาบาลตามความเหมาะสม เป็นต้น

- นายจ้างส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ลูกจ้างเข้าร่วมระบบประกันสังคมของภาครัฐ เช่น กองทุนการออมแห่งชาติ ประกันสังคมมาตรา 40 ซึ่งเป็นอีกช่องทางในการช่วยเหลือลูกจ้างในการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจในการเข้าสู่วัยสูงอายุ

5.2.2 ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระทั่วไปที่ไม่มีนายจ้าง

- ปรับต้นทุนการประกอบอาชีพให้น้อยลง เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้ประกอบอาชีพอิสระ เกิดความสมดุลทางรายรับและรายจ่าย และสามารถเหลือเป็นเงินออมได้ เช่น จัดตั้งแหล่งเงินกู้ที่มีดอกเบี้ยต่ำ หรือไม่มีดอกเบี้ย โดยปรับเงื่อนไขให้เอื้อต่อลักษณะการทำงานและรายได้ของแรงงานนอกระบบ เพื่อให้ผู้ประกอบอาชีพอิสระมีเงินทุน นำไปต่อยอดและพัฒนาให้เกิดความมั่นคงในอาชีพและรายได้

- สร้างหลักประกันสุขภาพหรืออุบัติเหตุให้แก่แรงงานนอกระบบ โดยเฉพาะผู้ประกอบอาชีพอิสระ มีเงื่อนไขที่เอื้อให้แรงงานนอกระบบสามารถร่วมเข้าหลักประกันได้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายเมื่อเกิดอุบัติเหตุและได้รับค่าตอบแทนในขณะที่ตนเองต้องหยุดงานเพื่อพักผ่อนร่างกาย

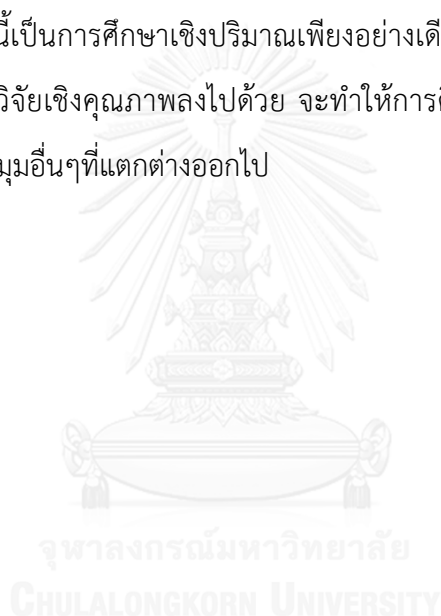
- จัดสถานที่ในการค้าขายที่ถูกกฎหมาย และประชาสัมพันธ์แหล่งที่จัดให้ประชาชนเข้าไปร่วมซื้อเพื่อให้เกิดเป็นแหล่งค้าขายที่นิยม

5.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- การศึกษาค้างนี้ ศึกษาแรงงานนอกระบบเพียง 2 กลุ่มเท่านั้น ผู้ศึกษาคิดว่า หากศึกษากลุ่มตัวอย่างเฉพาะแต่ละอาชีพ จะสามารถได้รายละเอียดของแรงงานนอกระบบที่มากขึ้น เนื่องจากมีผู้ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับอาชีพต่างๆของแรงงานนอกระบบน้อยและเป็นข้อมูลที่เก่าแล้ว หากผู้ที่สนใจศึกษาจะก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้ศึกษาเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบต่อไป

- การศึกษาค้างนี้ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุเฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้น หากสนใจศึกษาต่ออาจศึกษาการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านอื่นๆ เช่น ด้านสังคม ด้านสุขภาพ เพื่อให้เห็นการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยชราอย่างรอบด้าน

- การศึกษาค้างนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว หากการศึกษาค้างต่อไป มีการเก็บข้อมูลในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพลงไปด้วย จะทำให้การศึกษามีความลึก และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และอาจสะท้อนแง่มุมอื่นๆที่แตกต่างออกไป

รายการอ้างอิง

- Alkire, S. (2003). A Conceptual Framework for Human Security. Retrieve from:
[http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.580.2805&rep=rep1
&type=pdf](http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.580.2805&rep=rep1&type=pdf)
- Commission on human security. (2003). *Human security now*. Retrieve from: New York:
http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/chs_final_report_-_english.pdf
- Ogata, S. (1998). Inclusion or Exclusion: Social Development Challenges For Asia and Europe. Retrieve from:
<http://www.unhcr.org/admin/hcspeeches/3ae68fcd54/statement-mrs-sadako-ogata-united-nations-high-commissioner-refugees-asian.html>
- Shahrbanou Tadjbakhsh และ Anuradha M. Chenoy. (2006). *Human security : concepts and implications* London and Newyork: Routledge Taylor & Francis Group.
- UNITED NATIONS. (2005). Human Security For All. Retrieve from:
<http://www.un.org/humansecurity/about-human-security/human-security-all>
- กระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์. (2546). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546. แหล่งที่มา
http://www.dop.go.th/upload/regulation/regulation_th_20160807154501_1.pdf.
- กระทรวงแรงงาน. (ม.ป.ป.). ใช้งานไปทำที่บ้าน. แหล่งที่มา
http://www.mol.go.th/employee/job_home
- กระทรวงแรงงานและสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2555). แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบ พ.ศ.2555-2559. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- กระทรวงแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2558). กระทรวงแรงงาน จับมือไตรภาคีระหว่างประเทศ ยกระดับแรงงานนอกระบบ. แหล่งที่มา
http://ftp.labour.go.th/th%20/index.php?option=com_content&view=article&id=24835:2558-03-02-04-03-25&catid=1:2011-03-31-03-24-26&Itemid=88

- กัญญา อภิพรชัยสกุล. (2552). หลักประกันด้านเศรษฐกิจเพื่อวัยสูงอายุ : ศึกษากลุ่มประชากรอายุ 40-59 ปี จังหวัดกาญจนบุรี (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหิดล
- กุศล สุนทรธาดา. (2550). ความหลากหลาย สุขภาวะ และหลักประกันของแรงงานนอกระบบใน กทม. ประชากรและสังคม. แหล่งที่มา <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/Conferencelll/Articles/Article06.htm>
- คทาวุธ ชุนสูงเนิน. (2554). อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 177 ว่าด้วยงานที่รับไปทำที่บ้าน : ศึกษาการเข้าเป็นภาคีของประเทศไทยและผลกระทบทางกฎหมายเกี่ยวกับการรับงานไปทำที่บ้าน. (ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
- ชนิกานต์ นุ่มบัว. (2555). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ใช้แรงงานนอกระบบกรณีศึกษาเฉพาะกรณี แรงงานทำงานบ้านในประเทศไทย. (ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยรังสิต
- ณคร วัฒนชีวินปกรณ์. (2541). การศึกษาสภาพที่อยู่อาศัยปัจจุบันของผู้ขั้บรณยน์รับจ้าง และสามล้อรับจ้างในเขตกรุงเทพมหานคร. (ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2558, 17 ม.ค. 59). วางแผนเกษียณ. แหล่งที่มา https://www.set.or.th/education/th/start/start_start_3_5.pdf
- ธนวัฒน์ รื่นวงศ์. (2552). สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัชชัย มุสิตัง. (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสมัครเข้ารับการคุ้มครองประกันสังคมของแรงงานนอกระบบ : ศึกษากรณีกลุ่มแม่ค้าพ่อค้ารายย่อย. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระ สิ้นเดชารักษ์และ พรทิพย์ เนติภารัตนกุล. (2554). ความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทย. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- บรรลุ ศิริพานิช และคณะ. (2550). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2550. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2526). ทศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประภาส บุญยนิติ. (2536). ความตระหนักในการกำหนด และนำแผนพัฒนาอำเภอมานำปฏิบัติของนายอำเภอ. (ปริญญามหาบัณฑิต ภาคนิพนธ์), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ปรีชญา อังคะรัตนา. (2551). การเตรียมการด้านเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของประชากรในพื้นที่
 ใฝ่ระวังทางประชากรกาญจนบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปัญญา ชูเลิศ. (2551). การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของเกษตรกรในพื้นที่
 ใฝ่ระวังทางประชากรกาญจนบุรี (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหิดล
- แผนงานติดตามสถานการณ์ความเป็นธรรมด้านสุขภาพ. (2556). ทิศทางแรงงานนอกระบบ: การ
 วิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจแรงงานนอกระบบสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2548-2554.
 นนทบุรี: เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์ จำกัด.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (ม.ป.ป.). สังคมผู้สูงอายุ : นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ. แหล่งที่มา
<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>
- มัลลิกา มัติโก และคณะ. (2542). ร่มโพธิ์ร่มไทร : สถานภาพและบทบาทในสังคมผู้สูงอายุ พื้นที่ศึกษา
 ในเขตภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: ศุภานิชการพิมพ์.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย(มส.ผส.). (2558). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2557.
 กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- วิทยากร เชียงกุล. (2546). การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่ม
 ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะ
 เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมลพรรณ อาภาเวทและ ฉันทนา ปาปัดถา. (2554). ความตระหนัก ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม
 ต่อปัญหาสภาวะโลกร้อนของประชาชนกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. แหล่งที่มา
 กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- วีรญา บุญสิน. (2553). ความตระหนักของประชาชนที่มีต่อปัญหาทรัพยากรน้ำในพื้นที่อำเภอเกาะส
 มุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (สังคมศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วีระชน ชาวผ่อง. (2551). ความรู้การมีส่วนร่วมและความตระหนักต่อระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม
 ของพนักงานในองค์กรที่ได้รับรองมาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) :
 ศึกษากรณีบริษัทจันทบุรีซีเมนต์ จำกัด และบริษัทจันทบุรีโพรเซส จำกัด. (วิทยาศาสตร
 มหาบัณฑิต สารนิพนธ์), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศิริวรรณ ว่องวีรวิมลและ ลดารัตน์ ศรีรักษ์. (2554). การวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณ. วารสาร
 นักบริหาร, 31(2).
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2556). สุขภาพคนไทย 2556 : ปฏิรูปประเท
 ษไทย ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจเพิ่มพลังพลเมือง. แหล่งที่มา <http://issuu.com/health-hiso/docs/thaihealth2013/3?e=3014314/5090323>

- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง ระบบคุ้มครองและสร้าง ความมั่นคงสำหรับแรงงานนอกระบบ : รายงานฉบับสมบูรณ์. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: สถิติ วงศ์สวรรค์. (2525). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.
- สมชัย ฤชุพันธุ์และ สุรัสวดี ทุนพยนต์. (2548). ทางเลือกสำหรับรูปแบบการออมและการออมเพื่อการเกษียณอายุ. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง.
- สมบุญ ยมนา และคณะ. (2549). โครงการประมวลองค์ความรู้และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมบุญ ยมนา และคณะ. (2551). ประชากรวัยกลางคน: การเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงอายุใน 10-20 ปีข้างหน้า. กรุงเทพฯ: สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมภูมิ แสวงกุล. (2553a). แรงงานนอกระบบ...เสาหลักเศรษฐกิจไทย. วารสารประชากรศาสตร์, 26(มีนาคม 2553), 64.
- สมภูมิ แสวงกุล. (2553b). อิทธิพลของแรงงานนอกระบบต่อเศรษฐกิจไทย. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: สมาคมนักประชากรไทย.
- สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2553). ความมั่นคงของมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต : รายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทย ปี 2552. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพัฒนาสหประชาชาติประจำประเทศไทย.
- สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2556). ยุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ.2556-2566. แหล่งที่มา https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=11743
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). การสำรวจการรับงานมาทำที่บ้าน พ.ศ.2550. แหล่งที่มา http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/HomeRep_50.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557a). การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2557. แหล่งที่มา <http://service.nso.go.th/nso/web/survey/surpop2-1-1.html>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557b). สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ.2557. แหล่งที่มา <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/workerOutSum57.pdf>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559, 10 ก.ค. 60). การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ.2559. แหล่งที่มา <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/workerOutReport59.pdf>

- สำนักนโยบายและแผน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2558). *NOW AGING* ก้าวสู่สังคมสูงวัย โดดเดี่ยวดี โอกาสมา. กรุงเทพฯ: บริษัทโคคุน แอนด์ โค จำกัด.
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). การศึกษาและพัฒนาดัชนีชี้วัดมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สุภาชัย สาระจรัส. (2545). ทิศทางใหม่ความมั่นคงของมนุษย์ของประเทศไทย. แหล่งที่มา กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปิยะพร มุ่งวัฒนา เกิดเมื่อวันที่ 8 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 กรุงเทพมหานคร จบการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในปีพ.ศ.2557 และในปีเดียวกัน เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญา มหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม(สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

